

9771410 4461726

BAJAI HONPOLGÁR

Vendégfűvés
Bácsalmás

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2015. július-augusztus

XXVI. évfolyam 7-8. (297-298) szám

Ára: 500 Ft

Nyári vendég: Bácsalmás

Jelen lapszámunkban több újtással is találkozhat a kedves olvasó. Előként feltűnhet lapunk meg növekedett terjedelme. Hosszas tanakodás után szerkesztőbizottságunk úgy döntött, hogy számos lapírásához hasonlóan a Bajai Honpolgár is tart egy kis nyári szünetet. Ám hogy hideges olvasóinknak ne legyen hiányérzete, júliusban dupla lapszámmal jelentkezünk, így ha augusztusban hiába is várják majd aktuális lapszámukat, ha figyelően beosztják, a nyaralás idején sem maradnak bajai vonatkozású olvasnivaló nélkül. Úgy tervezünk, hogy lapunk a jövőben évente 10 alkalommal jelenik majd meg, de ez nem jelenti azt, hogy kevesebb írással jelentkezünk; július-augusztusban és december-januárban összevont lapszámmal jelentetünk meg, amelyet előzetesen természetesen változtatni áron és formában fogunk megvárni. E változásokra a nyári és december végi szabadságolások miatt van szükség, ezek miatt ugyanis szerkesztőink sokszor olyan rohammunkára kényszerülnek, amelyek acentráumál is hibákat eredményeztek.

Másik újdonságunk a jövőben talán szintén hagyományt teremthet. Lapunk eleve úgy határozta meg magát, mint „Baja és környéke folyóirata”, így aztán nem csak városok, hanem – amint ez számos korábbi írásunkból is kitűnhetett – régiók kultúráját is magáénak érzi. Jelen lapszámunk első felében a bácskai régió egyik városa, Bácsalmás a vendégünk. A település neve nyilván ismeretlen ország a bajaiak számára is, ám hogy milyen szép hagyományokkal és kulturális értékekkel rendelkezik, valószerűleg kevesen tudják. E lapszámunk létrejöttében országrészre van *Kiss Pál* bácsalmási származású lapszerkesztőnk és könyvtárosunk, akitől nemcsak a tematikus lapszám ötlete származik, hanem a vonatkozó szerzők és írások összegyűjtése is. (*Kiss Pál* lapunk 4. oldalán hosszabb interjú is olvasható.) A mostani írások mesélnek Bácsalmás múltjáról, kiemelkedő alakjairól, kulturális hagyományairól, élő és épített környezetéről, így átfogó képet adnak egy – Bajához hasonlóan – múltteltöltés

kisváros múltjáról és jelenéről. Ha lehetőségek megengedik, és készülnék ehhez megfelelő színvonalú írások is, a jövőben örömmel adunk teret más bácskai települések vagy éppen testvérvárosaink részletes bemutatkozásának is.

Az sem marad olvasnivaló nélkül, aki kifejezetten bajai vonatkozású anyagokra kíváncsi. Folytatódik például *Gergely Ferenc* tanulmánya az 1930-es évek kommunistaellenes összekövéséről, megemlékezünk a közelintézetben elhunyt *III. Márton* csallagiesztről, és ezúttal is olvashatnak idegemben sikeresen helyt álló bajutak élményeiről. Ha kis kedvesei is, de egy életpályavisszatekintéssel közzétesszük szerkesztőségünk dőnyjét, a 75. születésnapját nemrégiben ünneplő *dr. Loh Ferenc* is, aéről az őt közzétett írásból sok olyan részlet is megtudhatunk, amit eddig biztosan nem olvashattak. Találhatunk ezúttal is forrásközléseket, olvashatnak könyvismertetést, de a természet baráti számára is tartogatunk néhány csempeget. Míg az július a nagy bajai halálszélfeszítéssel ideje is, két írásunk ehhez is kapcsolódik: *Szentiványi Gábor* ezúttal a jellegzetes bajai halálszélfeszítő fográsokról mesél; ugyannyira, hogy annak a Nemzeti Értékterábia való felvétele is javasolta.

Reméljük, mostani számunk is elnyeri olvasóink tetszését, és mindannyian találunk benne izgalmas olvasmányokat, de ígérjük, a nyári szünetet után újra harcba indulunk bizalmunk megtartásáért. Az előttük álló nyáron mindannyiunknak kellemes pihenést, hasznos felhőtölést, élményekben gazdag nyaralást kívánunk, és ha úgy érzik, hogy van olyan történetük, anyaguk, amely szélesebb helyi közönség számára is érdekes lehet, keresse meg bennünket a jövőben is! Azt ugyan ezúttal sem fejtjük, hogy minden hozzánk beérkező írásművet közölni is tudunk, de érdeklődéssel várjuk őket.

Mendjanak a nyáron is Honpolgár-olvasók, szeptemberben pedig keressék lapunkat a szokott helyeken!

M. J.

E SZÁMUNK TARTALMÁBÓL

- **Vendégfűvés: Bácsalmás** (Írások, interjúk a város múltjáról és jelenéről)
- **Párhuzamos tragédiák** (Gergely Ferenc tanulmányai-4. rész)
- **Az értéktérben a helye a bácskai halálszélfeszítő fograk** (Szentiványi Gábor írása)
- **Érdeklődéssel várjuk** (Pegyes Tibor II. Mártonra emlékezett)
- **Loh Ferenc 75 éves (Zsoltai László Munkácsy írása)**
- **Arva-bácsi napjai és ma** (Péter Árpád visszatekintése)
- **Budapest cabrománok bajai mellékterület** (Saris Ágnes írásai)
- **Egy nyugodtan verselt költőnk: 1887-88** (Közpír Imre emlékeztetője)
- **Egy bajai lány Halálóráján** (Simon Katalin életrajzi tanulmánya)
- **Könyvismertetés: Napszemélyek jütiéjében** (László Ágnes könyvjelzője)
- **20 éves a haláltól megkímélés** (Visszatekintés Papp Károly halálára)
- **Vidéki népköltés a szarvashegy** (Népköltői László és Schmeier Viktor írása)

Az elfeledett bácsalmási szabadsághős: Antunovich Kálmán

■ A híromnemeztől Almás mezőváros lakói, akik zömében németek és burjevítók voltak, jobbágyok lévén ugyanolyan lelkesedést fogadták az 1848. március 15-én kiáltott forradalmat, mint a magyarok. A forradalmat követő társadalmi változások az ő érdekeiket ugyanúgy szolgálták, mint a magyarokét. A júniusi választásokon tehát egyhangú lelkesedéssel választották képviselőjükné Kostusz Lajost. A későbbiekben azonban, főként az uralkodóházzal való fegyveres konfliktus

kialakulása után, lelkesedéstől alábbhagyott. Nem fordultak ugyan szembe a kormánnyal, de a harcokban nem vettek részt. Arról sincsenek biztos adataink, hogy megszervezték volna a nemzetiséget, bár erre törvény kötelezte a településeket. Mindezek ellenére Almásnak is van olyan hőse, aki szíve gyermekként, de felöltött szívvel állt be a honvédseregbe, és halt hősi halált a hazáért. Ez az ifjú ember *almási Antunovich Kálmán*, az Almás-on birtokos család sarja volt. A buncyevit nemzeti családok több tagja is harcolt a honvédseregben, így a Latinovics, Vojnic, Pilaszanovics stb. családok tagjai. (Roglatincai Pilaszanovics Béla példái még nem volt 18 éves, amikor 1849. április 9-én, a tépifőcskei csatában hősi halált halt.)

Antunovich Kálmán nem volt 15 éves sem, amikor önként jelentkezett barátjával, *Tóth Kálmán* bajai költővel huszárnak, és csak néhány héttel volt idősebb, amikor hősi halált halt a szőnyi csatát követő napon, vagyis 1849. április 27-én. Az ifjú hőse az Almás-on birtokos *Antunovich Kálmán* és *Red Bórbála* fiaként 1834. augusztus 14-én született Szabadkán, a házaspár második gyermekeként, egy övőre és két húga mellé, vagyis szüleinél egyetlen fiúgyermekként. Édesapja korán, már 1848. május 26-án meghalt, nagyapja pedig nem sokkal utána, július 27-én követte a sírba. Amikor a fiatalbambó katonának állt, a család ezen ágnak egyetlen férfi tagja volt, mégis úgy érezte, kötelessége fegyverrel harcolni a hazájáért.

1849 tavaszán Szabadkán tartózkodott a komáromi I. számú huszárezred egyik százada. Az 1-es számú huszárezred, más néven a Csehszék-huszárezred parancsnoka *Latinovics György* volt. Latinovics százados (1821-1874) a szabadságharc során egészen sikeresen rangig vitte. Az ifjú Antunovich az ő századának katonája lett. A századot a kormány hamarosan Komárom védelméhez rendelte fel, mielőtt még a császári csapatok körülférték volna a várat. Nem sokkal ezután a császáriak *Balthazar Simonich báró* altábornagy (1785-1861) parancsnoksága alatt 8000 katonával, jól kiejelített sáncokban, valóban körülférték Komáromot. A magyar I., III. és VII. hadtest *Danjanich János* és *Gyuyon Richárd* parancsnoksága alatt 1849. április 21-22-én a nagysallói csatában szétverte az osztrákok bal parti ostromszíjait, és sikeresen bevontultak a komáromi várba. Április 26-án reggel az I. és a II. hadtest átkelt a Dunán, és megtámadta az osztrákokat. A *König* király vezette III. hadtest igen véres harcok árán kiszorította az osztráko-

kat állásaikból. A csata közben megérkezett *Gögei Artúr fővezér*, aki szommal átvette a vezénylést, és folytatta a támadást. Közben a II. hadtest is átkelt a Dunán, de a VII. már nem tudott, mert a hevenyészeten épített híd tönkrement a nagy megterhelésnél.

A Budán tartózkodó császári fővezér, *Ludwig von Welzen báró*, tábornagy (1780-1853) a nagysallói vereg híreire visszavonulást rendelt el Győr, illetve Bécs irányában, mert attól tartott, hogy a honvédsereg Becs ellen vonulhat. A visszavonuló, *Anton Csorich és Franz von Schlik* tábornokok vezette hadosztályok éppen akkor érkeztek Komárom alá, amikor Gögei elrendelte a további támadást. A kialakult tétlér miatt Gögei beszüntette a támadó hadmozdulatokat, majd visszavonult az elfoglalt sáncokba, és védelemben rendezkedett be. Az osztrákok azonban nem támadtak, hanem erőltetett menetben Győr felé vonultak el. A komáromi vöröserget a csatában a VIII. hadtest adta. A jobbszárnyon, az ácsi erdőben foglalták el állásaikat. Ebben a hadtestben harcolt Antunovich Kálmán is, Gyuyon parancsnoksága alatt. A csatában olyan súlyosan megsebesült, hogy április 27-én hősi halált halt. A többi áldozattal együtt Komáromban temették el. Vele együtt a honvédseregnek 300, a császáriaknak pedig 1200 fő volt a vesztesége.

Meggyőződésesem, hogy Antunovich Kálmán a szabadságharc legfiatalabb hősi halottja. Ennek ellenére – tudomásom szerint – hősiességéről egyetlen hivatalos forrás sem emlékeztet meg. Barátja és harcostársa, a bajai Tóth Kálmán (1831-1881) halálának első évfordulóján, 1850. május 11-én. (Lásd keretes írásunkat).

Városunkban sem emlékmű, sem utca név, vagy más objektum sem viseli az ifjú hőse nevét, pedig megérdemelne. Jelen írás is azt célozza, hogy emlékezzünk hazánk, városunk történelmének olyan személyiségeire, akik nem csak beszéltek a szabadságról, de akár életüket is áldozták érte. Emléke a családban tovább élt lánytestvéreknél fia, de *Kovachich Lajos* temesvári aljegyző 1910-ben felolvasást tartott *Temesvárt A legfiatalabb szabadsághős* címmel. Az erről szóló hírt állítólag a *Délmagyarországi Közlöny* 1910. február 27-i száma is közölte. A közlés *bajai* de *Vojnic* *Székelyfi* származott. Megkerestem az Országos Széchényi Könyvtár hírlapgyűjteményében, ám az említett számban ilyen cikk nem szerepelt.

Sírvirágok

(Antunovich Kálmán baráta stíjéről)

Zöld szőnyeggel beborítá
A dugasgát természeti a mező...
Mindenki vigyá... minden ember,
Csak én kisérek egy sírban előt,
Türelmet és bajtöké felétek,
É néma, és néha sírban állok...
Azért hozták rád életem,
Miként ő volt – nyhá virágok!

Szerény október ráborítá
Könyvekkel övezett jó barát!
Meghallod é a vas magányban
Sőt barátok kisérek dalát?
Amikor lélek megvilágítja
A Szelelök fűjé dalát...
Ház állt melletti a csokor!
A csokorokból béklyó béklyó!

Érkezőkkel minden set mondom!
Kálmanom! Oh ne! Győz még katonák!
Türelmet és bajtöké dalát?
Nem igényelhet – bírd el – a hazá...
De te magasztos béklyó!
Az életem, nincs új társam volna,
S hazám levél oly szép, és nyílt!
Hogy oldozdón bácsát volt a kard...
Féltőlől béklyó béklyó...
Másképp csatára szült a béklyó...
És vírágokból a béklyó!
De, oh, hi, vissza nem jöttél soha!

Egykor sírtól rád a napfény!
Mint életemnek jöttél bajtöké,
Másképp már véres haros mentél
É az életem béklyó béklyó!
Hő hőnyem hull sírunkban halálnak
A csaták legyőző béklyó béklyó...

Ki lesz, ki megvárja veregét?
Miként te béklyó béklyó!
Ki egy szomszéd, mint te béklyó!
Legjobb barát béklyó béklyó!
Héna szíri... és ezért áldozdón
Zsegek barátság fűjé béklyó...
Oh bár ne léne illan szomszéd!
Mert ilyen dalát szíri magány!

Kiszorult béklyó... állj meg a parton!
Az életem virágos béklyó...
Mű béklyó béklyó – mint te voltál –
S én béklyó béklyó béklyó!
Másképp a béklyó, miként te béklyó!
Várj meg béklyó béklyó béklyó...
Sőt mégis béklyó béklyó béklyó...
Mert ilyen barátság béklyó béklyó!

Tóth Kálmán

Szővény Mihály

Kossuth- emlékek Bácsalmáson

■ Az első népképviseleti választás

Az 1848. április 11-én szentesített parlamentáris kormányzati rendet megalapozó törvény egyik legfontosabb cikkelye a népképviseleti alapon választandó országgyűlés szervezése volt.

Bácsalmáson június 19-én történt meg a képviselőválasztás. Ekkor már „megnevezült az első városi bíróságot felállító Fegyverszerzés, harci vaj fölött beállított az ország déli részait. Az események felhívásait rohanás haladéktalan intézkedést követve” – írta Trencsény Károly, majd a választásról szóló jelentéssel folytatta: „Bácsalmáson felül Jánosváros, Almás m. v. körletében a választás megtörténtében, a szavazók egyetemes többségével hivatott Kossuth Lajos képviselőválasztókat választottak.”

Kossuth mellett Jámbor Pál (későbbi nevén Hlador) is fellépett Almáson, ki 1848 óta jankováczi (jankováczi) plébános volt. A templom előtt nagy tören, a plébánostól balra állott föl Kossuthot a párja, jobbra Jámboré. Jámbor Pál csak kevés szavazatot nyert, ezért van, hogy Kossuthot egyetemes többséggel, s nem egyhangúlag választották meg.”

Kossuthot az ország több körletében és városában is megválasztották, de ő a pesti mandátumot fogadta el. Ezért a hivatalos Közlöny június 26-i számában Nyilatkozatot tett közzé: „A hazai több városokból érkezett bizalmi bácsalmási értekezések és megválasztások, melyek a községi nemzeti gyűlésre képviselőül lett választáson alkottak tudomásra. (Megválasztás a bácsalmási, folyóparti) bizalmi azonban már az. Itt: Pest városra választott bírók a képviselőválasztás iránt azolt szavamat, hogy egy és más helyen történt és még netalán történendő választáson, s ennek el nem fogadására miatt a törvény rendelkezése képviselői köztélben költemény hátramaradások származásának nyilvánosan ki kell jelentem, hogy sz. Itt: Pest városra felhívást kivéve, bárholon: érkezett felhívásnak eleget tenni nincs többé hatalomban. Budapest, június 24-én, 1848. – Kossuth Lajos.”

Ezt követően új választást hirdettek, amelyet július 10-án tartottak. A második választáson egyhangúlag a költői hírből ismert Vörösmarty Mihályt választották meg Almás képviselőjévé.

Kossuth utca

Bácsalmás legszélesebb és leghosszabb utcája, a Nagy utca (Großegasse) 1786-ban keletkezett. Az elsőként telepített német családok itt kaptak tágas telkeket és házakat. Hivatalos utcanevek nem voltak, a település valamennyi telkét egyfő kézbe helyezni szándoklók látták el. Az 1913-as kataszteri felméréssel egy időben vezették be a hivatalos utcaneveket.

Voltak népi elnevezései, maradványává lett

utcanevék, és voltak utcák, amelyek jelentős személyiségekről kapták nevüket. A Nagy utca, Iskola utca, Kéziműves utca, Posta utca, Templom utca, Fűzfűsör pontosan meghatározott nevek eredetű. A Nagy utcát *Szerk Géza* helyi tanító és a Flügeltársági Párt közelművészeti sere nevezte el a képviselő-testület hivatalosan Kossuth Lajos utcának.

Kossuth-szobor

Kossuth Lajos bronz mellszobrát Bácsalmás városi nyilvánításának évében, a Bács-Kiskun Megyei Tanács anyagi támogatásával állították fel. *Pálffy Gyusztáv* alkotását 1986. március 14-én a bácsalmási köztársasági *de. Hódosi Sándor* avatla fel, felidézve „a nemzet és a nemzet alkotó emberek egyetemes szabadságának kiemelkedő harcosát” személyiségét, valamint a képviselőválasztás helyi eseményeit.

Ádámffy József, a Kossuth-szobrok képes krónikájának összeállítója

Ádámffy József műve, amely *Vigh Károly* példaadó szerkesztésében került az olvasó kezébe, „(...) olyan mű, amelynek diktálására után büszkébbé válhatnak magyar származásunkra, anélkül, hogy máskor jogos nemzeti büszkeségét megzavarjunk.” E szavakkal ajánlotta az olvasók figyelmébe a kötetet a Magyarok Világszövetsége elnöki tisztét betöltő dr. *Bognár József* 1980-ban.

Vigh Károly szerkesztésében életrajzi anyagok minősítették Ádámffy munkáját: „Itt csak arra az ötéves levélre gondolok, amelyet megírt, illetve kapott annak érdekében, hogy a szobrok létrejöttének körülményeit, az alkotóművészek munkásságára vonatkozó adatokat tisztázza, akkor a legnagyobb elismerés hangján szólhatok arról a teljesítményéről. A szerző immár hűltől korban vállalta el a so! legnehezebb értelemében volt hasznos cselekedetet, hogy összeállítsa a Kossuth-szobrok képes krónikáját... az utóbbi években már sokat beszélgették, de betegségeiben is a Kossuth-szobrok ügyével és a kiadvánnyal foglalkozott. Éppen ezért nagy megdöbbenéssel értesültünk 1950. január 9-én bekövetkezett haláláról. Fájdalom: nem ilhete meg maradvány értelemmel győződés.”

Mi, bácsalmásiak mátrán lehetünk büszkék Ádámffy (Szacmer) Józsefre, aki 1893. december 7-én Bácsalmáson, szegény sorsú földműves családban született. (Egyfelől *fitomkaszó* *alkotójának unokatestvére volt – a szerk.*) Sokat nélkülözve, többször megszármazott, de rendkívül nagy akarással és szorgalommal végente középiskolai és egyetemi tanulmányait. 1923-ban Budapesten kapott orvosi diplomát. Később körtársi gyakorlat után Bácsalmáson nyitott magánrendelőt, majd 1928-61 OTT-orvosként, 1942-től 1951-ig községi orvosként szülőhelyén

praktizált. Folyamatosan képezte magát, rendszeresen tartott preventív előadásokat, tanulmányait külföldi szakfolyóiratok közzétették. A húszas években országosan is az első között volt, aki a rendelőjében röntgent és belgyógyászati laboratóriumot létesített. 1942-61 előlta a bácsalmási tüdőgyógyászati intézet vezetője, valamint a nemibeteg-gondozást. A sportegyesület alapító, majd vezetőségi tagjaként vett részt Bácsalmás közéletében. Két és fél évtizedes tevékenysége idején a szegények orvosaként emlegették és szerették.

1925-ben megnőtött, de gyermeke nem született. 1940-ban a Szommer családi nevet Ádámffy magyarsította. 1951-ben Temploma helyezték, itt községi orvosi tennő mellett előlta a csecsemő- és terhesség gondozást, valamint a bölcsődés gyermekeket. 1964-ben közelet főorvosként nyugdíjra vonult, Szegeden telepedett le. Nyugdíj mellett még öt évig (nemorvos) és községi orvos helyettesítőként dolgozott. Pártonálta a bácsalmási gimnáziumból a Szegedi Orvostudományi Egyetemre jutott fiatalokat. Évmunkát két-három alkalommal Bácsalmásra látogatott, felkereste régi barátait és az ismerősöket, figyelemmel kísérte szülőhelye intézményeinek működését.

1968 végén kezdte a Kossuth-szobrokra vonatkozó dokumentumok gyűjtését. A legtöbb szobrot személyesen is megismerlta, illusztrálással mintegy ezer felvételt is készített. Kitűnő, lelkes munkájának értékes eredménye lett a könyv, amely a világ sokát összes Kossuth-szobrot számla vette.

Szerkesztő: Hortón Edit

A bácsalmási Kossuth-szobor

Bácsalmásnak szeretettel

Kiss Pállal honismeretről, lapszerkesztésről, kultúrátámogatásról

Alapvetően rajongó természetűnek tartja magát KISS PÁL, aki Bácsalmás szülőtte, és az mondja, sosem hitte volna, hogy az egyszerű bácskai parasztyerekből egyszer kiadótulajdonos és Baross Gábor-díjas újságíró lesz. Am akárhová sodorta is az élet, szülőfaluját, az azóta már városi rangot elnyert Bácsalmást mindig szívbe mélyén őrizte, és mai napig missziójának tekinti, hogy segítse, támogassa fejlődésében, törekvéseiben. Mi sem ékezebb bizonyítéka ennek, mint az összes postai levélére felragasztott saját matricája, a következő felirattal: „Bácsalmást, szülővárosomat szíves figyelmébe ajánlom.” Ennél természetesen sokkal többet is tesz: beszélgetésünk során szívesen mesélt mindezekről.

■ - Sok ember szereti a szülőhelyét, az én kötődésem azonban ennél erősebb, bár csak 16 éves korom óta Bácsalmáson. Gyermekkorom élményeim egész életemet befolyásolták. Szüleim, nagyszüleim mindannyian bevándorlók voltak, és szerették ezt a falut. Édesapám Újvidék mellett, Temerinben született, a háború után került Bácsalmásra. Egykori kifutó osztályfőnöknek és úttörőcsapatvezetőnek, Molnár Józsefnek köszönhetem, hogy újságíró lettem. Hatodikos koromban tudtam, hogy (sport)újságíró akarok lenni: a sport volt a mindennem, aktívan éztem is. Molnár József tudósította a Petőfi Népet Bácsalmásról, és úttörőjságot is szerkesztett. *Különmű* néven. Az sikori, *Többségi* című úttörőjság készített egy három oldalas összeállítást a má bácsalmási tevékenységéről, ez nagy hatással volt rám, mert az egész falu rólunk beszélt, büszkéek voltak ránk. *Fekete Dező* vezetett akkoriban a bácsalmási könyvtárat, ő volt ott az első fiátlási köcsyváros. Ösztöztetett bennünket, hogy foglalkozzunk a falu történetével. Az 1948-es választások eredményeként Vörösmarty Mihály képviselte Bácsalmást az országgyűlésben. Irodalmából tanultuk Vörösmartyt, és a tanárunk, *Bácsalmási Istváné* javasolta, hogy menjünk át a könyvtárra, ahol *Fekete Dező* majd eligazít a témában. Így alapítottuk meg *Fekete Dező* ötlete alapján a honismereti szakkört. A ma kiállított helytörténeti gyűjtemény alapját má, gyerekek szedték össze, házról házra járva. A barátommal, Haruzi Tibivel nekünk a leghosszabb utca, a Kossuth utca jutott. Nagy élmény volt, hogy egy bunyevác bírók bírtoklevelét ajándékozott nekünk, amely igazolta, hogy 1945-ben a földosztó bizottságtól kapott 5 hold földet. 16 időben sportolunk és Kukantit szerkesztettünk, télen pedig leginkább a könyvtárban végzünk helytörténeti kutatásokat, és dolgozatokat írunk. Megismerjük a bajai múzeum akkori vezetőit, akik kijárnak hozzánk előadásokat tartani, és időnként el-elvittek minket is valahová, pl. a madarasi ásatásokra. Megtanítottak jegyzetelni, törté-

riteni, tudományos forrásokat használni, felismerni a lényeges és lényegtelen részleteket: mindez későbbi újságírói pályámon nagyon hasznosnak bizonyult. Azt szoktam mondani: én olyan kulturális tökélet kaptam 16 éven át Bácsalmáson, amely az életem következő szakaszát is nagymértékben befolyásolta és segítette.

Az 50-es, 60-as években Bácsalmáson különleges társadalmi élet folyt. A háború után a lakosság felét jelentő svábokat kitelepítették, a magyar és egyéb nemzetiségű férfiak pedig elestek a háborúban, vagy eltűntek, esetleg hadifogságból tértek haza, és nagy volt a bevándorlás. Jöttek a dél-bácskaiak, a bánátiak, a felvidékiek, akiket az elhagyott sváb házakba teleptettek be. Új társadalmak alakult ki, amelynek tagjai lassan elkezdtek egymással barátkozni. Az emberek eleinte bizalmatlanok voltak egymás iránt, a falu vezetőit pedig, a munkásszolgalmi embereket az ország külterületpontjairól helyezték oda.

- *Ha olyan emberek kellene bemutatnod Bácsalmást, aki még sosem járt ott, mit mondanál el róla?*

- Én mesélek róla, úgy szoktam kezdeni: Bácsalmáson születtem, tudod, az Baja és Kiskunhalas között van, a Bácskában... Alapvetően mezőgazdasági vidék, ma főként bízót és kulcortételek természetek itt. A háború előtt jelentős volt a szőlőtermelés és borkultúra is, de ez ma már csak hobbi szintű. A Felső-Bácska nagyon gazdag vidék volt, és ennek a középpontja Bácsalmás. El szoktam mondani, mennyi vesztesség érte az országot Trianon miatt, ami igaz is, de érdekes, hogy Bácsalmás és Felső-Bácska bizonyos értelemben jól jár vele, mert a gazdáknak nem volt értékesítési gondjuk. Az igaz nagy gazdálkodók lenn maradtak Délvidéken, így a gabonakereskedők szinte versenyeztek a bácsalmási gabonásér, szőlőért. A sváb gazdáknak köszönhetően gazdag falu volt a háború előtt. Én mindig falunak nevezem, pedig 1986 óta város. A központ nagyon szép és rendezett, az első sorban a szorgalmas

sváboknak köszönhető, akiket Mária Terézia telepített be, az ő kultúrájuk, pontosságuk mindenütt érzékelhető. Sajátos hangulatot teremt a sváb, a bunyevác és a magyar kultúra színes keveredése. A farsangi bálok időszakaiban ez jól látható, hiszen minden néposportnak megvan a maga saját hagyománya. Természetesen keveredés is történt, hiszen a háború idején a sváb lányok gyorsan hozzámentek a bunyevác fiúkhöz, hogy ne teleptessék ki őket, de persze nem mindig praktikus okokból, hanem nagy szeretetük is szóvódtek. És ahogyan a nemzetiségek keveredtek, úgy erősödtek a tehetőségek is.

- *És a fajta szellemiség mennyire van még jelen a városban?*

- Ézen dolgozunk. Ma is élnek ott tehetőségek emberek, de nincsenek munkahelyek, nincs megtartó erő. A pedagógusok ma is ugyanolyan lelkesek, a diákok versenyeket nyernek. *Németh Balázs* polgármesterről sem tudok elforgultság nélkül szólni, én is rá szavaztam volna, ha otthon laknék. Születtem gyerekkorom óta ismerem, és főleg az édesapjához fűz sok kedves emlék. A művelődési ház felújítás, *Fekete István Óvodai Ervelet* igazgatói kinevezése után fellendült a kulturális élet is. A vállalkozók és az enlített gazdák között, több kiemelkedő teljesítményt látnak: a Kárhny, illetve a Bácska Modul üzeme Németországba exportált most már évtizedek óta. A város szerencséjé, hogy *Bergmann János* apát tír 30 éve szolgált Bácsalmáson. De nincs mezőgazdasági és műszaki értelmiség, mivel a gyárak megszűntek. Ez más korszak. Kinyílt a világ. Ma bárki, aki anyagilag teheti, elmehet a világ bármely pontjára dolgozni, tanulni. Bácsalmásról is sokan élnek ezzel a lehetőséggel. Az idő majd elődnti, hogy a mostani vezetőkből lesznek-e olyan tekintélyes emberek, mint akik a mi életünkre ekkora hatással voltak.

De én szeretek velük találkozni, és látok tehetséges embereket a nemzetiségi szervezet vezetői között is, akik életben tartják a saját hagyományukat.

Bácsalmásról egyébként 1956-ban nagyon sokan emlegetik, és amikor meghírdették '61-ben és '62-ben az amnesztiát, sokan hazajöttek. Backnag az a német város, ahol a kitelepített svábok újrakerültek az életükre. Én a saját rajongásomat akkor értem meg, amikor először jártam az időközben testvér-városra lett Backnagban, és találkoztam az ottaniakkal, akik változatlan rajongással őrzik az emlékeket, pedig kitelepítették és megharcolták őket. Létrehoztak egy múzeumot, ahol rekonstruálják a sváb lakókat. Megírta Bácsalmás történetét, könyveket adtak ki, minden évben a mai napig bácsalmási bált szerveznek. Támogatják a bácsalmási egyházat, iskolát. Az ő kötődésük példa, amely bizonyítja, hogy ennek a helynek hangulata, kulturális ereje volt.

– *Tizenhat éves korodig éltél életvitelszerűen Bácsalmáson. Utána merre fordult a sorsod?*

– Humán érdeklődésem ellenére a két unokabátyám példája nyomán bányagépezési technikumba jártam Esztergomban. A szüleim, nagyszüleim égy gondolták, legyünk iparosok, mert az már előrelépés, és véghezvük technikamot. Nagyon örülök, hogy ebbe az iskolába kerültem. A fiúk számára különösen fontosak a példák, a magatartásminőség. A tanároknak megnyitották előttük a világot, segítettek abban, hogy kialakuljon az egészséges gondolkodásunk. Elit középiskolának számított, ipari televíziójában vetélkedőket szerveztek az osztályok között: ezek jelentették az első riporteri megnyilvánulásaimat. De még mindig sportjásigirót akartam lenni. Tudósítottam a megyei lapot különféle meccsokról, és focistákról is írtam cikkeket. Az első jelentősebb cikkem a *Labdarágás* című magazinban jelent meg *Szeptemberi Gusztávról*, aki az 1966-os magyar-brazili meccsen lendrozza a világhírű *Garrinichát*, és negyvenéves újságírói pályafutásom legzenésibb címét adtam annak a cikknek: *A Garrincha-ötös*. Aztán felkerültem Budapestre, újságíró-stúdióba jártam, sokáig dolgoztam különféle lapoknak. Megnyertem egy tehetségkutató pályázatot, amivel járt egy gyakornoki állás. Nem azonnal, csak három évvel később fogadtam el. Akkor épp a MALÉV lapjánál, a *Légiútközlekedés* nével tizedesét, öt is maradtam 16 évig.

– *Addig volt bármi közeled a Légiútközlekedéshez?*

– Semmi. Addig sportjásigirót akartam lenni, amiről végül is azt írtam mondtam le, mert a magyar labdarágás akkor kezdett

el felelő haladni, bár akkor még nem tudtam, hogy van ennél lejjebb is. A MALÉV-nál vadászpilóta apósomnak köszönhetően elfogadtam. Közben ugyanis megpótltam. Apósom generációja dolgozott akkor vezető állományban a MALÉV-nál. Közéltettem egy interjút egy kapitánnyal, és amikor kiderült, hogy ismeri apósomat, azonnal elfogadtak. A monopolszakmákban akkorigiban egész családok dolgoztak, ebben semmi kivétlenül nem találtak. Ettől a pillanattól komolyan vettek. Voltam gyakorolok, munkatárs, felelős szerkesztő, sajtófőnök: nagyon szép korszak az életemnek. A rendszerváltás után az akkori menedzsment tagjaként engem is felállítottak. Tulajdonképpen jól tettem velem, az a miniszter, aki akkor eltávolított, utána jó barátom lett.

Az újságírói pályafutásomnak három korszaka van. Az első 16 év a Légiútközlekedéshez kötődik. Ez országos szaklap volt, amely több példányban jelent meg, mint az akkori kormánylap, a *Magyar Hírlap*. Nagy előnyökkel szolgált, hogy ha akartam, írhattam sportot, idegenforgalmat, gazdaságpolitikát. Kellott pártpolitikát is írni, hozzátartozott az életünkhez. A MALÉV több volt, mint vállalat: szakma volt, sajátos miliő. Nagyon sokat adtak nekem. Elsősorban kapcsolatoknak, amelyeket majd a saját kiadóm megálapításakor tudtam igazán kamatoztatni. A MALÉV által ismert embereké vátam. Eljutottam a Boeing-gyárba, Seattle-be. Nagy fölérzés 64 országban jártam, de ennek kb. felének csak a repteret ismerem. Megszállott emberekkel dolgoztam együtt, és ez rám is nagy hatást gyakorolt, szinte minden időmet velük töltöttem. A MALÉV legsikeresebb korszakában voltam felelős szerkesztő. Amikor el kellett jönnöm, elkezdődött egyfajta keresgélés. Akkor nagyon sok lapot szereztem, volt, hogy egyszerre tizenkettőt is, persze sokféleképpen.

Harmadik és legsikeresebb korszaka az életemnek a *Navigátor*hoz kötődik, ezt egy fiatal speeditör indította, és főszerkesztőt keresett. Az egyik malévés barátom engem javasolt. Eleinte nem gondoltam teljesen komolyan, inkább csak szimpátiából vállaltam el, de végül nagyon megszereltem. Eladtam a legjelentősebb német közlekedési kiadónak, ott találkoztam egy fantasztikus német igazgatóval, akitől nagyon sokat tanultam. Mi a szocializmusban úgy nőttem fel, hogy a kultúra nem árul. Nem azt tekintették jó lapnak, amelyet millións példányszámban eladtak, hanem amely tartalmaz rengeteg van. És bár mai napig is tartalomjárti vagyok, megtanultam, hogy csak a teljesítmény számít.

Az a kiadó, amelyet én 2013-ig vezettem,

több tényező miatt alakult meg. Az egyik a bukásom. Egy amerikai topmenedzser hívtalálása szerint ahhoz, hogy az ember sikeres legyen, először el kell bukni. Én egyszer megbuktam a MALÉV-nál, ez politikai támadás volt, utána pedig *Végtelentel* kiadójának igazgatója is voltam rövid ideig. Ott nagyon jó írőkkel, újságírókkal dolgoztam együtt, sokat tanultam tőlük is. 1998-ban eladtam a *Navigátor* a németeknek, és a német kiadó hálózatának tagjaként dolgoztam. Később felajánlottam, hogy visszavásárolom. A németek üzleti médiapiacban gondolkodtak. Ma már a magyar is ebbe az irányba mozdult el, de akkoriban még nem így volt, én ezt tőlük tanultam meg. Nagy konferenciaprogramot is kiállítottam. 2006-ban egyedüli újságíróként megkaptam a közlekedési szakmában életműdíjnak szántó Baross Gábor-díjat. Nagyon büszke vagyok erre, mert az indoklásban az állt: a korszerű közlekedési szaklap-kiadás megteremtéséért.

2013-ban visszavonultam. Szisztematikusan készültem erre, sokakkal tárgyaltam, míg végül eladtam a lapokat és a konferenciák szervezési jogát egy német szaklapkiadónak. Egy évig még főszerkesztőként dolgoztam, aztán befejeztem az aktív újságírást. A jövőben könyveket szeretnék kiadni, illetve írni. Három könyvet már tervbe vettem. Az egyik az eddigi életpályám cikkeiből meg a pályám életműlektől egyfajta memoir lenne, alapvetően a szakmai tapasztalatokra és tanulságokra koncentrálok. Azon is gondolkodom, hogy írjak egy könyvet a MALÉV-ról, mert ott dolgoztam 16 évig, és utána is figyeltem. Amikor megszűnt, rettenetes érzés volt, bár sajnos számban lehetett rá. A harmadik, hogy Bácsalmásról is szeretnék írni egy könyvet, de azaz is vívodom. Egyelőre fontosabbnak tartom a honismereti könyvsorozatokat, hogy publikációs lehetőségeit biztosítsak az ottani embereknek. Szerkesztőként is tudok segíteni abban, hogy a közíratok kiadhatóak legyenek. Bár egyszer biztosan meg fogom írni a saját Bácsalmás-történetemet is.

– *Életem melyik időszakában kezdted a honismereti sorozattal foglalkozni? Hogyan kezdődött?*

– Az unokabátyám, *Pataczki László* meghatározó alakja a testvérvárosi kapcsolatoknak. Ő már az első időszakban, a 70-es évektől kezdve támogatta ezt, sokat járt is Backnagban, és az egyik újtárról hozott nekem egy német nyelvű könyvet. Az egyik kitelepült hölgy, *Elisabeth Knödler* az unokánknak megírta a kitelepítés történetét. Javasolta, hogy adjam ki magyarul. Sokat gondolkodtam rajta, és csak a sokadik olva-

síra értem meg, hogy ez óriási történet. Az unokabátyám írt a könyvhöz egy előszót, amelyben feltárja Bácsalmás és Backnang kapcsolatát, és pedig az utószóban megírtam a honismereti mozgalomhoz való közbene történét. *(A könyvet a Bajai Honpolgár 2010/9. számában ismertette – a szerk.)*

Életem egyik legnagyobb sikere is a honismereti munkához köthető, mert negyedikes középiskolás koromban a Bácsalmásról írott dolgozatom megyei pályázaton megosztott első díjat kapott. Ebben az utószóban írtam le azt is: Freud szerint a boldogság nem más, mint a gyerekkori álmok megvalósítása. Az én boldogságomhoz pedig hozzátartoznak a bácsalmási könyvek is, így a folytatás rajtam nem fog múlni. Ezt írtam az első kitérőbe, most a hatodiknál tartunk. Kiadtam *Sövény Műhely* kézikönyv, 6 ügynév volt, ma 75 éves. Nagyon jól ir, alapos sváh ember. Azt a korszakait írta meg Bácsalmásnak, amit még senki: a 17-19. századot. Ez volt a második könyvünk. Amikor megkaptam a kéziratot, azonnal tisztában voltam vele, hogy hihetetlenül értékes, színvonalas anyag. Az eddigi hat kötetet két csoportra lehet osztani. Vannak a helytörténeti könyvek, *Sövény Műhely* a *Bácsalmási évszázadok*, *Bácsalmási történetek*, és *Bácsalmási közhírték* címmel megjelent *Szénastré Harton Edit* könyve. A másik három inkább általános, a már említett Elisabeth Knödler *Backnangról* vizsgálódása c. kötete, az első *Bácsalmási István* Kánadában élő köztörténeti, értelemes, tanárember könyve. Leginkább *Rékási József* biológianémet *Pályám emlékeztető* című kötete. *(Érroll Nebozskai László írt ismertető lapunk 2014/ 5. számában – A szerk.)* Neki méltán van kultusza Bácsalmáson. Most tölthető be 80. életévét Pannohalmáról ment nyugdíjba, és megírta egy nem szokványos memoárát. A könyvben megtalálható az összes diplomás diákjának neve, mivel ő erről listát vezetett, én pedig javasoltam, hogy foglaljuk bele a könyvbe. Minden kötetet nagy érdeklődéssel fogadták, de kettőnek különösen nagy visszhangja volt: az egyik a Backnangi vizsgálódás, a másik pedig Rékási tanár úr memoárja. Azt szoktam morogni: Fekete Dezsőnek azt köszönhetjük, hogy nagyon sok bácsalmási fiából lett író, újságíró vagy valamilyen human szakos tanár. Rékási József pedig nagyon sok orvost, biológusomat vagy egyéb, biológusához kötbő diplomás embert nevelt ki. Ez a két ember volt szerintem a 60-as években Bácsalmás két meghatározó személyisége, mindketten megérdemlik a tiszteletet, elismerést. Rékási tanár úr díszpolgári címet kapott, Fekete Dezső posztumusz elismerésen pedig dolgozik. (Ő idén lenne 90 éves.) Azt tervezem, hogy ebből az

alkalból rendeznek egy emléknapot az országos könyvtári napok keretében, a bácsalmási könyvtárban, *A honismeret szerepe a könyvtári munkában* címmel. Az ő életpályája kötből a könyvtárhoz és a honismerethez is. Olyan előadókat szeretnék felkérni, akik kötbőlnek Bácsalmáshoz, a könyvtárhoz és a honismerethez. Remélem, jelen tud lenni *Gerő Gyula* is, Fekete Dezső nemzedékétára, aki 90 évesen ma is aktívan dolgozik a Széchenyi Könyvtárban. Ez jó alkalom lehet arra is, hogy az egykori honismereti szaklőr tagjai találkozzanak egymással. Szeretném, ha ez a könyvtárosok és a helytörténeti kutatók szakmai programja lenne, amelyei hagyományt teremtenek. Számomra ez becsulhebb ügynév.

Amikor megjelentek a *Bácsalmási Könyvek* sorozat első darabjai, sokan megkérdézték tőlem, hogy miért adom ezt ingyen. Magyarországon ugyanis az ajándéknak nincs értéke. Mondtam, hogy olyan sokat kapunk Bácsalmástól, a víretről, az iskolától, a könyvtártól, az emberektől, hogy most, amikor megtehetem, szeretném ezt meghálálni. *Woody Allen*nek van egy filmje, az a címe: *Rómának szeretettel*. Ezt én úgy fordítottam: Bácsalmásnak szeretettel. Ezért adom ezeket a könyveket a bácsalmásoknak. Nem csak az ott élőknek, hanem a világ bármely tájára elszármazottaknak is.

Legutóbb Rékási tanár úr kötbőlnek el vezettük be, hogy a könyveket a könyvtárnak adományozom, és akik onnan megveszik, ezzel támogatják az intézményt. Szomorúan látom újabb, hogy míg az én diákságom idején mindenki tudta, hol van és miről híven Bácsalmás, az elmúlt húsz-huszonöt évben Bácsalmás gyakorlatilag elfütt Magyarországon kommunikációs térképéről. Ezért használnom ezt a saját metódust is, hogy megpróbáljam kicsit visszahozni az emberek tudatába. Gyűjtöttem a Bácsalmáshoz kapcsolódó történeteket is. Az egyik legkedvesebbet az én *Műhely* Iván mesélte, akinek az egyik szereplője Bácsalmási úrnak hívták. Halála előtt fél évvel találkoztam vele az írók boltjában, és rákérdeztem, honnan jött a név. Elmesélte, hogy az édesapja a háború előtt a Reggeli Újság szerkesztőjeként dolgozott. Este járt

be, éjjel tőröltek, és bajnalban ment haza, amikor elkészült a nyomdában az első példány. A Teleki téren laktak, a Józsefvárosi pályaudvar és piac mellett. Óra érkezett a vonatok Bácsalmásról. Amikor az apja bajnalban hazatért, mindig mondta neki: most jönnek a bácsalmási feketék, menj le, és hozzál nekem bácsalmási esztergőt. Így épült be a név Mándy Iván tudatába, és lett utóbb szereplőjének neve.

– Mi lesz ezeknek a történeteknek a sorsa?
– Egy részüket már megírtam különféle könyvek bevezetőiben, de tervezem, hogy egyszer pontosan és precízen publikálom az egészet. *Érroll Ferenc*, aki a koalíciós időkben parlamenti miniszter volt, a háború előtt *Futóhokok* címmel írt egy nagyszériű szociológus, amelynek két fejezete Bácsalmásról szól. Tübbözöt is járt ott. Én 8. osztályos diákékként írtam neki levelet, a bácsalmási emlékeiről kérdezve. Ő válaszolt, sőt, küldött egy dedikált kötetet, és azt írta, bárhol találkozott bácsalmásiakkal, azokat mindenhol kitűnő szakemberek és jó emberek tartották. Sok ilyen dokumentumot gyűjtöttem össze. Egy aukción bukkantam rá például egy *bácsalmási esztergő* borcinkére meg egy bácsalmási iparos sztrólapjára. Így, hogy én már régóta csak vendég vagyok otthon, de mindig érdekelt, mi történik ott, hogyan élnek az emberek. A rendszerválás után közből, de főleg az elmúlt 15 év, amióta az állami gazdaságot privatizálták, sok megélhetési problémát hozott. De miként Trianon után is, elindult egyfajta fejlődés, kibontakozik egy új gazdaság.

A szobámban több polcot foglalkal el a bácsalmási vonatkozású könyvek. Ötötöm annak a házának az utatábláját is, ahol nevelkedtem. Meg szokták télen kérdezni a Navigátor olvasói és a magyar szálkultúrális szakemberei, hogy miért van a galonlogisztikai konferencia éppen a bajai kikötőben. Erre szoktam mondani: azért, mert én Bajánál 33 km-re születtem. Persze, közrejátszott ebben az is, hogy a kötbő igazgatásának, *Magy László*nak személyében kitűnő házigazdája is van a rendezvénynek.

Sándor Boglárka

Kita Pál ábrázolása: A Bácsalmási Könyvek

A bácsalmási kékfestő: Skorutyák János

Skorutyák János 1943-2013

■ *Két éve hunyt el egy kihalófélben lévő mesterség kiváló képviselője, SKORUTYÁK JÁNOS bácsalmási kékfestő. Az alábbi, eredetileg 2009-ben készült írással rá emlékezünk.*

Diákéveim idején nem volt zoltosán népszerű a divat időskáján a kékfestő anyagból készült ruhaviselet, így egyszer sem tértem be körülnézni a kékfestő műhelybe. (Sajnos.) Azóta azonban már többször megfordultam itt; hol tanítványoknál, hol barátoknál, hol rokonokkal, ismerősökkel. A mester, Skorutyák János egyetlen alkalommal se mulasztotta el, hogy végigvezessen bennünket a műhely fotós helyiségébe, elmesélje, hogyan is készült mindaz a szemet gyönyörködtető árú, amely kis tüzetékné polcain sorakozott. Ma már ritkán kerül úrra ezeket a sokakat, mert kevés az alapanyag, kevés az érdeklődő, és sajnos csökken a mester ereje, munkájának nincs folytatója.

Látogatója azonban minden évszakaiban van, mind a mai napig. A vendégekönnyűvek szolgálnak bizonyossággal, hogy sok ember megfordult itt: beföldi és külföldi, egyéni- leg és csoportosan, óvodáskorútól a nyugdíjasig, egyszerű embertől az akadémiikusig. Nem is olyan rég egy angol fiatalember szakdolgozata témájával választotta a bácsalmási kékfestést, történetét, mesterét. Ideutazott. Feltétlenül személyesen akarta látni, hogyan lesz a fehér vászomból habosán ragyogó mintás kolna.

A műhelyt nem nehéz megtalálni. Felső-Bácska fővárosában, Bácsalmáson a leghosszabb utcában, a Kosuth utcában található. A KÉKFESTŐ felirat jól látható az útnál, a kéményen pedig – ha az ember felemelt fejjel nézelődik – egy helyi mester keze munkáját dicsőró mives szelkásas mutatja a széljárást. A kerítésoszlopon egy másik kékáka teszi ugyanezt. (A gazdasági „széljárásma” sajnos nem figyelemzettek.)

Természetesen nem minden csupa kék a kékfestő udvarján. (A látogatót éberben jelező kutya azonban indíggó névre hallgat.) Színes virágok, gondozott fű, fűk, madárbarát kert. A színes nővéretek a régi korokra emlékeztető tárgyakon nyugalmas, harmóniás árszatsanak. A régmúlt és a jelen, az évszázados berendezések és a modern kor a számítógéppel jól megfér itt egymással. A műhely kitlso, udvari falán látható fűnyképes „útvonalbervező” jelzi, hogy itt a kékfestés a legfontosabb dolog. Az írófalban sora tapéta takarja a falat, hanem dokumentumok és a szakmáról szóló, természetek ábrázoló fotók.

Bárki, aki ide látogat, ismereteket szerzhet a textilfestések arról az egyedí formájáról. Okkal mondok, hogy egyedí. Igazolásul hadd álljon itt az a tény, amire a mester jogosan lehet büszke. 1995-ben, Münchenben fél évig egyedíül magyar kékfestőket 5 mutathatta be az európai kékfestés technikáját, a kékfestés mesterségét, miközben az odalátogatók megismerkedhettek a japán kékfestéssel is. Ez utóbbi jelentősen eltér az európaítól. A bemutató olyan jól sikerült, hogy a japánok egy angol üzletasszony közreműködésével a mai napig érdeklődést mutatnak Skorutyák János termékéi iránt.

A mester 1943-ban született, mindent tud a kékfestésről. Szinte múzeumi idegenvezetőként magyaráz. Részletes, szakértő ismeretleijéből mindenki megértheti, megérzheti, hogy a kékfestés a kelmefestés egyik művészi fajtája, s akit egyszer kékkel megérintett, munkára sarkallt, annak nagy álmnya, sőt, lehet egy életre szóló szerelem. Miközben a gyártási folyamat helyiségeit járjuk, és hallgatunk az ismeretűt, több kérdés is felmerül bennem. Mi a kékfestés? Mesterség? Művészet? Hobbi? Engem (gondolom, másokat is) meggyőzött arról, hogy a Skorutyák család kékfestői számára mindhárom jelenti, jelentette egyszerre.

Mindenkéfélt a mesterségét, mint ahogy azt az édesapa, Skorutyák Géza a *Dinasztia* című műben összegzi: „A kékfestést igazán nem lehet másféleképpen elajándékozni, csak az apától, gyermekkorban elterve, hajnalban kelve, végigdolgozva a napot az életem.” A Skorutyák család férfitagjai négy nemzedéket át valóban így tanulják meg a szakmát, így dolgozták végig az életüket, egymástól elcselve a kékfestés csajját-bíját. Tudományuk apáról fiúra száll.

A kékfestő műhelyt az 1850-ben született és 1925-ben elhunyt, Felvidékről érkezó dédapa, Skorutyák János alapította. A házat és a műhelyt 1879-ben vásárolta meg. Azóta a mai

napig ez a család foglalkozik kékfestéssel. A dédapa tudását és szellemiségét fia, Skorutyák Géza (1883–1960), majd unokája, Skorutyák Géza (1916–1983), valamint dédunokája, Skorutyák János (1943–) vette át, fejlesztette tovább.

Skorutyák János szintén János névre keresztelt fia villamosmérnökékként dolgozik, távol a szülői háztól, műhelytől. A szakmát nem viszi tovább. Azt azonban bizton remélhetjük, hogy ezt a 2009-ben 130 esztendő festő- és lakó-házat soha nem szomorja fel. Részben azért, mert az itt lévő tárgyak, berendezések, gépek muszálls érdékek, több mint egy évszázadoké. Másrészt, mert gyermek- és ifjúkorában ő is sokszor élte életét a műhelyben, ismerkedett a kékfestés technikájával, tehát ért hozzá. Minden generációk élménye itt lapul az ódon falak között. Végezetül azért sem, mert a szülei a mellettí levő, hasonló korú és stílusú házban anyai ági nagyszülei emléktárgyait, bútorait őrzik, mutatják meg az érdeklődőknek alázattal, szeretettel, tüszellettel.

A kékfestő gyűjtőemny megőrzése azonban nemcsak az utód lelkiismerete, családí felelőssége, büszkesége, hanem másoknak is – kinek több, kinek kevesebb – van feladata ezen a téren, hiszen a múlt értékes emlékei azzal is újnyhasznosíthatók, ha a jövőendő nemzedékekkel megismertetjük. A több mint 130 évvel ezelőt épült műhely berendezésével együtt akár védett műemlék is lehetne. Állagát, stílusát a védelemben vételem megőrizhetnének, s talán az idők végezetéig vésthatná a látogatót.

Biztató, hogy a régi szakmák nem tűnnek el, sok helyszínen, gyermektáborokban, vásárokon, közösségi programokon megjelennek újra. Budapesten a júliusban „szülőioldáld” változott Láncholdon többféle mesterség mellett a tiszakécskei Kovács család kékfestői is jelen voltak. Ők ipari mennyiségben állítják elő szzebbnél szebb, a népi folklorra támaszkodó kékfestő anyagukat.

Skorutyák János édesapja, Géza bácsi mesteriveléll rendelkezt. Bizonyára megnyugtató ársz töltséte el, amikor fia, János több szakma (lakatos, kőműves, esztergályos) kipróbálása ellenére kelme- és fonalfestésből, vegytisztításból szerzett képzetést. Csak azért nem kékfestésből, mert azt nem lehetett teadló szakmáknak tartani. Az óbudai egykori Goldberger-gyárban festékkészítékként dolgozott, de visszavágyott szülőfalujába, vissza az udvarra végzámára lendező kékfestő anyagok közé. A gyárban szerzett festékkészítési és a gyermekkor műhelyi tapasztalatát ötvözve indult neki a

kécfestő világnak. Ősálól kécfestő negyven évvel ezelőtt, 1969-ben lett, amikor kiváltva kárpári engedélyét (na úgy mondásnak, vállalkozói engedélyét) kezdett el dolgozni az ősei szülői (déduszülfi) műhelyben. Bizott abban, hogy ebből a munkából tisztes megféléhet tud biztosítani családjának. Manapság ez elképzelhetetlen a termékek menedzselése, vásárlókra, rendezvényekre való bemutatása nélkül. Jelenlétük tökéletesebb belőle ma már nagyon nehéz. El kell ismerni, hogy ma már nem elég a magas szintű szakítás.

A kécfestés mesterségét Skoruttyák János (1943-) olyan magas rangra emelte, hogy szakmájában elismertté vált, számos kitüntetésben részesült. A teljesség igénye nélkül felsorolom a szakmai előmenetelével kapcsolatos elismeréseit: Népi Iparművész (1973), Ipar Kiváló Mestere (1976), Kiváló Kárpári ezüst fokozat (1980), rendezőként még Művészeti Díjjal, Vásári-díjjal stb. Az érmeik, díjak, elismerések igazolják, hogy annak idején jól döntött, amikor a nem könnyű munkát igénylő kécfestéshez állt hozzá. Elvének, terveinek, céljainak ismeretében nyugodtan állhatjuk, hogy most már mindhalálig hű marad.

Nyugdíjasaként ma is dolgozik, ha megrendelése érkezik, odáall a mintázóasztalhoz, a festékes kádakhoz, mángoróhoz. Ha nincs kécfestő munka, akkor a szerszámokait, eszközöket javítja, rendezgeti a számítógépen is megtalálható dokumentumait és képeit. Olykor emlékezik. Sikerek, kiállítások, munkabemutatók, nagy autóbusszal érkező japán turisták, hosszú külföldi utazások az árusító-lakókoosival. Ezen a téren megsokszorozta az ősei által megtett távolságokat. Dédúppa csak a helyi kécfestő keleme iránti igényeket látta el, nagyapja a környező községek lakóit is ellátta el a szokásos ruhámmel, apja 200 km-re vitte el termékeit, a fiú pedig már 2000 km-re utazott. (Skoruttyák János fia pedig repülővel 20 000 km-es távolságra is eljutott.) A járművek is változtak, lovaskocsi, motorkelempár, autó, pontosabban árusító-lakókoosi, amely tulajdonképpen egy olyan lakókoosi, amelyben a termékek „laktak”, és a vásárokon kis telteté alakult. Skoruttyák János kécfestő munkái országon belül és országon kívül is ismertek lettek. Bemutatta termékeit a BNV-n (mai nevén HUNGEXPO), Budapesten a Várban, Szegeden, a Pápai Kécfestő Múzeumban (Közép-Európa legnagyobb gyűjteménye kapott itt helyet), Baján, Zomborban, Németországban (Münkebeo, egy északnyugati német kisváros állandó kiállításának helyszíne is), Hollandiában, és bocsánatot kérek a fel nem sorolt helyszínek miatt.

Vásárokat töle belföldi, külföldi egyaránt. Vajdasági néptáncospartok fellépő ruhákhoz töle veszik a méteréru, ott ugyanis

nem lehet kapni kécfestő anyagot. Termékeit a néptáncosok által juttat el Bácsalmástól túlabbra, hol ajándékba, eladásra viszik messzi országokba. Amint már említettem, Japánba utazik a nagy petyes kécfestő lekváron, amelynek mintájához, darva anyagához oly kitartóan ragaszkodtak ott.

Az egykori löstőlőlől kialakított, számítógéppel felszerelt irodájában minden dokumentumot, tizedi levelezést, jelentést megőrzi, rendszerez. Minderki, aki szakdolgozatot ír (vagy írni fog) a bácskai kécfestés múltjáról, felhasználhatja a mester által feltűtve ösztö „kincsek”, szerződéses, számlák, gyártási receptek, albuma fűzött rajzok, nyomdóiminták, mintakönyvek gyűjteményét. Ezekre alapoztak az általam is elővitt munkák.

„Mondá, bácsi, miért festesz te csak kéket, miért nem vagy piros- vagy zöldfestő?”

Hirt a kérdést egy pöttyöm lányka a Szakmák vásárán kérdezte töle 1984 októberében Szegeden.

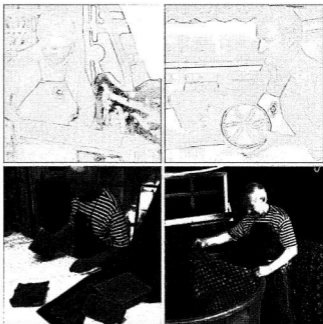
A kécfestők a természetben termelt növények kék színt használják fel. Kékből pedig a legtöbb rákfórtott el a természet. A kék szín egyébként is a tisztaság, az őszinteség, – a cikló-író szerint még – az optimizmus színe is. Nincs tehát semmi ok arra, hogy ne kéket fessenek.

A kék színű festőanyagról, a kécfestés történetéről sok érdekeset olvastam, gyönyörű fotókat láttam *Domonkos* Öt könyvében.

Krisztus születése előtt kétezer évvel a kínaiak felhasználták az *Indigocserjé* (*Indigofera tinctoria*) festésre. Az indigófestés igazi hazája mégis India. Hosszú évszázadok teltek el, mire Európába érkezett ez a technológia. Magyarországra Krisztus születése után az 1100-as, 1200-as években került.

Európában, különösen Thüringában, eleinte a kék színt egy *csülleng* nevű növény (Isatis tinctoria) bogóys termésének segítségével állították elő. A festékanyagot szárított, de sok rostanyagot tartalmazó golyó formában szereztek be akkoriát a festőcéhek. Szimlában faluban kezdték el a természetben, majd kereskedni vele. Volt is nagy tiltakozás, amikor eljutott Európába a rostjaitól megiszított, szárított indigófesték! A szász területen még halálal is büntették azt, aki ezzel festett. Ördögi festékeknek (Teufelsfarbe) nevezték, tudniillik, ha nem jól adagolták hozzá az eljárás során szükséges kén-savat, sósvat, akkor szétmarta az anyagot. A megfelelő hígítást meg lehetett tanulni, de nagyon csökkente azok jóvedelmét, akik a csülleng természetével foglalkoztak, így inkább nem tanulták meg. Hítkentek felelte. (A konkurenciához nem csak modern korunk kiterjedje.)

1737-ben végül Franciaországban törvényileg engedélyezték az indigónövény felhasználását, majd a céhek eltérése után egyre

több önálló képfestő műhely alakult, többnyire segéd nélkül vagy egy-két segéddel dolgoztak. Ezek a manufaktúrák kezdetben még a két növény keverékét használták, később csak a kocsa formájúra szártórt indigó darabolhák, porították, hígították. Ma már tartályokban érkezik a műhelyekbe, finom porrá őrítve. A porításnál már nem kell munkálkodni. A kékre festés még nagyobb lendületet kapott a farmenadrágok megjelölésével.

A bácsalmási képfestő műhelyben farmerek nem, de sok egyéb termék készült. A teljesség igénye nélkül felsorolom ezen termékeket. Méteraru, ruha, blúz, kötény, fűrtíng, rövidnadrág, fűrdőruha, gyermekkapoc, strand együttes, tunika. Vendégülstások formaruhája, övöndások táncos szoknyácskái (jómagam is öztök egy ilyen), népműcsosok ruhája, estélyi ruha, színházi jelmez (pl. Ruttkai Éva a Vérokönök című darabban), ballagási tarisznya. Ágynemű, függöny,

asztalterítő, fűlvédő, fejkendő, batyukendő, lábas fogó kesztyű, lábas alátét, püskölkésző-höz való szett. Kellemes színfolt egy kirándulás: megteríteni vele.

Jellemzően nők viselték a képfestő ruhákat, egyes vidékeken (pl. Kalocsa) még ünnepi változata is volt. Az idősöbök az apróbb mintákat, a fiatalabbak a szolidnak egyáltalán nem mondható, bonyolultabbakat részesítették előnyben.

Lovirány Nincsevics Ágnes

Kulcsok a Koronához

Zalántai Endrével Szent Korona üzenetéről, titkairól

Aligha tekinthető szokványosnak, hogy egy közgazdász végzettségű egykori polgármester a magyar történelem egyik, igazi szakmai darafsztékének számító kérdésében mélyüljön el években keresztül. Márpedig Zalántai Endre, Bácsalmás korábbi (2002-2010) előjárója ezt tette: idejének jelentős részét a magyar Szent Korona tanulmányozásának szenteli, és emlékdécsének eredményeit egy, egyelőre kiadásra váró könyvben (A Korona kulcsai. A Szent Korona, a magyarság biblijája) foglalta össze. Nem kizárt, hogy a könyv számos állítása komoly vitákat gerjeszt, és az is lehet, hogy néhány elméletét a szakma áltudományos okoskodásnak tekinti majd. Persze a szerző maga sem állítja, hogy az egyetlen igazság birtokában van, de tény, hogy komoly munkát fektetett a kutatásokba, és szilárd hittel küzd a fősodortól eltérő elméletének megismertetéséért. Jelen interjú néhány állítása sem feltétlenül egyezik meg akár az aktuális kánonnal, akár szerkesztőségünk álláspontjával, ám ettől még figyelemre méltó lehet, és termékeny vitákat is kiválthat. A jelenleg Baján élő korábbi városvezető arról is mesélt, hogyan talált rá az életének szinte új értelmes adó témára.

■ – Bácsalmási vagyok, ott életem születésűm fogva, ott jártam általános iskolába, gimnáziumba. Utána ott építkeztem, alapítottam családot. Először Tatabányán dolgoztam, majd 1991-től a bácsalmási OTP-fiókot igazgattam. 2002-től 2010-ig polgármesterként álltam a város élén. Bácsalmás számomra is az otthon, a szűkebb hazát jelenti, nagyon kötődöm hozzá. Különleges szellemi művelődés rendelkezik, ami a több nemzetiség együttéléséből adódik. A sokféle nemzetiség pedig összeolvadt egyfajta vidéki kisvárosi hangulattá, kultúrává. Az általános iskolában sváb, bunyevác, cigány osztályfőnökök is voltak. Ezt azért tartom fontosnak, mert sokszor hallunk különféle településeken a nemzetiségek ellenéről, Bácsalmáson azonban ezt sem gyerekkoromban, sem polgármesterként soha nem tapasztaltam. Az ellenkezőjét már annál inkább. Példáértékű volt az együtt-, egymás mellett élés, sok a magas házasság is, amelyben mindkét szülő más nemzetiségű, a gyerekek pedig magyarságot vállalja magát. Minden nemzetiségnek ipolnia kell a saját hagyományait, hiszen minden embernek fontos, hogy a gyökereit megtalálja, azokból táplálkozzék. Ahhoz, hogy megtalálja a helyét a világban, és jól érezze

magát, tudnia kell, honnan jött, merre tart.

– Polgármesteri időszaka mit jelentett Bácsalmás életében?

– Úgy gondolom, szerencsés, termékeny, eredményes időszak volt. Nem miattam, hanem mert ekkor kezdődött az európai unió csatlakozással kapcsolatos felzárkózási időszak, és az első uniós ciklusban a pályázatok kiírása. Számos pályázatot megnyertünk, és meg is valósítottunk. A testületek, amelyekkel együtt dolgoztam, szintén ez a szemléletet képviselték, hogy igyekezzünk a lehetőségekhez mérten biztosítani a saját forrást ezekhez a pályázatokhoz, így jelentős beruházásokat végeztünk: a tanuszoda megépítésétől kezdve, az orvosi rendelők, iskolák, idősok otthona felújításán át a határ felvezető útig, hogy csak néhányat említek. Ezek valóban előreviták a várost.

– Mi történt az életében, amióta nem áll a város élén?

– Azóta a Szent Koronával foglalkozom. 2011 tavaszán a kezembe került egy alig 6-8 oldalas leírás a korona szimbólikájáról. Akkor döbberem rá, hogy általában mennyire keveset tudunk a Szent Kororáról. Magam mindig büszke voltam a történelmitudományra, ez volt az egyetlen tantárgy,

amelyből még az egyetlenem is mindig 5-ökre vizsgáztam. Rá kellett azonban jönnöm, hogy igazából semmit nem tudunk a magyar Szent Koronáról. Esetleg csak egy-két dolgot a története kapcsán: 1849-ben elásták, majd megtalálták, a második világháború után Amerikába került, 1978-ban hazabozták stb. De magáról a formáról, a képekről, az ábrázolásokról, a szimbólikáról, az üzeneteiről nincsenek ismereteink. Amikor ezt a leírást elolvastam, rájöttem, mit is takarnak az olyan fogalmak, mint féllalokosság, egész alakosság, arany háttér, toll háttér: ezek egyébként a művészettörténeti alapfogalmak. De nem a mi hibánk, hogy nem tudunk semmit a koronáról, hiszen nem tanfaják. Holott fontos lenne, mert ilyen korona nincs még egy a világban. Akkor határoztam el, hogy néhány oldalban összefoglalom közzétehető módon azokat a legfontosabb tudnivalókat, amelyeket én is akkor olvastam a szimbólikájáról. De megálltam az egyik képnél, amelyet néhányan cseréltek, néhányan eredetinek vélnek, de más összefüggésben.

Akkor kezdtem el foglalkozni a Koronával, és azóta ez tölti ki az életemet.

– *Az előtt nem volt ilyen érdeklődés?*

– A történelem és ezen belül a korona története mindig is érdekelt. Első meghatározó élményem ezzel kapcsolatban 1984-ben Szvetiit Joachimmal való beszélgetésem volt. Ez a kitérő, melyőket származását átvészt-restaurátor, Kosuth-díjas művész édesapámnak gyerekkori barátja volt. Egy bizottság élén 1977-ben kiutazott Amerikába, hogy hazaköltés előtt szonostítsa a koronát. Megtudtam, hogy épp Bácsalmás látogat egy rokonához, és kértem, ha el találkozikussam vele. Sokat beszélgettünk. Épp azelőtt olvastam egy könyvet, amely az úgynevezett „két korona”-elméletet fejtegette. *(Ezerint a magyar királyi korona két részből áll: alsó része bíbori munka a 11. századból, felső része bizonytalan eredetű nyugati örökség. Jelenlegi formáját valószínűleg a 12-13. században nyerte el – a szerk.)* Ő végighallgattam, majd azt mondta: mindegy, hogy ki mit mond. A korona – a felső és az alsó rész, vagyis a keresztpárt és az ábracos – egységes, egy helyen és egy időben készült.

Nekem ez a két mondat kiférhetetlenül beleégett az agyamba, és mindig eszembe jut, ha olvasom a hivatalos véleményeket, amelyek természetesen a „két korona”-elvet vallják és hirdetik. Minderült azt lehet olvasni, hogy két részből áll, és 1075-ben küldte Dukasz Mihály stb. De számomra ez a két mondat alapjában rengette meg és kérdőjelezte meg a teljes „két korona”-elméletet. Ma már örülök, hogy nem választottam meg ismét polgármesternek, mert így lett időm foglalkozni vele: elkezdtem szakirodalmat olvasni, tanulmányoztam a koronát, a képeket, és a saját kutatásaimból állítottam össze ezt a könyvet. Több olyan új felismerés van benne, amely, bízom benne, egyrészt helyreterzi a dolgokat, másrészt pedig a szélesebb közvéleményt is gondolkodásra, párbeszédre sarkallja.

– *Köszönésnéként hogyan pótolta a korona kutatásához szükséges ismereteket?*

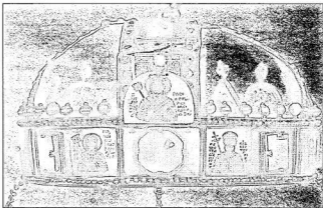
– Egyrészt utánaolvastam szakirodalmomban, másrészt az a családlatos a korona színterkeztetésében, hogy nem kell szakembernek lenni a megértéséhez. A józan paraszti ész és a tiszta, előítéletetől mentes gondolkodás segít a legtöbbet a szimbolika értelmezésében. Én alaposan megnéztem a korona képeit, és leírtam a véleményemet, de mindenki maga dönti el, a saját észre és szemére támaszkodva, hogy mit hisz el ebből. Nem bizonyult dolgokról van szó, nem matematikai képletek és egyenletek vagy művészettörténeti ismeretek kellene hozzá:

nagyon egyszerű, képszerű, térben, síkban szabad szemmel látható, érthető színek ezek. Gondoljunk bele: a király sem volt se művészettörténész, se csillagász, mégis értetnie kellett ezeket az színeket, tehát csak egyszerű nyelven lehetett megformálni. Nem kell hozzá semmilyen előképzettség, átlagos műveltségi szint és végzettséggel értelmezhető. A legfontosabb, hogy azokat az elméleteket, amelyeket tanultunk, hallottunk a korosól, felejtjük el. Nem állítom, hogy ezek mindegyike hamis, de tiszta lappal kell indolni. A korona egységeséggé már 1981-ben leírták, és 1983-ban mérésekkel bizonyították is, konkrét vizsgálat keretében kimutatták az arannyetszési szabályt, a Fibonacci-számot, amely a teljes koronára érvényes, nem csak az alsó vagy felső részre. Számomra ezek a matematikai összefüggések is egyértelműen jelzik a korona egységeségét. Mindezt harminc éve hivatalosan publikálták fizikai és művészettörténeti szaklapokban, mégsem így tanítják.

– *Mi ennek az oka?*

– A „két korona”-elmélet gyakorlatilag nyolcszáz évig nem merült fel. 1790-ben Habesburg-nyomásra írták le először, hogy a korona két részből áll. Aikor kezdték el képeket cserélni rajta, és ezt valahogy meg kellett magyarázni. Van ennek politikai háttere: ha azt állítják, hogy a korona Dukasz császárságra idején készült, akinek a képe ott van hátul (bár nem az övé, és ezzel jó néhány elmélet megdönthető), akkor nem lehetett Szent István koronája, és Szent István nem ajánlhatta fel azt Szent Mária-nak, tehát Mária országóráról sem beszélhetünk. Habsburg II. Józsefnek viszont azt volt az alapvető célja, hogy Magyarországot totálisan beolvassza a Német-római Birodalomba, megszűntes-

se a magyar nyelvet. Szétzúzta a Szent István-i államszervezetet, és jogellenesen Bécsbe vitette a koronát. Nem is koronázta meg magát a Szent Koronával, hogy ne kelljen betartania a magyar törvényeket. Ez a törekvés a koronán úgy csapódott le, hogy képeket cserélgettek rajta, és kitálatták a „két korona”-elméletet. Mindezt az 1980-as években eredeti dokumentumokkal bizonyították, mindegyikre hivatkozom is a könyvben, hiszen egyrészt szemmel láthatóan szeretnék más tollalval ékeskedni, másrészt fontos kiemelni, bár ezek a dolgok harminc éve közismertek, ennek ellenére nem tudnak rólok. 1790-től kezdve ez az elmélet uralkodott. Amikor pedig hazakerült a korona, és a „két korona”-elméletet akadémikusok, egyetemi tanárok, az akkori kor hivatalos történészei, művészettörténészei elfogadták, vallották és hitelt oktatták, már hibába is próbáltak mások más bizonyítani, hiszen akkor el kellett volna ismerni, hogy eddig téves nyomon jártak. Az akadémikus szakemberek nem vállalták, hogy amikor az 1980-as években megjelentek az első íráskor a korona egységeségéről, akkor kimondják, hogy eddig rosszul tudták, rosszul tanították. Még a rendszerváltáskor sem tették ezt meg, holott akkor megtörtént a korona részleges rehabilitációja, hiszen visszakerült a cimerebe. De mindenki feltette a saját egzisztenciáját, hínévet, munkásságát. Az a borzasszó, hogy a következő történész és művészettörténész generáció már tényként tanulta azt, hogy a korona két részből áll, számukra ez már nem kérdés, ezt vizik tovább. De ez nem az ő hibájuk, hanem a tanáréik, akik nem vállalták, hogy esetleg nincs igazuk. Ezért fontos, hogy tudatosodjon bennünk, hogy harminc éve félrevezettek minket.

A Szent Korona

– *Tehát létezik egy hivatalos kánon, amely a koronára vonatkozik, és az újabb kori kutatások, amelyeket ez a kánon nem akar elfogadni. Hogyan fogadják a szakma ezeket a kutatásokat?*

– Az én módszerem, hogy megmutatom, amit látok, és leírom a véleményemet. Csak egy példát mondok: a kereszt méretei igazolják a jelenlegi kereszt eredetiségét és eredeti formáját. Én ezeket a tényeket írom le, mutatom be, de ezekről mindenki saját belátása szerint dönthet. Ha valaki a saját szemében és eszében bízza rájón arra, hogy a korona valóban egységes, akkor onnan már bárki bármit mondhat neki a „kék-korona-egység”, már nem hiszi el. Abban bízom, hogy lesz a közcselekvés olvasottsága, hiszen a fő célom, hogy a közvélemény megismerje a kóronát. Nem kell egyetérténi velem, nem várom el, hogy mindenki minden megfigyelésemet elfogadja, de ha az alapkérdéseket megértik, akkor ezzel már előrejuthatunk nemzeti szinten.

– *Ha valaki ilyen témával kezd el mélyebben foglalkozni, óvatosságra rábírhatunk különféle helyeket. Szembesült ilyenekkel?*

– Egyszer nagyon kevesen tudnak erről a könyvről. De azt gondolom: független ember vagyok, nem zavar, ha bárki bármit rám sít, amiről én tudom, hogy nem igaz. Van egy turul eszmerendszerünk, egy szkíta-hun mítoszrendszerünk. Ez a magyarság sajátossága, ősisége, bár sokan ezt sem fogadják el. Ez az eszmerendszer olyan hatalmas kincs a magyarság számára, amelyből folyamatosan meríthetünk. A turul évezredekkel később bizonyos szélsőséges politikai csoportok olyan minőséggel ruházták fel, amelyekhez éppen szemmi köze, hiszen a szkíta műveltség a legnagyobb toleranciával viseltetik mások valása, kultúrája iránt, erőteljesen támogatja a testvérbárátságot. Valamit politikai köz-helyre silányítani a saját rövíd távú érdekeik szerint kihasználva: az nem a jelkép, hanem az adott csoport hibája. Hiszen ha beleegedünk, a krisztusi kereszt nevében indának millióit gyilkolták le Amerikában, a gyermatosfiskóru fejlett kultúrákat, nyelveket pusztítottak el a hit terjesztése nevében, boszorkányok sokaságát égették el a kereszt nevében. Ez talán a krisztusi kereszt hibája lenne? Ugyanez érvényes a szkíta-turul eszmerendszerrel kapcsolatban. Ha én most Árpád apánk és a turul tiszteletre kitzímek a házamra egy Árpád-sívos zászlót, tudjuk, mit mondának rólam. Senki nem goedolná, hogy én ezt valóban tiszteletből tettem, mert ehhez most már olyan eszmerendszert kapcsolnak, amelyet éppen hogy nem tartalmaz. Erről is írtam a

könyvben, hogy a magyarság ismerje meg a saját múltját, gyökereit, amely nagyban eltér az indoeurópai műveltségtől, és egészen más szemléletű.

– *Mi történik, ha a kiadó esetleg visszautasítja a kéziratot?*

– Megtörténhet, de akkor is kiadom. Szándékosan nem foglalkoztam a korona történetével, nem vagyok történész, nem ez a feladatom. A formát nézem. Hozzatnak nekem rengeteg dokumentumot arra, hogy a korona két részből áll, de ezt többféle-képpen is lehet értelmezni. Én azt vallom: a korona az ötförás, ez megkérdőjelezhetetlen. Tudjuk, hogy átalakították, sérülések érték, ezek nyoma ma is meglátszik rajta. Az aranyon ugyanis mindennek nyoma marad, nem lehet úgy hozzányúlni, hogy az ne legyen látható.

– *Mi a véleménye a korona köré rendeződő csoportokról, lovagrendekről, akik körbehordozták?*

– Mindig a lényegre kell nézni: hogy ezeknek az egyéneknek vagy csoportoknak mi a valós szándéka. Az ezer év történelme megmutatta, hogy a korona a hatalom megtestesítője is, ezért óriási közelmérek folytak érte egész története során. Akí tisztelettel, kellő áhítattal és alázattal fordul a koronához, és ennek megfelelően, ebben a szemléletben próbálja megismerni és megismertetni másokkal, azt én üdvözlendőnek, elismerésre méltónak tartom. Akik azonban fel akarják használni a kóronát a saját érdekeiknek megfelelően és profánul akarnak belőle, bizonygatva a saját elméletüket, az nem támogatandó magatartás.

– *Hogyan kellene tanítani a gyerekeket a koronáról?*

– Először is: tanítani kéne. Mert ma nem tanítják. Én látam az 5. osztályos történelmekönyvet: fél oldalnyi szöveg foglalkozik a koronával, nem mondanak el róla semmi lényegeset. Holott a lényeg már harminc éve hozzáférhető: hogy mit öznekek az apostolok, a szentek képei... Ezeket kellene tanítani. De amíg a hivatalos kóronakutatás ott tart, hogy a korona két részből áll, addig egyetlen oktatási miniszter sem fog mást tanztatni. Tehát el kellene fogadni azokat a tényeket, amelyeket már harminc éve bebizonyítottak és közzé tettek. A korona egységes szemlélete nélkül semmit nem lehet róla megérteni. Ha valami egységes, azt nem lehet két különböző részként felfogni. Nem kellene erre támaszkodni az időt a történelem órákon, akár úgy is, hogy legalább felhívják a figyelmet arra, hogy többféle elmélet létezik. Ez már elrejtés lenne ahhoz képest, hogy most tagadják, hogy létezik a hivatalos kánonon kívüli elmélet is.

– *És már lezárít kézzel, megjelenés előtt áll. Mán dolgozik a továbbiakban?*

– Már két évvel ezelőtt is úgy éreztam, hogy a végére jutottam, de aztán jöttek újabb és újabb felismerések. De most már valóban lezártam. Vannak további terveim is, amelyek csak érintőlegesen állnak kapcsolatban a koronával, mert kutatás közben sok kérdés felmerül, és ezekre próbálom keresni a választ. De én ezt a könyvet is vitanyagnak szánom, és szeretném, ha beindulna a párbeszéd. Hiszen nem az a lényeg, hogy kinek van igaza, hanem az, hogy minél jobban ismerjük meg a kóronát. Én úgy gondolom, hogy megtaláltam az eredeti képrajzot, a cserélt képekről is leírtam a véleményemet, a ferde keresztől is: ezek fontos részletek. Azért kell ezeken az apró, látható, mérhető részleteken végigmenni, mert ezek mutatják meg a lényegét, az igazságot. Több tucatnyi kóronaelmélet létezik, szép, logikus, összefüggő elméletek, de ellentmondanak a koronán látottaknak. Alapvetően: mindenki a látható és mérhető tények alapján biggye azt, amit lát, és amivel azonosulni tud.

Sándor Boglárka

KITÜNTETÉS

A Rotary Club Baja elnöke,

DR. BEKE ZSOLT

az elmúlt év során a klub élén végzett kiemelkedő tevékenységéért a közelmúltban

Paul Harris-díjat és Szent-Györgyi Albert Rotary Díjat vehetett át.

A hazai és a nemzetközi szervezet elismerése egyazon évben egészen ritka, kivételes elismerés. Előbbi díjat a jutalmazott a régió alkormányzóján keresztül klubjától, utóbbit Lengyel Tamás kormányzótól vehette át.

Mindkét kitüntetéshez sok szeretettel gratulálunk!

A Bajai Honpolgár szerkesztőbizottsága

Bemutatkozik a bácsalmási fotóklub

Fotó: Novák Dániel

■ Bácsalmáson a Művelődési Központban működik két, tematikában igen eltérő fotós foglalkozás. Az első nevezzük klubnak, bár nem hivatalosan bejegyzett egyesülettől van szó, hanem egyszerűen a fotográfia iránti közös szenvedély keltette életre. A körülbelül tíz tagot számláló csoport két éve alakult, hogy hetente-havonta, amikor időnk engedi, összejöjünk, és átnézzük, majd megbeszéljük az elmúlt időszak termését. Elsősorban olyan, idősebb generációhoz tartozó tagjaink vannak, akik már régóta űzik ezt a mesterséget, hobbi vagy foglalkozás szintjén, analóg techni-

kával kezdtek, és arról tértek át a digitálisra. Igyekezzünk egymást tanácsokkal, tippelkkel segíteni, például képkészítésben vagy a képek utólagos feldolgozásában. Szervezzük magunknak közös fotóstúdiókat és táborokat is. További célunk általános tudás és ízlés kialakítása a vizuális kultúra terén, a fotográfia történetének főbb állomásain, fontosabb alakjainak és azok munkásságának bemutatásán keresztül. Ezeket általában én tartom, amolyan művészettörténeti előadások formájában (ami a fotóra korlátozódik).

A másik foglalkozást, szakkört fiatalok-

nak (gimnazistáknak) tartom, akikkel az analóg technikákat gyakoroljuk. Velük tanóra keretében folyik a munka. Amikor egy éve felkértek, hogy tartsak a fiataloknak is foglalkozást, világos volt számomra, hogy velük a legelejről szeretném kezdeni. Ma egy fényképezőgép rendkívül felhasználóbarát: gyors, azonnali képet ad, ráadásul egy aprócska kártyán több ezer kép is elfér. Ez jó, bár ennek a nagy kiszolgáltatásnak megvan az az árnyoldala, hogy nem szakáll gondolkodásra, kompondásra, hogy tisztában legyünk azzal, mit miért csinálunk. Nem a fejünkben lévő képhez igazítjuk a gépet a jó eredmény érdekében, hanem gépben megjelentő képhez formálódik az ízlésünk, mondván: ezer képből csak lesz már egy-két jó. Lesz. Csakhogy azok nem a mi képeink lesznek.

A nem kifogyhatatlan film viszont kis türelemre, megfontoltságra int, és ez jó. A szeptember óta működő foglalkozásra a felszerelést baráti felajánlásokból szedték össze: valaki a régi masináját, valaki a nagytömegűt tudta odaadni. A Művelődési Központ egyik helyiségét átalakítottuk sötétkamarává, és már indulhatott is a munka. Mint mondtam, az alapoktól szerettem volna kezdeni, és a lehető legtöbb képkészítési technikát bemutatni.

Megtanuljuk a gép nélküli képkészítés technikáját is: fotogramokat, cianotípiákat, argenotípiákat és természetesen camera obscurákat készítünk, amivel a lehető legjobban lehet szemléltetni egy gép működését, a fény viselkedését. Ezáltal könnyen megértik a rekesz/záródó összefüggéseit, és nem utolsósorban ezek a módszerek nagy teret hagynak a kreatív gondolkodásnak, a kísérletezésnek. Természetesen itt is meg szoktuk beszélni a digitális képeket, kitérünk néhány képszerkesztő szoftver használatára, de alapvetően az analóg vonalon maradunk, mert a tanulók igen hamar rákaptak az „új” technika ízeire. Engem még édesapám fertőzött meg e szenvedéllyel.

A fotót magam sem hivatalos keretek között, csak amolyan autodidakta módon tanultam meg. Természetesen festészeti és grafikusai tapasztalataim sokat segítettek a „jó kép” fogalmának kialakításában, és remélem, hogy ebből a fiatalok is hasznosítanak majd valamit. Mindenesetre jó úton haladnak: a lelkesedés megvan, a tudás pedig megszereshető.

Fotó: Szendrői Réka

Novák Dániel

Fotó: Káta Zoltán

Fotó: Falaga Nikolett

Fotó: Novák Dániel

Fotó: Szemeser Katalin

Fotó: Székéssy Dominika

Fotó: Kerényesi Anikó

Fotó: Blázty Péter

Fotó: Nemesvácski Dóra

A backnangi honfoglalás – Magyar svábok, német svábok

Elisabeth Knödler, született Fleckenstein Erzsébet egyike a kitelepített bácsalmási sváboknak. A család elűzése óta a németországi Backnangban (Baden-Württemberg) él, és egykori önkormányzati képviselőként meghatározó szerepe volt a Backnang és Bácsalmás közötti szoros együttműködés, majd testvérvárosi kapcsolat kialakításában. Elisabeth Knödler visszaemlékezésével indult a Bácsalmás Könyvek sorozata, amelyet – a mostani cikkhez hasonlóan – Kiss Pál szerkesztett.

■ Németországi svábok? Nem is tudtam, hogy itt is élnek svábok. Mi, akik Magyarországról, Bácsalmásról jöttünk, csak azt tudtuk, hogy ott bennünket svábok neveztek. De ott ezt a szót: „sváb” szitokszóként használták. Sőt, néha azt is hallottam, hogy: „bádós sváb”. A háború után gyűlöttek bennünket, így az úgynevezett kitelepítés lett a sorunkig.

Ebben a helyzetben kerültünk Németországba, ahol ugyancsak svábokkal találkoztunk. *(A 18. században Magyarországon letelepített németeket a környék egyes részein, származási helyüktől függetlenül sváboknak nevezte. A szerző mai lakóhelye, Württemberg az egykori Svédország része, melynek lakói magukat sváboknak nevezik, és azt a nyelvjárást is beszélik – a szerk.)* Nem is értettem: német svábok? Mi, „magyar svábok” mindig azt hallottuk a szüleinktől, nagyszüleinktől, hogy őcsin Mária Terézia idején kerültek Magyarországra, a törökűzést követően. Az akkori svábok szorgalmasak és jó munkások voltak. Az első nemzedéknek a halál, a másodiknak a koplálás, a harmadiknak pedig a kenyér járt. Ezt a mondást sokszor hallottam nagyapámtól, aki mindig hozzátette: ő a harmadik nemzedék tagja. *„S most elvesznek tőlünk mindent, amit mi felépítettünk. Itt volt a házunk, a házunk, és most menjünk vissza oda, ahonnan jöttünk”* – dühöngött nagyapám. De azt is mondták rólkunk, hogy „egy szál batyval jöttek, auyvával is menjenek”.

Így kerültünk 1946. május 30-án egy 20 kilós csomaggal a backnangi táborkba. Hogy miért éppen Backnang lett a bácsalmási svábok új városa, azt nem tudom, de a többségünk ide, illetve a környékre került. Csak azt nem értettem, hogy mi, kitelepített svábok miért lettünk honfoglalók. Igaz, előtte magyar állampolgároknak voltunk valamilyen formán, bár az is igaz, hogy a magyar állam lemondott rólunk, vagy inkább: elbocsájtottak...?

Egy hét múlva teherautó jött értünk. Egy Backnang melletti kis faluban, Erbstettenben pakoltunk be, ahol egy lélek sem járt az utcán. Egyszer csak azt láttuk, hogy jött egy nő, aki egy kisebb kocsi hátán maga után. Nagyon kedves volt, de egy szavát sem értettük. Amikor ezt észrevette, lassabban és érthetőbben beszélt. Bemutatkozott, ő Frau

Braun, és felrakta a holminkat a kocsiira. A lázban már várt a családja, nagyon kedvesek voltak, és ez nekünk végtelentől jölesett, mert koldusnak éreztük magunkat.

Frau Braun szállásolt el bennünket. A padlászoba lett az enyém. A hígom, Anyi ugyan csak külön szobát kapott. Ő sokat segített a lázainak, akik különben parasztemberek voltak. Ani lett a kedvencük. Mondta is a házínéni – mivel csak olvasni láttam –, hogy milyen lusta vagyok, és dicsérete a szorgalmass, ügyes hígomat. Én tanulni szerettem volna, de pénzünk sem volt, és a nyelvjárást sem értettem.

Jaj, tényleg, a nyelv! Mindig azt hittem, hogy tudok németül (illetve svábul), de a gyakorlati mást mutatott. Amikor az idősebb embereket hallgattam, egy szót sem értettem belőle. Kérdeztem a házínénit: milyen nyelvjárási van itt? Itt minden felhúsk saját nyelvjárása van – hangzott a válasz, amely igencsak meglepő volt számomra.

Egyszer, amikor már a fodorában dolgoztam, kinevettek. Úszonásztunk, amikor az egyik lány, aki a főnökünk volt, valamint magyarítani kezdett nekem, és a végén megkérdte: megértette? De a németben ez az is jelentheti, hogy: eljössz velem? Mire én azt kérdeztem: hova? Erre az egész társaság óriási nevetésben tört ki, én viszont megjegyeztem, mert nem tudtam, miért kacagtak rajtam. Amikor csend lett, a főnökünk azt mondta: most elmondom még egyszer, lassan és nem svábul. Ezért a válaszárt sokig székelltem, de lassan megtanultam ezt a dialéktust is.

A backnangi fonóüzembe gyalog jártunk. Hegyek lefelé mentünk, ha a fonodába indultunk, és hegynek felfelé, ha vége volt a műszaknak. Csak nagyon lassan szoktak meg ezt, mivel otthon, a Bácsalmáson nincsenek hegyek. Különböző helyeken laktunk, de hetente találkoztunk a család. Nagyapám mindig azt mondta: tudjátok, otthon is meglátogattak egymást, ott is összetartott a család. Ha az otthon elültette, mindig Bácsalmásra, a Bácskára gondolt, gondoltunk.

Hozzáértottok a mi backnangi honfoglalásunkhoz, ahogy a magyarok mondják: tessék, nem tessék – nagyon nehezen fogadták be minket. Emlékszem, 1947 elején kezd-

tünk táncolni járn, és sokszor hallottam a lázban röggött: ezek az idegenek elveszik tőlünk a fiúkat. (Ami különösen igaz volt, hiszen későbbi férjemet, Wilfrid én is itt ismertem meg.) Anyámnak ez nagyon fájt, különösen amit az egyik táncost után hazafelé mesélt: *„Képzeljétek, azt mondta nekem egy asszony, hogy miért nem maradtunk ott, ahonnan jöttünk”*

Anyám hiába mondta, hogy minket kidobtak onnan, mert németek vagyunk. De a nő rivárga: ha jól viselkedtünk volna, akkor biztos nem zavartak volna el bennünket. Vigasztalni próbáltam sőt anyámat, mondván, ez egy buba nő. *„Emlékszel, anyócskám, amikor még otthon sírva juttam haza, mert valaki bádós sváboknak nevezett? – kérdeztem tőle. – Akkor azt mondat nekem, hogy aki lybat mond, az buba, s nem törődök vele. Ez ugyancsak a helyzet.”*

Hogy hátvégen kirándulásra indultam a barátainnal, és akkor láttam először a hegyi szőlőtereket. Persze, jóval nagyobb méretekben, mint ahogy én eddig otthon, Bácsalmáson láttam. Ott hallottam, hogy a bácsalmási bortenlők azt kérték, hogy ha már kitelepítették őket, hadd kerüljenek ide, a szőlővidékre. De nagyot néztek, amikor meglátták, hogy itt a hegyekre, dombokra telepítették a szőlőket. Szűnyűn nehez munka ez – mesélték később, és ott maradtak.

1948 júniusában megkezdett édesapáék. Ő magyar katonaként szovjet fogságba esett, és utánnuk jött. Bácsalmáson megtudta a címünket, és jött utánnuk gyalog, vonaton, ahogy épp tudott. Ausztriában még le is csukták, de egy éjszaka után továbbengedték. A jóisten jót tett velünk, újra együtt volt a család. Szerencsére minciájt munkát is kapott a börgyárban. Parasztember volt, nem ezt tanulta, de szinte naponta elmondta: ha dolgozni és élni akarunk, akkor mindent meg lehet, illetve meg kell tanulni.

Talán az sem véletlen, hogy az első között kapott lakást a gyártól.

Willi egyre többet járt hozzánk. Szerették egymást. A szülei azonban nem engem akartak. Először is: menekült voltam, ráadásul még idegen (!) is, de a legnagyobb büntöm szerintük az volt, hogy katolikus vagyok. Ennek ellenére 1952. október 12-én a backnangi katolikus templomban összeházasodtunk. Nem volt nagy ünneplés, csak közös ebéd a családdal, nálunk a lakásban. Annak azonban nagyon örültünk, hogy végül is Willi születés és keresztanyja is eljötték.

Édesapám – egykori parasztemberként – nagyon vonzódott a földhöz, a kerthez. Így amint tehetett, vásárolt magának egy nagyobb földterületet, és ez lett a bírósáma. Ha végzett a böggyárban, szinte azonnal indult a kertbe. Anyám legtöbbször már ott volt, mert ő is szerette a kerti munkát. 1954-ben született Gaby lányom, a következő évben pedig Ulri fiam, velük nagyon sok időt töltöttünk a Papa kertjében – játszottunk, labdázunk.

Emlékszem, azért sokat bosszankodott a vakondtúrák miatt. Egyszer, amikor az egyik vakondot elkapták, és betette egy vödörbe, hívják a gyerekeket, hogy nézzék meg. Láttam ezt a fiám, Ulri, aki felkapta a vödört, és beszaladt vele az erdőbe, ahol kiengedte a vakondot. Nagy örömmel hozta vissza az üres vödört, sejtett egy állatot, de félt a nagyapja haragjától.

Szüleimmel közösen saját házat építettünk Backnangban. Ők laktak az első emeleten, mi pedig a földszinten. Ma is itt élünk. Harmadik gyermekünk, Monika 1960-ban született. Mi tagadás, elég sok problémát jelentett számunkra a három gyerek felnevelése. Gaby, az idősebbik lányom szokta mesélni, hogy neki azért jók a fogai, mert gyerekkorában nem kapott csokoládét. A hüsvéti cukomyszójt, ami itt, a svábkönl divat volt, a mi gyerekeink nem szerették.

Nagyon örültünk, ha „Tante Ani”, azaz a húgom eljött hozzánk a nagy táskájával. Volt abban mindenféle finomság. Neki is három, a mieinkhez hasonló korú gyereke van, akik szívesen játszottak a mi csemeténkkel.

1966-ban jártunk először újra Bácsalmáson. Willi meg akarta izمني azt a fát, azt a vidéket, ahonnan a felesége származik. Én is örültem az utazásnak, hiszen sokat gondoltam Bácsalmásra, a rokonainkra, akik ott maradtak, és az egykori játszótérre is. Az elmúlt két évtized küzdelmei nem múltak el nyomtalanul, de boldogan indultam Magyarországra – immár a férjemmel és a gyerekeimmel együtt.

Második unokatestvéremmel, Mariskával laktunk. Nagyon szép napokat töltöttünk Bácsalmáson. A gyerekek, bár nem értették

A bácsalmási műanyag Backnangban

Fotó: Károly György

egymást, nagyon szépen játszottak egymással. Még éveikkel később is emlegették a gyerekeira Gyuri bácsi, de nem mint Gyuri bácsi, hanem mint „gyere ide”, mert így hívta mindig a kutyát.

Azóta már sokszor voltunk Bácsalmáson. Mi vagyunk ott „a backnangiak”. Örülök, ha ott, vagy itt, nálunk találkozom bácsalmási ismerőseimmel, akiknek többsége ma már a barátunk, és szeretettel emlékezünk mindarra, ami összeköt bennünket.

Több mint negyven éve, hogy először jöttünk hozzánk a Bácsalmási Baráti Kör tagjai. Akkor még nem ismertük őket. A stuttgarti pályaudvaron vártunk rájuk, egyszer csak azt látom, hogy áll egy idegen házaspár a peronon, akikről szinte látszik: fogalmuk sincs, hol vannak, és most mi lesz velük.

Ugyanúgy álltak ott, ahogy 1946-ban mi is. Amikor magyarul köszöntem nekik, felcsillant a szemük: megtaláltuk egymást. Akkor és azóta is nálunk laknak, ha Backnangba jönnék, és mi is minden esetben náluk alszunk.

Évekig dolgoztam a városi tanácsban, amelyet, tudom, ma Magyarországon önkormányzatnak hívnak. Itt tudtam meg, hogy nem beszélnek helyesen németül, mert mint mondtam nekik oly sokszor, én „magyar sváb” vagyok. De az évek során megtanultam, mivel sokat kérdeztem, sokszor mondtam véleményem az üléseken. Backnang az én városom, itt élek, és itt is maradok. Itz az otthonom.

Elisabeth Knödler

A szülői ház otthona Backnangban

Madarászás Madarason és környékén

■ Hazánk déli részén, a szerb-magyar országhatár közvetlen szomszédságában fekvő Madaras község és környéke igen élőnyis természetes adottságokkal rendelkezik. A falu határában folyik a Kigyó-vízfolyás, amely a községet körülölelő közlegelőkkel és mezőgazdasági művelési területekkel vízes állhelyként megfelelő táplálékmenyiséget szolgáltat az itt élő állatvilág számára. A Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság illetékességéhez tartozó település madárvilága változatos fajösszetételű, melyet a négy évszak tükrében szeretnék bemutatni.

A tavasz beköszöntével, a színes arcukat megmutató virágok előbújásával, a szebbnél szebb lepkekélményekkel kezdődik egy fűjéledési folyamat szemtanúi lehetünk. A teletől helyükre visszaszökken és az irtón maradt madarak világában megkezdődik a párba állás, a költés és az utónevelés időszaka.

Az erdei fülesbagoly (*Asio otus*) hazánk egyik leggyakoribb bagolyfaja. Az egyedek október végén, november elején csapatokba verődnek, majd lakott területek határy-csoportjaiban telelnek. Madaras központjában 2014 februárjában közel 50 példányos teletől csoportot számoltam meg. Tavasszal az egyedek párba állnak, és előszeretettel költenek más madarak (például szarka, varjú) készítetté fészkeiben. Az egy hónap kottási idő után kikélt, fehér pelyhelyekkel borított fióktokról a kirepülés után is egy ideig a szülők gondoskodnak. 2014-ben az erdei fülesbagolyok által lakott fészkek vizsgálata közben jól megfigyelhető volt, hogy a szülők gondosan elvitták utódaikat táplálékul. Ugyanezen év augusztusában találtam egy fészket, ahol négyfiókás másodköltés volt.

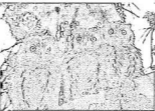

Egy befogott, majd meggörbített hím gyurgyalag

A gyurgyalagfélék (*Meropidae*) családjába tartozó gyurgyalag (*Mergus alpester*) színpompás megjelenésével egyre inkább a tavaszi növényvilág színkavalkádjára emlékeztet. Az egykori homokbányák meredek partfalában készülő járatok kitűnő otthonként szolgálnak ezeknek a madaraknak. Gyakran megfigyelhető, hogy a gyurgyalagok a legközelebb kiemelkedő pontokba is képesek tanyát venni, ami általában – a ragadozók miatt – sikertelen költéshez vezet. A Madarastól délre fekvő homokbányában a 2014-es évben 46 pár gyurgyalag fészelt.

A természet hőcsepke óta tartó megújulási folyamat május végére, június elejére éri el tetőpontját. Itt érdemes megemlíteni két madárfajt nem mindennapi fészkelését. 2013 júliusában a Madarastól délre fekvő (Natura 2000-es területként nyilvántartott) nyárfacsoportban költési időszakban gyakran látam egy szalakótát (*Coracias garrulus*) berepülni. A fészkelőhely megtalálása közben a madárnak otthon adó fehér nyár (*Populus alba*) másik odájában egy füleskuvikra (*Onychoprion alpestris*) figyeltem fel. A két odá berepülési nyílása nagyjából egy méterre volt egymástól, ennek ellenére nem zavarták egymást, és mindkét faj költőpárja sikeresen hadott utódokat nevelni. Tudomásom szerint ilyen szokatlan szomszédság még nem ismert hazánkban.

A környéken több helyen saját készítésű, „D” típusú (60 milliméter átmérőjű rőpnyílással kialakított) költőládákat helyeztem ki a hasonló érdekességű fajok megtelepítése érdekében. 2014 júliusának elején az egyikben sikeresen költött egy másik füleskuvikpár, amely öt egészséges utódot nevelt fel.

Füleskuvikfélék csoportja

Az erdőteleg odában fészkelő, de kitűnő alkalmazkodóképességének köszönhetően az elhagyott épületek, kőrácsok hasadékaiban is kedvelő bűbös banka (*Upupa epops*) igencsak elterjedt ezen a vidéken. Terepberjárásom során egy, a falutól néhány kilomé-

terre lévő akácfacsoportban egy használaton kívüli melléképítés bukkantam. Meggyőződésem volt, hogy a fészekmaradványokat tartalmazó kaptár ideális lenne a fáj sikeres költéséhez. A potenciális költőhely 2014. június ellenőrzésekor hét tojást találtam.

Ragadozók miatt igyekeztem a kaptár zártóságát megfelelően biztosítani. Július elején, körülbelül a kottási idő végére hét pelyhelyes fiókt figyeltem meg. Körülbelül két hét elteltével, már csak három kirepülés előtt álló fiatal bűbös bankát találtam a költőhelyen. Valószínűleg a kaptár berepülési nyílásán más ragadozó is bejutott, amely meghiúsította a madarak felesceperését.

A fészek bűbösbanka-fiókái

2014-ben a legérdekesebb megfigyelés talán a Bácsborsád településen talált berki veréb (*Passer hispaniolensis*), amely a megtalálással a hazai madárfajna új fűjévé vált. A madarat Európa déli és délnyugati részén állandó fiókékat tartják nyitva, de hazánkban eddig ez az egyetlen költési adta. A hím fejeteje gesztenyebarna, a poszfolt fehéres, a mellén és a dolmányon fekete mintázat található. A tojók külsejleg majdnem azonosak a bári verébkel, így meghatározása nem egyszerű. A berki veréb csőre jóval vastkosabb, mint házi rokonáé, és az alsótestén határozott szürkés csíkozás húzódik. 2014. június 13-án a környékbeli településeken szervezett Gólya roadshow programozat egyik bácsborsádi állománán, az Árpád vezér utcai fészeknél a golyák gyűrtése közben egy eteti készülő hím berki veréb jelent meg. A párnál később másodköltést is megfigyeltem. A berki veréb a Vajdaságba, illetve a Bánátban – tehát hazánk déli határterületéhez közeli területekhez – gyakran költ, viszont a magyarországi költőfajok listáján ez az egyetlen pár képviseli hazánkat.

A hulló-sárguló faleveltek és a vonulni készülő madaraink gyülekező csapatai jól érzékeltetik a nyár végét, az ősz kezdetét. A környéken ez példánál abból is kitűnik, hogy a faluban lévő fehér golyák (*Ciconia ciconia*)

elhagyják fészkeiket, és gyülekező csoportokba verődve indulnak neki a várhatóan hosszú vonulási útnak. A fűh belterületén a 2014-ben hét aktív fészék volt. Ugyanebben az évben négy elpusztult fehér gólyáról volt tudomásom, az egyik még fiókszakorban töltött. A többi három esetben a halál oka az áramütés volt.

A településen a gólyák mellett talán a füstifecskek (*Hirundo rustica*) a legkezelebb, az emberek közelében élő madarak. Állományuk az utóbbi két évtizedben az egész ország területén 30%-kal csökkent. Ennek az élőhelyek (istállók, mezőgazdasági épületek) átalakulása, megszűnése és a gyülekezőhelyek felszámoltatása a legfőbb okai. Madarak belterületén, illetve a még működő mezőgazdasági és állattartó telepek közelében jelentős számú állomány él.

A régi idők kezdeteivel és az első há bekészítéssel az irthoz maradt madarak egyre nehezebben találnak maguknak táplálékot. Ilyenkor az általunk készített és eleseggel rendszeresen feltöltött etetők kibelezésével segíthetünk átvezetni a madárpórából időszakot táplálék után kereséssel

szárnyas barátainknak. Az általam a faluban kihelyezett és különböző magokkal feltöltött madáretetőkn leggyakrabban a széncincég (*Parus major*) és a zöldikek (*Carduelis chloris*) tűntek fel, de a házi verebek (*Passer domesticus*) és a mezei verebek (*Passer montanus*) népes csoportjal is szívesen fogadták az élelmet. Megfigyelhető volt, hogy a magokat csipegető énekesmadarak ilyenkor sincsenek biztonságban. A széncincég több alkalommal estek áldozatul a magasból megjelenő ragadozók (karvaly, kócsag rétibéja) karmainak, hiszen

Az etetőkn a leggyakrabban vemőkék a zöldikek és a széncincégek voltak.

ők is mennek a potenciális táplálék után.

A madárfajok megfigyelése és a leirak alapján úgy gondolom, hogy feramandásuk érdekében az élőhelyek védelme hozhatja a legtöbb eredményt. A partifalak helyesállításával, illetve a mesterségesen készített és kihelyezett költőháddal elősegíthető a fajok gyarapodása. A fehér gólyák fészkeinek biztonsága érdekében fontos a tartókorsok felszerelése, amely az áramtűtések lehetőségét is csökkenti. Amennyiben a füstifecskek lakóhelyünk közelében költnek, akkor a fészkek levereése és a madarak zavarása helyett műfészkek kihelyezésével járjunk a védelmüköz. Véleményem szerint létfontosságú a fűfenntartás és az ökológiai rendszer helyes megtartása, amelyet jelen munkámban igyekeztem körvonalazni a vizsgált fajok alapján.

Schneider Viktor

(A rövidített cikk teljes változata a Természet Világa folyóirat XXIV. Természet-Tudomány Diárgyűlésein az Ördülő határok, elméleti és gyakorlati kategória I. helyezettje, megjelent a lap 2015. májusi számában)

Gólya roadshow Bácsalmáson és környékén

Az öfőlköz fűszekell Kamubán

■ Harmadik éve rendezték meg a fehérgólya-fókák látványgyűjtését Bácsalmáson és térségében. A Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság (KNPI) és a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) központi szervezésében idén június 11-én és 12-én számos gólyafészket kerestek fel a szakemberek. Az országos program keretében a fészkek ellenőrzése mellett a gólyafókák olyan jelölőgyűrűket kaptak, amelyek lehetővé teszik a madarak befogás nélküli azonosítását, és információikkal szolgálhatnak a gólyák vonulásiéről, napi aktivitásukról, illetve életkorukról. Idén számos olyan fészkelajt találtak, ahol a fókák fejlettségi állapota nem tette lehető-

A cikk szerzői (balról Tamás Ádám – KNPI, Schneider Viktor) és Ben Cassewberry Eric egy meggyűjtött gólyafókéval

vé a gyűrűzést. A program során 21 fészket ellenőriztek, ebből 17 fészeknél történt gyűjtés. Összesen 41 gólyafókára lábára került gyűrű. Külön említést érdemel a Kunbaján található gólyafészkek, melyben 5 fókát sikerült gyűrűzni.

A kétnapos programsorozatra több mint 600 érdeklődő látogatott el, közöttük számos óvodás és iskolás is. Ez a létszám és a

rengeteg pozitív visszajelzés mind azt igazolja, hogy nagy igény mutatkozik az ilyen rendezvényekre Bácsalmáson és annak környékén. A programsorozat megvalósulásának anyagi támogatásért köszönet illeti a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóságot és a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesületet.

Tamás Ádám – Schneider Viktor

A szőlősgazdák 1925. évi bácsalmási vándorgyűléséről

■ Magyarország minden téfjegyén nagy hagyományokkal bír, és általános gazdálkodási formának számít a szőlőművelés és a bortermelés. A szőlő számára kevésbé alkalmas területeken és talajokon, mint a Bácskában is foglalkoztak vele az emberek. A magyarországi szőlő- és borkultúra gazdaságra és társadalomra gyakorolt hatása lépten nyomon tetten érhető. 1849 után az elbukott szahadságharc és a politikai elnyomás alatt a szőlő jelentős „helyi politikát” formáló erőnek számított, amikor megalakultak az első szőlő-vel és borral foglalkozó gazdaszervezetek. A soproni bortermelők már 1852-ben megalakították egyesületüket, amelyet több vidéken is követtek. 1866-ban Pozsony, Felártemplom is megalakította a maga szőlővel foglalkozó gazdasági egyesületét. Országos szervezeteiket 1902-ben alakult meg a Magyar Szőlősgazdák Országos Egyesülete, amely országos szinten képviselte a szőlő- és bortermelők érdekeit, valamint fejlesztéseket kezdeményezett szőlészeti és borkészítési ügyekben. Az Alföld déli részén található homokos, löszös talajok és árvi öntéstalajok nem igazán kedveztek a szőlőnek, itt csak 1910-ben Szegedben alakult meg a Homoki Szőlősgazdák Egyesülete. A gazdasági szükségességekhez alkalmazkodva az egyesület közreműködésével a homoki szőlősgazdák fokozatosan felhagytak a hagyományos, „hegyvidéket szerető” borszőlők termesztésével, először kerültek a homoki fajták és a csemeszőlők. Az első világháború előtt a bácskai szőlősgazdák napi szinten láták el friss szőlővel a budapesti piacokat. Az 1920-as trianoni békediktátum után 4-5 évről kellett elteimie, hogy a háború és a megszűlés alatt elhanyagolt ültetvények újra erőre kapjanak.

Az 1924. évi IX. törvényekkel a Bethlen-kormány új bortörvényt dolgozott ki, amely az új elvárásokhoz és politikai lehetőségekhez alkalmazkodott, valamint felépített a gyakori borhamisítás ellen. Megalakult az Országos Szőlészeti és Borkészítési Tanács, és termékek szakmai érdekképviseleti szerve. A szőlőből készült szeszsztekek jövedéki termékek lettek, ezért utának adózni kellett. A jövedéki adóra vonatkozó szabályozás és a kivetés már a földművelési minisztérium hatáskörébe tartozott. 1925-ben több egyeztetés és tárgyalássorozat történt a „borítalok adójával” kapcsolatban. A Szőlősgazdák Országos Egyesülete a helyi tagszervezeteire támaszkodva helyközösségeinket, téfjegységeinket szervezett vándorgyűléseket, ahol a helyi gazdáknak részletesen elmagyarázták az új bortörvény és a jövedéki adózás következményeit. 1925.

július 19-én a Homoki Szőlősgazdák Egyesületére támaszkodva Bácsalmáson vándorgyűlést tartottak, ahol az országos politikai irányvonalaknak megfelelően a központi kérdés az új jövedéki adószabályozás volt, de emellett megbeszéltek a csemeszőlők termesztésével kapcsolatos kérdéseket, és helyi ültetvényeiket is megtekintették.

„8869/1925

1925. jún. 24.

Tekintetes Előjáróság!

Baja

Tisztelettel jelentjük, hogy a magyar Szőlősgazdák Orsz. [Országos] Egyesülete júl. 19-én, azaz vasárnap vándorgyűlést tart Bácsalmás községi előjárósága épületében, ahol a bortermelés legégetőbb kérdéseivel fogunk foglalkozni. Kérjük a lehető legnagyobb propagandát kifejteni, hogy a szőlősgazdák saját érdekében minél számosabban megjelenjenek.

Hosszú távú érdeklődés:

[olvashatatlan aláírás]

titkár

Hirdetéseink közléselete véget értem.

Baja, 1925. VI. 25.

[olvashatatlan aláírás]

Bent! Kérem, hogy a bajai hírlapoknak elküldjék. Irattárba tovább.

Baja, 1925. június 25.

A hivatalos képviselet és a nagyobb reklám érdekében a bácsalmási jegyző hivatalos levélben is felkereste a bajai városi tanácsot.

„TITK” [Törvényhatósági Joggal Felruházott]

Baja Városi Tanácsa

Érkezett: 1925. júl. 14.

9735/1925

ad 3101. szám. 1925.

Bácsalmás községi előjáróságtól

Tekintetes Városi Tanácsnak

Baja

Értesítjük, hogy a „Magyar Szőlősgazdák Országos Egyesülete” közléseinkben folyó hó 19-én délután 2 órai kezdettel egy országos gazdasági vándorgyűlést fog tartani, melynek végzetével egyes gazdák szőlője is meg lesz tekintve.

Amidőn ezen gyűlésre tisztelettel meghívjuk, kérjük, hogy ezen gyűlésen magát képviseltesse szíveskedjék.

Bácsalmás, 1925. évi július hó 11-én.

[olvashatatlan aláírás]

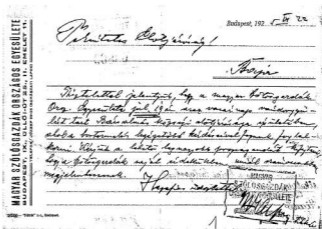
főjegyző

Tudomást szereztünk arról, hogy Reiser Antal gazd. tanácsnak ezen vándorgyűlésen részt vesz.

Baja, 1925. július 24.”

Baja számára a vándorgyűlés jelentősége a csemeszőlők termesztésében rejlett. Reiser Antal gazdasági tanácsok mellett több jelentős szőlőterülettel rendelkező bajai gazda – Szász Ottó, Schleichner Ferenc stb. – is elment a vándorgyűlésre, és a rendelkezésükre álló területen az 1920-as évek második felében csemeszőlők telepítésébe kezdett. Baján 1925 után egyértelműen teret nyertek a csemeszőlők – csabgyöngy és a szőlőskertek királyonja – a borszőlőkkel szemben.

Sáriós István

Párhuzamos tragédiák (A Keresztényszocialista Magyar Munkásmozgalom és a Nemzeti Ellenállási Mozgalom története 1941-54) 3. rész

■ Harangozók, cipészek, párttitkárok = besúgók

Az ÁVH ugrásra készen várta a már régén figyelemmel kísért szervezésekédek felszámolására vonatkozó parancsot. Láttuk, hogy a beszerzés során a megszólítottak milyen sócféleképpen reagáltak. A résztvevők csatlakozás utáni magatartása is változó, ellentmondásos volt. Némelyek – mit sem törődve a figyelmeztetésekkel – az utolsó pillanattal végezték vállalt feladatukat. Mások viszont igyekeztek távolodni az ellenállás tűzének fészkeiből. Voltak, akiknek fejében megfordult a Jugoszláviába, azon át a nyugati országok valamelyikébe történő szökés. De halvány utalásokat találunk arra is, hogy egyesek önként álltak az üldöztek oldalára. Érzékeltek ezt társaik is, és volt köztük, aki nyíltan szembe vágta az illetőket: áruló!

„A jellelőni személyeket” kívül is akadnak olyanok, akik jelentették az ÁVH-nak Kecskemén, Budapesten, Baján illegális tevékenység nyomaira bukkantak, gyanús emberek találkozására lettek figyelmesek. Közülük volt a síkfűző párttitkár, egy harangozó, egy bajai cipész, aki „demokratikus meggyőződését bizonyítandó” tet ísmeltét bejelentést a ÁVH-k irrendelőségénél. Az ÁVH-nak éppen elegendő anyag állt rendelkezésére ahhoz, hogy megkezdje a két szervezet felügyelőit.

Az írtatze-vételi javaslatok engedélyezésre nyomán 1952. november derekán megindultak a házkutatások, letartóztatások, és még azon a napon a kihallgatások is. A hatóság emberei feladatukat kinosan természetesen alapossggálg végezték, papírok tömegét gyártva, fél szemmel állandóan a „megrendelőkre” figyelve. Működésüket a szovjet elvtársak is segítették, amire a több ezer oldányi levéltári anyagban mindössze egyetlen szerencsés utalást találunk. (A „tábor” valamennyi államvédelmi szerve azonos kottából játszott.) Szerepet játszott ebben, mint erre már több írásunkban is szólunk, az öngyozási kényszer is. Az ÁVH egyes esetekkel kapcsolatos lépései részai voltak az egész működésnek, egyes mozzanatai csak a többivel együtt értelmezhetők. Esztünkben a jugoszláv párt irányvonalának és a kormány politikájának a szovjet vezetés általi megtétele, ezzel kapcsolatos állásfoglalása. Illyen nemzetközi politikai erőterében indult meg a Kozsolányi és a Koppányi-féle szervezkedés „realizálása”.

A felsőbb ÁVH-s szervek engedélyezésének megérkezését követően az „Operációs terv” előkészítése következett. Dr. Huszár Ernő bírómoncsort plébános esetében, akit egybehangzó a hatóság kompromittáló adatok alapján 1951 októberében beszervezett, de mivel az „nem volt inyére”, deknspirálódott, a következő úrtént. Az akciót 1953. január 26-án 22 órakor hajtották végre. A következő módon: 17 óra 30-kor egy személygépkocsii a baji kirendeltség épülete elé, majd elgázolt utón, 21 órakor két gépkocsii hajtó Béámonostor határárá. Innen dr. Huszár házig kettesével menek be. Úgy mozognak, hogy a járókelőknek ne legyen feltűnés. Egy erre alkalmas elvtárs a néptelen utcán a ház előtt lévő villanykörte „gumipuskával” (cselát – G. F.) kilövi. N. Lajos év. alhy. et. mint sürgőnybördő (postársúdban) ellenőzi Huszár otletét, és biztosítja a lakásba való behatolást. Kívül ketten elzárják a szűkös lehetőségét. A foglyot megöjlincselve szállítják el, és „átvétele” után azonnal megkezdik a változtó kihallgatást. Az akcióhoz a jelentés szerint szükséges: TT pisztoly, civil ruha, zseblámpa... és három bíró. A NEM egyik vezetőjének kihallgatás utáni magatartásáról a következőket jegyezte fel a mellé telephett fogdalygók: „Minden részletesen előzetelt, pihány, mindenképpen elődgi magat.” Koppányi viszont „plüföfösöl” (sic) számít be, tehát arról, hogy kihallgatás alatt ütötték-verték.

Természetesen a kihallgatásokról is készült terv. P. László év. alhy. íj H. János eseté-

ben, akit 1952. november 20-án 0:00-kar vetek őrzetbe, a következőket írta kihallgatási tervében: „Már tetek róla vallomást. Ha hazudik, más eszközökkel is beismere vallomásra tudjuk bírni... követelődés hangnemben hallgatom ki.” Koppányiból az 1952. november 15-én kelt kihallgatási terve szerint „kemény, határozott hangnemben” próbálták kicsikarni a szükséges vallomást. Id. Kozsolányi Károlyval szemben azért kellett erősen fellépni, mert fiairól nem akart ellenük felhasználható adatokkal szolgálni. Az egyik vizsgálótiszt úgy akarta megfélemlő vallomásra kényszeríteni a gyanúsítottat, hogy – olvasható a kihallgatási tervben – „bőgyetről faggatja, gyalázza a vallását, értelmetlen hívtitkat folytat vele, és igyekszik neki megmagyarázni, hogy nincs iten.” Erre nincs szükség, jegyezte meg szelgyeztetve a tervet felülbíráló. Hétfő óta éjjelnappal kihallgatják, kezd óves lenni.” „A kihallgatás alkalmával letittem. Az ajtóddól kivesszem a kilincset... az asztalról távol itteltem. Az asztalról minden fölételeges tárgyat itteltek, nehogy támadás esetén felhasználja ittelmem... Értéjes, de nem durva hangon” beszéltek vele.

Nem mindenki „bőgte” el magát. P. György államvédelmi alhadnagy Hódgy György első kihallgatása után a következőket jelentette feljebbvalójának: „(a) legközelebb magatartást tanítottam és a legmélyebb tagadást alkalmazza... mivel tagadásban van, így a kihallgatásról feljegyzést nem készítettem.”

A grófúfogdsé épülete 1991. őrbenben

Az egykori ÁVH épülete, Kecskeméti 1990. május 31.

Volt, akít kilenc nap alatt sikerült megírni. Sz. „Jgykezett a kihallgatás végén öngyilkossággal fenyegetni.” Ez is bizonyítja büntetését – jelentette kihallgatja. Három nap múlva javasolta: „Büntetés képen javaslom Sz. állítását a fogdában.” (Feleltesse tisztával vezette rá: „Helyes, hajtnák végre!”) Egy hét elteltével Sz. felajánlotta szolgálatát, szabadlábra helyezése felében. Időhosszában agresszív hangnemet hozzdát a kihallgatás közben.” F. magatartásáról jelentették: „Jelje meg van törve”, én a „fogdahálzatot teljesen dezinformálja (arról), hogy a kihallgatásán mi történt vele... Szómtt arra is, hogy a pincéből végképp visszakerül, bárnikor legfeljebb és aludhat.” F. egy nap múlva a vádlót a „Jegynyobb örömmel vette. Örül, hogy csak a Népköztársaság megüzentésére irányuló szervezkedés miatt és hiútlanság miatt van vádolva. A bántóirai bűncselekményei elkövetették.” A hálozatrak nem beszél. Négy nap múlva maga Péter Gábor hallgatta ki, aki „Igen nagy hatással volt rá.” Más „szemléltetkedett a kihallgatáson...” Az alkalmazott módszer egy-egy kihallgatáson belül is változott, főként az eredménytől függően. Kezdődhetett így is: „Jelentem, és udvarias hangom kezdem kihallgatni, családát körülményeiről. Ha észbe lész, továbbra is álvé hagyom, és ha cigarettákat megkötölöm egy cigarettával, miután beámerő vallomást tett. Amennyiben hazudni igyekszik, feloldítom, és kemény hangnemből folytatom kihallgatását.” Vagy: „A kihallgatás alkalmazásával lehettem. Az átából kivesszem a kilincset... az asztaltól távol ültem. Asztalról minden fölényes tárgyat elmozdítok, nehogy támadás esetén felhasználhassa ellenem. Erélyes, de nem durva hangon beszéltek velem.” A kihallgatások rész- és összejedjé mérték, feljegyezték. A kívánt vallomás kicsikarásához sokáig fontos személyek esetén ez az idő 200-300 óra közötti volt. Persze pótosan, mint K. László

esetében, akít 251 óra 15 perccel át győftörték. Miután a kívánt tartalmú vallomásokat sikerült védelmezési javaslat formájába önteni, az ÁVH által megalapozottnak ítélt büntetési tételeket, megfelelő jogszabályi hivatkozásokkal ellátva az illetékes ügyészséghez továbbították. A vizsgálati dossziét lezárták. Kívételkezhetett a gnyúsítottak ügyészségi meghallgatása, fogdai elhelyezése. Szállítsák, átadásuk-átvételük címszervényvel történt, többnyire „panszemenzesen”. A büntetés-végrehajtási intézetek vezetése gondoskodott arról, hogy az szonos ügyben érintettek ne tudjanak érintkezni egymással, a fontosabb megvádoltak mellé pedig jogorvosolt fogdátgyrnák „települője”.

Jogorvoslati szinjátek

A Nemzeti Ellenállási Mozgalom vádlottjait két csoportba osztva állították bíróság elé. Az első csoport Koppány Józsefből és 14 társából, a második, ennél jóval kisebb, Korsos Andrásból és három társából állt. Az 1953. július 8-án kelt vádiratok, részletezve a tényállást, személy szerint tagjaira tevékenységüket, bűncselekményüket. A Budapesti Megyei Bíróság 1953. augusztus 17-én tárgyalta ügyüket. Dr. Jónás Béla és tanácsa minidőzse húsz perccel szánt erre. (Az örvényes évek számos koncepciójában perében lételük tanácsvezető népbíró egyvöbött 1956-ban öngyilkosságot követett el – a szerk.) Az enyhe büntetések ellen az ügyész tiltakozott. Hanglylyozta, hogy a vádlottak cselekménye a jogosítvány határ közelében zajlott, évenként és nagy kiterjedésben. A hely és maga a tény különösen nagy társadalmi veszélyességet rejt magában. Rádásul az elkövetők „osztályellenesek, a népi demokrácia megrogzított ellenségei”. Végül az I. rendű vádlott szervezkedés és kémkedés feljelentésének elmulasztása, a II., III., IV. rendű vádlott pedig szervezkedés feljelentésének elmulasztása címén kapott 3 év börtönt, a II. rendű és a III. rendű pedig 2 év 3 hónapot. Utóbbi,

Korsos András meghalt. A halál okát nem ismerjük. Társai Vértus (Vargyity) Béla, Éber László és Kabdabó (Weber) Dénes voltak. Korsosról annyit jegyeztek fel az íratok, hogy szakképzettség nélküli közlök volt, négy elemi végzet. Saját földjén dolgozott, majd 1952. november 12-ától a Kossuth TSZ tagja. Belépett az NPP-ba.

A bíróság enyhítő körülményként értékelte É. László beámerő vallomását és azt, hogy három ellátatlan gyermeke van. A vádlottakkal szemben kiszabott büntetés a kezzelemi rendelkezések folytán egyharmaddal csökkent. (Ébert 1966-ban rehabilitálták, azaz mentesítették a hátrányos jogkövetkezményektől. Az Aláodanvölgyi Vizsgáldkötési Hatóságnál kiváló munkát végzett. 1963-ban Kiváló Dolgozó, 1965-ben Árvízvédelemért kitüntetett birtokosa.) A Legfelsőbb Bíróság 1953. október 19-én tartott nem nyilvános fellebbviteli tárgyalásán, a csökkentett büntetési tételek sorolását követően megállapította, hogy az I. fokú ítélet „megállapított rendelkezése részben téves, mert a kezzelem csak a vádlottak felbűntetésére, nem pedig az összes büntetésre vonatkozik”.

Koppány Józsefnek és társainak ügyét 1953. június 4-én kezdte tárgyalni a BMB. Az I. rendű vádlottat, Koppány Józsefet bűncselekmény talála a Magyar Népköztársaság „megüdentésére irányuló szervezkedés kezdeményezésének és vezetéseinek büntetésében, valamint külföldi állam meghátoztjának való adatszolgáltatással elkövetett, az államvédeleket súlyosan veszélyeztető kémkedés büntetésében.” Ezért öszbüntetésül köztel általi halálra és teljes vagyonekbezáras ítélete. A II. rendű vádlottat, Gramling Lászlót pedig „szervezkedés vezetése” és „kémkedés” okán gnyuncsak halálra és teljes vagyoniának elkobzásával büntette. A többiek 10 és 17 év közötti börtönbüntetést kaptak. A XV. rendű vádlott mindössze három évet. A bíróság enyhítő körülményként csupán egyes vádlottak ellátatlan gyermekek családi állapotát, valamint egy esetben „előreladott közlök” értékelte.

A Legfelsőbb Bíróság 1953. június 28-án tartott fellebbezési tárgyalásán a XV. rendű vádlott ítéletét hatályon kívül helyezte, és ellene az eljárás közkegyelem okából megszűntetett. Egyebekben a fellebbezéseket elutasította. A VII., a X., és a XII. rendű vádlottak előzetes letartóztatásban töltött idejét „teljes egészében” beszámította. Az elsőfokú bíróság tény-megállapítása – hanglylyozta a Legfelsőbb Bíróság – hiányos. Kiegészítésképpen megállapította, hogy Gramling és Petrányi vallomása alapján tény: Petrányi katonai szolgálat teljesítése közben megtudott katonai adatokat közölte Gramlinggal. Utóbbi Póri Pórnok szándéktól is szerzett a bevonulási központon

kapcsolatos adatokat. Az I-II. rendű vádlottak ezeket is kijuttatták. (It. *külföldre G. F.*) Ezek tartalmuk és sócörtésük folytán valóban súlyosan sértették a magyar állam érdekeit. Közülük egyeseket – Petrányitól és Pirófit – közhivatali állás, ill. az állammal szemben fennálló szolgálati viszony felhasználásával szerezte meg az I-II. rendű vádlott. A fentiekkel kiegészített tényálláshoz képest az I-II. r. vádlott létszáma csökkenésének a leg súlyosabb minősítési hiányosság büntettként való minősítése tárgy szeri.

A védelem által kért enyhítésre a Legfelsőbb Bíróság nem talált törvényes alapot. Kiemelve Koppányi József és Gramling László egyéni szerepét: a különösen veszélyes célok, a szervezkedés „rendkívül kiterjedt” voltát, valamint azt, hogy a tagok a „legveszélyesebb rétegekből kerültek ki”, nem is szólván a jelentős mennyiségű fegyverről és lőszerrel, a leg súlyosabb büntetés megállapozott. A többi enyhítést kérő vádlóra is súlyos büntetést szabott ki az első bíróság. Azonban „minden ellenforradalmi elemnek meg kell győződnie arról, hogy bárminemű (sic) aktivizálódás kiemelésével magas fokú kokozással jár. Népeink szabadságát, jobb életet kívánó elemek kivételre, orvosi ítéletre nem számíthatnak”. A BMB 1953. szeptember 16-án kérte a Belsőügyminisztériumot, hogy a „jogerős ítélet kihirdetése végett” az elítélteket állítsák elő. A végrehajtás a kihirdetés utáni nap reggelén történt. Ám a hivatali gépezete homokszemek kerültek, a minisztériumtól szeptember 29-ig semmiféle válasz nem érkezett. Az aktúra stágetben írták: „Feltejeszandó azonnal!” Az akadály elhárult. Az Elnöki Tanács szeptember 4-i elhatározását október 5-én 15 órákor ismertették az elítéltekkel. Az ítéletet 1953. október 6-án 7 órákor hajtották végre.

A KMM előzetes letartóztatásban lévő tagjait is – minden korabeli koncepció perhez hasonlóan – a vizsgálói ávos vezetői alaposan előkészítették. Néha a szó szerinti értelmében beléjük verték, miként kell viselkedniük, a tanácsvezető jóg kérdéseire válaszolniuk, az utolsó szó jogán mondanjuk. (Biztonság kedvéért ott ültek a tárgyalóteremben is.) Ennek a pemek a különlegessége abban állt, hogy vádlottként egy család három férfitagja is szerepelt benne. Nevezetesen id. Kosztolányi Károly és két fia, József és Károly. A ny. m. kir. honvéd ezredes ugyan fermálisan egyik szervezetnek sem volt a tagja, csak tanácsokat adott, végül is ahhoz a csoporthoz sorolták, amelyben a fiait várták az ítéletet. A KMM vádlottjait három csoportba sorolták: az elsőbe *Remeseti Alagost* és társait (ők tényleges katonai szolgálatukat töltötték), a másodikba *Deme Gyulát* és társait, végül

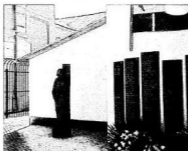
Kosztolányi Józsefet és társait. Ha a szervezkedésben is érintett *Papp Kelenen* cisztercián tanár ügyét is ide számítjuk, akkor összesen 34-en várták az ítéletet. A katonai csoport a Legfőbb Katonai Bíróságon, a többiek pedig a Budapesti Megyei Bíróságon. A tizenöt hónav tárgyalása 1953. április 16-án, illetve július 16-án zajlott. A Katonai Felsőbíróság elsősorban a „vádlottak szervezkedésének nagyfokú veszélyességét tartotta szem előtt.” Fiatalkoruk ellenére „elszánt ellenségnek” bizonyították. Cselekményük veszélyességét fokozta, hogy bevonulások után is folytatták „homlasztó” tevékenységüket, a súlyos ítéleteket a „szabadalom védelme” feltétele nélkül indokolták. Enyhítés iránt kérelmeztek a Katonai Felsőbíróság elutasította, sőt, a XII. és a XIII. rendű vádlott kivételével súlyosbíthatónak ítélte. Ennek értelmében a I-V. rendű vádlottakat a népi demokratikus állam elleni szervezkedés vezetésé és kénkedés miatt halálra és teljes vagyonelkobzásra ítélte. Kerten életfogytiglani börtönbüntetést, a többiek pedig 4 és 12 év közöttit kaptak. A III. rendű vádlott ügyét – betegsége miatt – külön tárgyalták. (*Őri József* honvédtel – akinek a nevével hol l-vel, hol y-al írták – is elítéltek. Szabadulása után külföldre távozott.) Végül csak egyikük került a hóber (állami ítélet-végrehajtó) kezére. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa a honvédelmi miniszter előterjesztésére megengedte, hogy a halálra ítélt *Harcos László* I. rendű elítélte szemben a „halálra ítélt rendes merete akadálytalannal beolvérkezze”. *Szarka László* és *Gondor Sándor* halális ítélet életfogytiglani börtönbüntetésre enyhítették. A halális ítéletet 1954. január 14-én hajtották végre.

Deme Gyulának és öt társának ügyét 1953. augusztus 17-én tárgyalta a BMB dr. Jónás Béla vezette tanácsa. A bíróság a VI. rendű Deme kivételével mindannyiuk bűnösségét bizonyították. Az ítélet indoklása és a büntetés tételek emelése mellett érvelés szinte szó szerint megegyezett a Katonai Ügyészségével

és a Felső Bírósággal. A Legfelsőbb Bíróság 1953. december 8-i fellebbezési tárgyalásán az enyhítésért benyújtott kérelmeket elutasította. Ugyanakkor méltányolós kezűjük fiatal korát (az elítéltekkor „szinte még gyermekek voltak”), Demét pedig féltelmezte a vád aól.

Kosztolányi József tevékenysége „kiemelkedően szellemi és vezető jellegű volt, éppen ezért vele szemben a leg súlyosabb büntetés kiadására lenne indokolt.” A vádlottak szervezkedése részben kapcsolatosan állt a Koppányi József és társai szervezkedéssel, másrészt pedig *Fant János* révén a *Szina Béla* volt hortistán altábornagy által vezetett szervezkedéssel. (A már idézett belügyi dokumentumoktól azon mondatra, hogy 1948 tavaszán a Ricioli által vezetett szervezkedés „beolvadt” a Szina Béla által vezetett Nemzeti Felzabardó Mozgalomban, származék értelmezhetően. Az onaz aközre ismeretünk szerint önálló szervezkedést nem vezetett. Nem létező csoport viszont nem olvasható be a Szina vezette szervezésbe.) Ez a két szervezkedés igen szűkös körű volt, és kapcsolatot tartott külső imperialista agyonségekkel is. Adáz ellenségei a néptartalomnak. Súlyosított körülmény a kénkedés fihytátságos elkövetése, valamint magasabb iskolai és katonai képzettségük, melynél fogva a „rembólo feladatok elvégzésére fihozhatóan alkalmazhatóak”. A bíróság elfogadta az ügyészi érvelést, amelyet a kirendelt ügyvédek sem tudtak (?) torpítani. A vádlottak bűnösségét ík is elismerték. Mindhárom Kosztolányi élete veszélyben függött. Végül „csak” az idősebbik fii, Józsefet, a KMM vezetőjét ítélték halálra (nehogy „magva vesszen a családnak”), Károly életfogytiglani börtönbüntetést, ésdssjúk pedig – előrehaladott korára való tekintettel – 15 év börtönbüntetést kapott. Valamennyi tiszuk 10 évet, vagy annál is többet. A „vezér” 1953. október 24-én 6 óra 35 perckor végezték ki. Az ítéletes anyanyükny hivatal november 10-i keltezésű íruból értesült arról, hogy Kosztolányi József meghalt. A Keresztényszocialista Magyar Munkiszocializmus vezetője a halálbüntetés végrehajtásáról szóló jegyzékanyag szerint 7 óra 5 perckor távozott az első sorából. (A kirendelt orvos felvehette a 80 forint arvasi költséget, a három ítélet végrehajtó 184 Ft. 20 fillér munkadíjjal és a 60 Ft. útköltséggel.) A többiek megkezdtek megalkalmazásukban, tanácsokban, fel-felhangoló reménykedésben, barátságukban gazdag „népökiskolai” börtönbüveiket.

- Folytatjuk -

A kétrészes emlékbélyeg a kőbányai gyűjtőhelyén

Az értéktárban a helye: a bajai halászléfőző bogrács

A július Baján a halászléfesztivál ideje. A múltán híres bajai halászlé elkészítésének nemcsak a só, a paprika, a hagyma és a megfelelően kiválasztott halhús elengedhetetlen kelléke, hanem a jellegzetes bogrács is. Bár arról megoszlanak a vélemények, hogy melyik típusú bográcsban lehet a legfinomabb halat főzni, annyi bizonyos: Baján nem csak az elkészítés módja, hanem egyik legfontosabb eszköze is helyi jellegzetességnek számít. Így azán mindenképp helye lehet a Nemzeti Értéktárban is. Minderre a kiváló diplomata (egyben jeles lokálpatrióta) SZENTIVÁNYI GÁBOR javaslatot is tett a döntéshozó testületnek. Érvelését az alábbiakban olvashatjuk. (A szerk.)

A több mint 100 éves, rozsdált vörösréz bogrács

■ 2015 márciusában elhatároztam, hogy a Rotary Club Baja kezdeményezésére javaslatot állítottam össze a bajai halászléfőző bogrács települési/kistérségi értéktárba való felvételére. Úgy érzem, hogy a mi bajai bográcsunk nemcsak formájában és fűzési tulajdonságaiban sajátos, hanem immár több mint 100 éve hozzájárult a bajai családok mindennapijához, részévé vált életünknek, és a bajai halfőzők körében olyan sajátosan kezelt, tisztelt eszköz-zés vált, amelyre büszkék vagyunk, és nélküle nem is tudjuk elképzelni a halászléfőzéssel kísért ünnepeinket.

Az elkészítés után számos beszélgetést, interjúkat folytattam a téma nálam is szakavatottabb ismerőivel, a bográcsosok különböző fűzési szakértőivel, amelyeket követően nagyjából az alábbi szövegi javaslatot terjesztettem be az értéktár bíráló bizottságainak:

A „bajai halászléfőző bogrács” a Nemzeti Értéktárba bekerült bajai halászlé elkészítésének történelmileg kialakult, hagyományoknak megfelelő és a valódi bajai halászlé fűzésének olyan speciális tulajdonságokkal rendelkező eszköze, amelyet helyben nem csak készítenek, hanem különösen nagy becsben is tartanak tulajdonosi, a halászléfőzők több ezres közösségének tagjai.

A felfelé szűkülő, oldalnézetben trapéz alakú bográcsot már több évszázada használják Baja térségében a duna halászok. E forma biztosítja ugyanis, hogy a halászlé főzés közben állandóan forrásban legyen, ne fússon ki, és a beleszúrt piros paprika ne rakódjon le a falán

– ami alapvető fontosságú a bajai elkészítési mód során. A bogrács készíthet vörösrézből (belli ócczással vagy anélkül), rozsdamentes acélból, illetve zománcozott fémlemezből is. A leggyakrabban használt térfogatja 6-30 liter közötti, de készíthet már 65 literes bogrács is. Alapvető szabály, hogy 1 kg hal fűzéséhez 3,5 – 4-szer akkora bogrács térfogat szükséges. A Baján és néhány környező településen készített, hasonló formájú és kivitelű bográcsokból évente kb. 300 – 500 darab talál gazdára. A fent leírt formájú bográcsot a hazai kereskedelemben is általában „bajai bográcsnak” nevezik. Becslések szerint egy átlagos bajai halfőzőnek legalább 3-5 bográcsa van, de tudunk számos olyan bajairól is, aki 10-15 bogrács közül tudja mindig kiválasztani a méretben éppen legmegfelelőbb darabot. A bajai halászléfőző bográcsot 2015-ben lehet működés közben látni a fűzésben immár huszadik alkalommal megrendezett júliusi Bajai Halászléfőző Fesztiválon.

A bajai halászléfőző bogrács a helyi és környékbeli emberek életmódjának, kevesen ételük elkészítésének olyan, helyben készült, sajátosan kultikus eszköze, amely több mint száz éve jelent ma is nagy becsben tartott értéket a város és a téjegyiség lakói számára, és a bajai halászlével együtt mind ismertebbé válik országwide is. A javaslatához néhány támogatói szakvéleményt is csatoltam.

Ruhóti Miklós – aki Baja város védőegyeinek, külföldi látogatóinak évente több mázsa halat főz meg – véleménye szerint szerint a jó bajai halászléhez 5+1 dolog kell: hal, hagyma, paprika, só, víz, valamint az elkészítéshez

Fotó: Szentesváry Gábor

Szentesváry Gábor bajai bográcskészítést mutat az általa készített különböző térfogatú és anyagú (zománcozott fémlemez, vörösréz, rozsdamentes acél) bográcsokból

használt speciális bajai halfőző bogrács (meg persze a halfőző személyisége és odandása). Minden igazi bajai halfőzőhöz hasonlóan ő is a speciális, félfélé székülő nyakú, Baján hagyományoknak mondható bográcsot használja, alkalmaiként többet is, 20-40 literes nagyságban.

A bajai bogrács különleges formája régóta használatos a bajai halászlé elkészítéséhez. Fő funkciója, hogy a lé állandó forrásban legyen, és a magas hőfokon a hal, a hagyma és a paprika is megfelelően főjön, elegyedjen egymással. A bogrács félfélé székülő formája a forrásban levő lé hajbajt „visszapöngeti”, nem hagyja kifutni, kevésbé párolog, mindez elősegíti, hogy a halászlé viszkozitása, gyoza, a forrástól számított kb. 30-40 perc alatt megfőjön, és a halaszetek ne főjessenek szét.

A nyílt lángon való főzéshez a bogrács felhígítására lehetséges keresztülről vagy hátról, lánccsal segítségével. Főzés közben a bajai bográcsban nem keverjük a halat, legfeljebb jobbra-balra rántunk egyet a figanyt, hogy a benne elhelyezkedő halaszetek egyet-keftől elterelés irányba ferogjanak.

Kolczák Péter, a Bajai Halászléféző Bajnokok klubjának tagja, *Farkas (Sobri) József* örökös halfőző bajnok tmbvnyaként 1966 óta fős rendszeresen halászlét főz, és meghívás alapján az ország számos más pontján. Klubtársaihoz hasonlóan ő is mindig a bajai halászléféző bográcsot viszi magával, ha meghívják főzni. Az elmúlt évtizedek során sikerült 15 különböző méretű és anyagú bográcsban szert tennie, ami lehetővé teszi, hogy a főzéshez mindig a megfelelőt válassza ki.

Elmondása szerint, elkészítésben a félfélé tügöl, ún. alföldi- vagy gulyás bográccsal, a bajai bogrács székülő nyakrésze az állandó forrásban levő halászlé hajbajt befelé dobj, és lemossa az oldalra esetlegesen rányakódó piros paprikát. A bogrács tetején levő habot perem („zita”) a bogrács meverítésénél túl ugyancsak azt a célt szolgálja, hogy ne fusson ki az erős forrásban levő lé, ami elengedhetetlen a jó bajai halászlé elkészítéséhez. Az intenzív forrást megfelelő tűzvel kell biztosítani, így régi népi mondás szerint „halászlévet kocsiródnál, ópattkával tűzelve kell főzteni”. A bajai bográcshoz jól megy még a Duna

Kolczák Péter bajai halfőző három típusú vörösbogrács

mentén található száraz uszadékfák (legjobb a füz, mert az kevésbé füstöl). Baján gyakran találkozik régi, közel 100 éve készült bográccsal is, a még élő bográcskészítők dinasztiák tagjai közül említett érdemel idősebb és ifjabb *Mayer István (Ócsy)*, a *Szombokai család (István és fia, Csaba)*, de készült „bajai bogrács” a környékbeli Felsőszentivánon és Vaskúton is. A bajai halászléféző emberökön keresztül csaknem összeszűrt a bajaiakkal és kftnyékbeliekkel, és a bográcsok sokszor apáról fiúra szállnak.

Szerényványi Gábor

Ismét kevesebbek lettünk... In memoriam Ill Márton (1930-2015)

Életének 85. évében, 2015. május 17-én, távol szülőföldjétől, Kanadában elhunyt DR. ILL MÁRTON csillagsz. Egy kalandos és küzdelmekkel teli életét végére került megmáshatatlannal pont. Az egykor városunk tudományos és kulturális életében is meghatározó szerepet játszó tudós életét és szakmai pályafutását egykori munkatársa, a csillagsz. Hegedűs Tibor eleveníti fel.

■ Baja közelében, Vaskúton született 1930. július 3-án. A munkanélküliség elől a család Belgiumba költözött, ahol édesapja egy bányában dolgozott. Több mint egy évtizednyi külföldi tartózkodás után ott is nehezebbé vált az élet, így hazatértek Vaskútra. Bár eredetileg orvosnak készült, édesapja korai halála miatt, családja érdekében megváltoztatta ezt a szándékát, és a Pécsi Tudárképző Főiskola biológia-földrajz szakára jelentkezett. Azt a szakot azonban felhagyta években nem indították, így központi utasításra matematika-fizika szakra irányították át. Életét már ekkor is, később is az jellemte, hogy mindenkori elfogadta a külső kényszerítő körülményeket, és megpróbálta az adott lehetőségekből a maximumot kihozni. Az ötvenhatos események a főiskolán érték: egyhangúlag megszavazták a főiskolai munkástanács elnökének (*mind görbe tükrre annak a lenni kormak: még e szavak együttes hangzása is groteszk...*). Az ismert történelmi események folytán a főiskoláról mennie kellett, és még jól járt, hogy „csak” eltiltóról kellett kezdenie szinte mindent, és nem súlyosabb árat

fizetel... Rádióműszerészeknek kezdett tanulni. Időközben megnősült, felesége, *Márta* matematika-fizika szakos tanár volt. Egész életükön át segítettek egymást, és két gyermeket neveltek fel: *Mártont* és *Mártit*.

1958-ban kanyarodott életpályája Baja irányába, amikor a *Borbás Mihály* banktisztviselő által megalapított, 1955. december 18-án a köznevelés átadott bajai Uránia Bemutató Csillagvizsgáló első főállású alkalmazottja lett. Az alapító szándéka világos volt: vidéki kutatóintézetet akart létrehozni, az ismeretterjesztés a tervek csak mellékes velejárója volt. Ill Márton partner volt ebben, és eleinte földmégnesses méréseket végeztek, de személyiségét a rohamos fejlődésnek indult űrkutatás érintette meg leginkább, így ez irányba folytatták a bajai állomás továbbfejlesztését. Rádióműszerész képességeket is nagy hasznát vette, hiszen a pénzügyi szintje valamilyen nyelvműszer és egyéb vizsgálati eszköz sajátkezi összeállítását igényelte. Innen-onn ajánlódni kapott, korábbi katonai figyelmességűek, rádióvevők, táviró berendezések, kronometerek alakultak át a keze

Pályája elején – munka közben

alatt műholdészlelő eszközzé. A fotózás technikáját is jól ismerte, így a műszerekhez képrögzítést is kapcsol. Mindezt jó érzékkel és tudományos alapossggal tette. A hatvanas évek elejére kidolgozta a Föld körül keringő műholdak több észlelőhelyről történő pályavizsgálatának módszerét, és az így kapott adatokból a Föld felső légkörének fizikai viszonyait váltak meghatározhatóvá. Ez lett a későbbi INTEROBS program alapja, amely Ill Márton javaslatára és koordinációjára mellett nemzetközi háttérrel nőtte ki magát. 1965-ben a szocialista országok űrkutatási együttműködése, az INTERKOZMOZS egyik szekciójaként már Bajára hozta – és ez már jelezte, hogy az egykori teherainálloból átalakított épüle-

tekből elindult kis belvárosi csillagda immáron a nemzetközi porondra lépett! Mindezt a fejlődést látva, 1966. január 1-től a Magyar Tudományos Akadémia Csillagászati Kutatóintézete is sorába fogadta (*ahová aztán megszakítás nélkül, egészen 1992. december 31-ig tartozott*).

Egy folyamatosan prosperáló időszak következett, amely az III. Márton élete egyik fő művének nevezhető Szegedi úti kutatóintézet felépítéséhez vezetett, a csúcson tucatnyi főállású alkalmazottal, köztük 4-5 fizikussal és csillagászzal. A kollektíva rendszeresen járt útruktatás és geofizikai konferenciákra, és maga is több konferenciát szervezett. III. Márton rendszeresen tartott előadást holland, német, francia és szinte valamennyi szocialista ország kutatóintézetében, egy évet tanított a beszoni főiskolán. Idegen és magyar nyelvű publikációi tucatjai fémjelzik a bajai felsőléglekter-kutatás eredményeit. Kifőző francia kapcsolatán keresztül hazánk szocialista blokkhoz való tartozása ellenére hozzájutott a francia CASTOR műholdak CACTUS mikroakcelorométer-méréseinek adataihoz, amelyek rajta keresztül bárki más által is kutathatóvá váltak. Ezekkel az adatokkal sikerült a felső légkörti modelleket pontosítani, illetve érdekes effektusokat felismerni.

Minden technikai újdonság érdekelte, amely a kutatómunkához felhasználhatóan tűnt – így a számítástechnika és adatátviteli hálózatok ugrásszerű fejlődésének is a legelejétől híve volt. Bajja az egyik legelső vidéki intézetként kapcsolódott az MTA első számítógép-hálózatához. Számítáin, később hírszerűen vált bajjai és budapesti számítástechnikai szakember is az ő szárnyai alatt ismerkedett meg az új technológiával, és

szerezett gyakorlatot az fizemeltetésében és a programozásban is.

Öt nyelven írt-olvasott-beszélt anyanyelvi szinten, így cikkei is sok nyelven, számtalan külföldi folyóiratban, könyvben, konferencia-kiadványban olvashatók. Tudományos súlyát akadémiai nagydoktori címének megszerzése adta meg, pályája csúcsát is jelentve. Tagja lett a magyar Útruktatási Tanácsnak, megyei és országos tudományos bizottságoknak. Egész karrierje során szoros együttműködésben dolgozott a hazai útruktatás vezető szakembereivel, dr. Abnár Ivánnal, dr. Illés Erzsébettel és dr. Horváth Andrással. Az ionoszféra-magnetoszféra szemindriumok máig tartó sorozatának költői és első megrendezői között volt. Számtalan könyvet fordított vagy lektorált, lexikonok, tankönyvek fejezeit, szócikkei tömegét írta. Rendszeres úrnádó volt a pécsi egyetemen, és 1981-82-ig Szegeden is. Baján fogalomává vált a neve, személye általános közmegebecsülésnek örvendett.

A 80-as évek közepén már valószínűleg megérezte a szocialista rendszer összeomlani előszelét, az Interkozmosz program kifulladását, mert 1985-ben megállapodást kötött a szegedi egyetemmel az intézmény új távszövegének bajai felállítás tárgyiban – és ezzel összefüggésben új téma: a „kiasz-szikus” változócsillagászat bajai elindításához is hozzájárult, az addig egyeduralgó útruktatási-felsőléglekter téma mellett. A szegedi egyetemmel és az ott dolgozó csillagászokkal a későbbi években is szoros együttműködést tartott fenn a bajai intézet (*a sors különös fordulataként idén márciustól teljesen az egyetem vette fenntartásába az III. Márton alapította bizist – így a 30 évvel korábbi szálak végleg összefonódtak*).

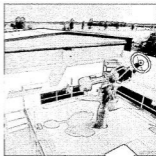

Adóhólv-áramlás mérésére készített (a legelső AT-1 oros műhold-észlelő távszöveg)

Az Interkozmosz-program pénzforrásainak elapadása sajnos gyors hanyatlást hozott; előbb a beruházási tervekrol kellett lemondani, majd a költségvetés is egyre kését és fogyott. A kutatói munkaszervezők fél-, majd negyedévesekre rövidíttek, 1990-re már csak havonta hosszabbítottak, így tapinthatóvá vált az összeomlás. Aki a kutatómunkát akarta folytatni, azt a budapesti központi intézet vette át, mások helyben maradvá vállalkozóvá váltak. III. Márton szomorú szívvel, de 1990. szeptember 15-én szintén Budapesten folytatta kutatói pályafutását, és ezzel együtt lakóhelyét is változtatott (*családjával Balatonföldvérra költözött*). Bár megpróbálta tívrolni segítői bajai intézetét, de a háttérben sokkal nagyobb erők működtek, és végül 1992. december 31-én az MTA bezárta a bajai intézetet. Innentől kezdve a bajai intézet és III. Márton története külön szállakon futott.

Napfényképzés közben (1961)

Az új bajai korszak „előfutára”: a Szegedi Tudományegyetem 40 cm-es oros távszöveg a bajai intézet északi észlelőtorony, nyitott tevé mellett (1986)

Közben a világ is megváltozott, korábbi szakterülete is gyökeresen átalakult: a felső légkört már nem kellett az általa kidolgozott módon tanulmányozni. Műholdak sora vizsgálta a felső légkört, egyszerűen elérhető, nagyságrendeknél nagyobb mennyiségű és pontosabb adatot lehet produkálni. Nyugdíjazásig még részt vett a Mara-légkör modellezésével foglalkozó budapesti kutatócsoport munkájában, még érvendhetett a bajai intézet új alapokon történt újraindításának, és állami kitüntetést is átvehetett, de röviddel ezután korábban kitelepült gyermekeihez Kanadába költözött. Felesége néhány év múlva, hosszan tartó betegsége után elhunyt, ami nagyon megrendítette, de erős jelleme ezen is átsegítette. Távolról is tartotta a kapcsolatot az uthonissakkal, az internet segítségével követte az eseményeket. Egy baleset miatt egyik szemére már gyerekkorától vak volt, idősebb korára másik szeme is nagyon megromlott (*az elmúlt évben már le kellett mondania az újságolvasásról, és a szemtő-gép monitorján is csak felnagyított karaktereket tudott elolvasni*). Elmondása szerint ez keserítette el a legjobban. Mindvégig világos, tiszta gondolkodású maradt, jól beszélt, széles érdeklődése is megmaradt – de egy tüdőgyulladás hírtelen közbeszólt, és 2015. május 17-én visszavonhatatlanul

lezárta ezt a gazdag életpályát.

Mint oly sok honfitársunk, szülőföldjétől távol hunyta le szemét, de úgy hisszük, lélekben soha nem ment el innen! Hisz valójában mi sem engedjük el soha, itt volt velünk mindig – és velünk is marad, amíg mi itt vagyunk. Lenyomata is tovább él: munkájának eredményei beépültek a tudomány történetébe, volt kollégái és tanítványai tucatjai, valamikori hallgatóságának

szülei, ezrei viszik tovább örökségét, a tőle kapott tudás, tapasztalat avagy személyes élmények formájában. Mint legfőbb művének letéteményese, a bajai kutatóintézet – tőlélve a fennmaradását fenyegető második gazdasági válságot is – mindig feladatának fogja tartani ennek az örökségnek gondozását, emlékének ápolását.

Hegedűs Tibor

Kanadát otthomban, néhány évvel korábban készült kép

Laki Ferenc 75 éves

Egészében véve elégedett életemel, pályájával a január 4-én 75. életévét betöltött dr. Laki Ferenc nyugalmazott főiskolai docens, biológia-földrajz szakos középiskolai tanár, aki három évtizeden keresztül oktatót a bajai tanítóképzőben. S bár nem szereti a hangos ünneplést, a jeles korforduló alkalmat ad arra, hogy életpályájának legfontosabb eseményeit végigtekintsünk.

■ Laki Ferenc hatgyermekes család elsőszülötkeként látta meg a napvilágot Nagybaracsán, ahol már kiskorában természetes volt, hogy részt vesz az otthoni kert, illetve mezőgazdasági munkákban, melyek során már alapvető természeti ismeretekre tett szert. A 8. osztály után egy évig az éret, a munkaiskola következett, legidősebbként kellett a segítségével a családban, majd 1955-től a négyéves tanítóképzőben tanulni és szerzett értelmiségi bizonyítványt, ahol osztályfőnöke, *Balanyi László* tanár ír jeles növénygyűjtő volt, és beszervezte őt szertárosnak, majd együtt járták a környéket. Közben 1956 márciusában családja Bajára költözött.

Hogy mielőbb pénzeszerző ember lehessen, elkezdte az akkor bevezetett háromszakos, négyéves főiskolai képzést a Pécsi

Pedagógiai Főiskola magyar-történelem-ének szakán. Ezt egy év után otthagyta, mert úgy gondolta, sokkal jobban járna, ha azt tanulná, amiből már jelentősebb ismereteket vannak, így Szegeden folytatta tanulmányait, a József Attila Tudományegyetem Természettudományi Karán, ahol biológia-földrajz szakos tanárként diplomázott 1965-ben. Egyetem évei során a megyéktől kapott társadalmi ösztöndíj és a sikeres tanulmányi munkáért járó plusz támogatás szinte gondtalan életet biztosított számára, melyet szorgos munkával igyekezett meghálálni. Hallgatóként növényismeretből a legjobbak között volt, részt vett a diákköri munkában, és két alkalommal is 1. helyezést ért el az Országos Tudomány Diákköri Konferencián. A diploma megszerzése után az egyik professzor felkínálta neki egy

iregszemcsei kutatói állást, amit nem fogadhatott el, mivel meyeasszonyának ott nem dolgozott álláshely. Inkább a házasságot választotta, s így Kiskörteőn kezdte tanári pályáját 1965-ben, a Petőfi Sándor Gimnázium és Mezőgazdasági Szakközépiskolában. Utolsó évben már a kollégium igazgatását is elvállalta, mert szeretett dolgozni. Felesége, *Dobosy Gabriella* Soltvadkertben tanított, majd 2 év után ő is Kiskörteőre került. Mindkettőn vágytak már Bajára jönni, ezért megkereste *Richnovszky Andort* kollégiumi tapasztalatszerző cédjéből, és ő is biztatta, hogy térjen vissza, hiszen a szülei is itt élnek. 1970-től Bajára kerültek, ahol kollégiumi nevelőtanári állásban dolgozhat mindkettőnk, majd 1971-1974-ig a bajai Állami Herman Ottó Középfiskolai Főiskolagiumban dolgozott főhivatású nevelőtanárként. 1975 februárjában megkezdte a főiskoláról, hogy tanítson ott. Ettől kezdve 30 éven át a Bajai Tanítóképző Főiskolán, illetve az Eötvös József Tanítóképző Főiskolán oktatott 2005-ös nyugállományba vonulásáig. Először filozófát, ugyanis

időközben kiegészítő szakcikk Budapest, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán filozófia szakos előadói oklevelet szerzett. Még a középiskolai tanári munkája mellett készítette el növényaszervezetan-növényélettan témájú doktori disszertációját, amelyet sikerrel védett meg 1970-ben a JATE-n. A tanítóképzőben 5 év után kezdett el természetismeretet oktatni, Hadnagy János tanár úr mellett. Erről így vall:

– *Természetismeret tanítvány-pedagógia, a biológiával, földrajzzal összefüggő ismereteket tanítottam. Nagyon szerettem oktatni, és úgy gondoltam, hogy a tanítványok is „éivitelnek” (ezt magam is igazolhatom, mint dr. Laki Ferenc egykori hallgatója – Z. L.). Próbáltam tisztességes, becsületes munkára és szakismeretre nevelni a pedagógus-jelölteket. A természetben nőtem fel, ami mély nyomot hagyott bennem, és úgy életem való elkötelezettséget adott számomra. Szerettem a szakmat, örültem oktatói munkám sikereinek. Tanítványaim közül több alkalommal kaptunk elismerést helyezésekért az OTDK-n, 200-nál is több szakdolgozó tanítójelölt diplomamunkájának voltam konzulense, városi pályázatot nyertem környékünk növényzetének felméréseért. Szívesen vállaltam közösségi megbízásokat is, ahol olykor komoly viták is akadnak. Szerettem a tisztességes, korrekt megoldásokat mind az oktatói, mind az egyéb megbízások során.*

A főkisoklón adójunkat, majd docensi fokozatban tanzékvezetői és főigazgatói-helyettesi megbízásokat is elláttam idővel. Több főkisoklón, általános iskolán tankönyv, segédanyag esetében (környezetismeret-termesztismeret tárgykörben) megízem

lektori feladatokat, szakértői, elemzői munkálatokat. Egy nyíregyházi kollégával együtt évönölknek Írtam Környezetismeret tankönyvet, majd egy országos pályázat keretében két hét jegyzetet, A környezet-tudomány alapjait és a Növényismeret. Emellett a tantervekkel egyetemben három-négyévente változó tananyagokhoz segédanyagokat állítottam össze segítségével a hallgatóknak. Igyekeztem megtenni mindent, amit megkívánt a szakma, illetve emberileg is belőlül hajtott, hogy valamit tenni kell, felvilágosítani a tanítójelölteket, akik a kicsiket fogják nevelni a környezet szeretetre-ismeretre.

Munkássága elismeréseként a Magyar Biológiai Társaság és a tanítóképző főiskolák Tantervfejlesztő „Természetismereti Bizottsági” tagságát érdemelte ki, több kitüntetés (Miniszteri Dicséret, Kiváló Munkáért, Eötvös József-díj, Baja Város Kulturájáért, Pedagógus Szolgálati Emlékérem) mellett.

A Bajai Honpolgár folyóirat szerkesztőbizottságába 1992-ben került, a lap munkájában kezdetektől részt vevő dr. Richnovszky Andor ajánlására-meghívására, akivel előzőleg néhány környékbeli szakfeladatot közösen végeztek. Richnovszky tanár úr az állattani rüsszel foglalkozott, míg Laki Ferenc a növénytanival. Immár 23 éve vesz részt a lap munkájában, igaz, mostanában már ritkábban jelenik meg tudományos népszerűsítő cikke. Ez a tevékenység segíti a szellemi szinten tartásban, emellett szint vizs a szürke hétköznapokra.

Korábban, a '80-as években az Élet és Tudományban is megjelent már több ilyen jellegű írása. Ezen folyóiratot a mai napig járatta, olvassa, a régi példányokat

bekövörte őzri, emellett mostanság a természetfilmművészetnek másorait követi figyelemmel.

Emellett a sportközvetítések is, mivel diákkorában és tanári működése során is rendszeresen sportolt, többféle labdjátékot fejt, de fiatalon alapvetően atletizált, a középiskolájában másodosztályú minősítéssel volt gerelyhajításból, Pataki Lászlóval és Mátyi Jánossal együtt hármán voltak dobók. Mindig is a sportos életmód híve volt, amit az egészségvédelem, a frissesség fenntartása fontos eszközként tekintett, és ezt hallgatóinak is próbálta átadni. Érdeklődés, hogy egy időben a főkisoklón női focicsapatának edzőjeként (!) is tevékenykedett, mivel testvelő tanárunknak, Pálmási Sándornak rájuk már nem volt ideje. A beugró szerep olyan jól sikerült, hogy megnyerték a megyei főkisoklós bajnokságot.

Ma már az „öregfiúk” heti fociderebje mellett inkább a kisebb fizikai megerőltetés igénylő dunai görbászt jelenti számára a legeredményesebb rekreációs tevékenység még akkor is, ha a „zaskmány” egyre soványabb! Pécázás közben azért figyelt a természetet is.

Szakmai ismeretei és a családi hagyományok együttesen komoly motivációként szolgálnak a rendszeres kurtészkodásban. Megelégedettség, örömet jelent, ha a 8 fős unokacsapat bármelyike élvezettel fogyasztja munkája „édes gyümölcsöseit”. Feleségével – aki a Bánya Júlia Szakképző Iskola szaktanáraként ment nyugdíjba – együtt két gyereket neveltek fel, akik a III. Béla Gimnáziumban érettségiztek, majd Enikő lányuk Szegeden orvosi, Tamás fiuk Budapestben építészmérnöki diplomát szereztek. További nyugodt, „sikeres gyümölcsöző” éveket kívánunk munkatársainknak!

Zalavári László

Helyeshítés

A júniusi számunk 6-7. oldalán olvasható írásunkba két kisebb hiba csúszott. Az írás szerzője, Pap Iván – felvezetőnk állításával ellentétben – végzettsége szerint nem építész, hanem gépészmérnök, később pedig tervező-mérnök, építésgépészként dolgozott. Az általa felsorolt, Svédországban élő egykori III. Béla diákok névsorából pedig Eichhardt Sándor neve sajnálatos módon kimaradt. A szerző és olvasóink szíves elnézését kérjük!

Élőítés közben, sok évvel ezelőt

Kiadvánnyal ünnepelt a KÉSZ

A KERESZTÉNY ÉRTELMEZŐK SZÖVETSÉGE
BAJAI TERÜLETI CSOPORTJA
AZ 1990-ES ALAPÍTÁSTÓL 2015-IG

Az ünnepi kiadvány borítója

■ Méltó módon ünnepelte fennállásának és működésének negyedszázados évfordulóját a Keresztény Értelmesítő Szövetségének (KÉSZ) bajai területi csoportja. Egyrészt szakmai találkozózt és jubileumi ünnepsélt szerveztek június 6-án, szombaton a Baja egyik legújabb ékecségeségét számító Petőfi-szigeti Turisztikai Központban, másrészt a két és fél évtized történetét dokumentumokkal és fotókkal feldolgozó kiadvánnyal jelentkeztek.

A 25 év már önmagában is tiszteletre méltó, hiszen – amint azt az ünnepi esemény több résztvevője is hangsúlyozta – ritkaság, hogy bármely szervezet vagy csoportusulás úgy maradjon fenn ilyen hosszú időn át, hogy folyamatosan munkálkodik, kitűz, megvalósít és értékeket közvetít. A rendezvények utáni időben sokakban felmerült a cselekvés igénye Baján is. Amint azt *Tarján Levente* alapító, a KÉSZ bajai elnöke is elismerte ünnepi beszédében: 25 évvel ezelőtt nem tudták pontosan, hogy mit kellene tenni, csak azt, hogy cselekedni kell. Ha pedig megvan a szándék, akkor előbb-utóbb megszületik a cselekvés. Így történt ez a KÉSZ esetében is: 1990. április 22-én megtartotta felmerő-tájékoztató gyűlést (ahol egyházi elnökeknek azonnal meg is választották *Jávor Ferenc* plébánost), hamarosan (1990. június 3-án) pedig az alakuló ülés is megtörtént, 105 fős tagsággal. Innen pedig a történet már megállíthatatlannal ment előre, hiszen csakhamar világhosszú vándorútra indult, ahol az emberekben az egyházi oktatás iránt. Megvolt tehát a cél, ehhez pedig

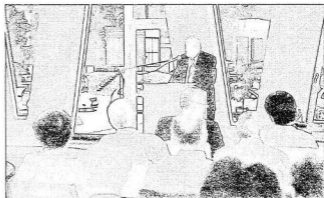
hamarosan partnerek is kerültek, így nem csak az intézményépítés, hanem az ehhez szükséges szakemberek képzésének ügyét is magára vállalta a KÉSZ. Majd jöttek az újabb ötletek és felkérések, és bár nem mindegyik nevezhető sikertörténetnek (a kántortartó-képzés például, bár nagy lendülettel indult, egyetlen tanév után véget is ért, mindösszesen négyen végeztek), az eredmények messze felülmúlják a kudarcokat. Elég, ha csak arra gondolunk, hogy a KÉSZ egyengette a Magyar Máltai Szeretetszolgálat bajai letelepedését, a cserkészmozgalom megerősödését, a hitélet fellendülését. Ebben különösen nagy figyelemmel fordultak a fiatalok felé; számukra előadásokat, rendezvényeket, zarándoklatokat szerveztek. Mindeközben az oktatás-nevelés ügye sem maradt feledésbe: az 1992/93-as tanévben megkezdte működését a Keresztény Óvoda és Általános Iskola, amelynek első osztályába 19 kisdiákot írták be. Ideiglenesen a Tóth Kálmán Gimnázium biztosított helyet az osztálynak, néhány éven belül azonban jelentős létszervezetek után a kezdeményezésből megszületett a mai Szent László ÁMK.

Az intézmény története végigkövethető a jubileumi kiadványban, amely összegyűjtötte és közzétette a csoport dokumentumait, főként a megalakulás évére, az iskolalapításra és a húsz éves évfordulóra vonatkozóan. A KÉSZ mindig is nagy hangsúlyt fektetett a kapcsolattartásra is – derül ki a kiadványból.

Együttműködtek az önkormányzattal, egyházakkal, más területi szervezetekkel, de szívesen ápolták a nemzetközi kapcsolatokat is. Meghívására 1991-ben Baján vendégkezelt *dr. Habarony Ottó* abból az alkalomból, hogy a Petőfi-szigeten felavatták IV. Károly király és Zita királyné emlékművét. Szerveztek zarándoklatokat (Csalokomlyóra, Vodicára, Mariaszellre stb.), Mindszenty-napokat, részt vettek és vesznek a jelentősebb városi rendezvényeken. A kiadvány – amely *Tarján Levente*, valamint lapunk főmunkatársa, *dr. Nebajzsi László* KÉSZ-tag munkáját dicséri – mindezt fotókkal gazdagon illusztrálja, átfogó képet nyújtva egy nagy múltú szervezetről.

A történetnek természetesen nincs vége. – Segítenünk, ahol tudunk, és a jövőben is ezt tesszük majd – fogalmazta meg a további célt *Tarján Levente* a június 6-i találkozó, amelynek első részén a belvárosi templomban megtartott szentmisét *dr. Babel Balázs* kálcoasai érsek koncelebrálta, a Turisztikai Központban pedig *Zsigó Róbert* országgyűlési képviselő mondott köszöntőt, valamint előadást tartott *dr. Hegedűs András*, az Esztergomi Prímási Levéltár igazgatója. A kiadványt a tagok és meghívottak már a rendezvényt követően is megvásárolhatták, és valószínűleg azok is új ismeretekkel gazdagodtak belőle, akik egyébként tanúi vagy épp részesei voltak a negyedszázad eseményeinek.

S. B.

Tarján Levente KÉSZ-elnök az ünnepi ülésen

Tájékoztatjuk kedves olvasóinkat, hogy a Bajai Honpolgár következő száma 2015. szeptember elsején jelenik meg.

A Bajai Honpolgár szerkesztőbizottsága

Tempus fugit – az idő szalad (A füredi Anna-bál anno 1965 és 2015)

Minden nyár fontos eseménye a balatonfüredi Anna-bál, amelyet a reformkor óta rendszeresen megrendeznek; 2015-ben már a 190. Anna-bált tartják a füredi Anna Grand Hotelben július 25-én. A bál történetében eltelt két évszázad során számos fiatalnak nyújtott maradandó élményt ez a rangos társadalmi esemény, amelynek – talán sokan tudják – bajai vonatkozása is van: állítólag az első Anna-bált 1825-ben a bajai születésű Szentgyörgyi Horváth Krisztina tiszteleére rendezte meg az ifjú hajadon édesapja, Krisztina egyébként valószínűleg itt ismerkedett meg leendő férjével, Kiss Ernő huszár főhadnaggyal (a későbbi aradi vértanúval). A magyar arisztokrácia egykori kedvelt találkozója több évtizednyi szünet után 1954-ben éledt újjá, s a megváltozott viszonyok között is voltak, akiknek életük meghatározó élménye lett. Szerzőnk, PÉTER ÁRPÁD például 50 évvel ezelőtt itt kérte meg kedvese kezét – házasságuk azóta is tart. (A szerk.)

■ A Magyar Nemzet 2015. május 14-i – ez írás készítése előtti napon megjelent – számának 10. oldalán *Prímások jelentkezését várják* című cikke emlékezteti a halandót, hogy közelgő az idei nyár egyik legrangosabb eseménye, az Anna-bál, amelyet 190. alkalommal rendeznek meg Balatonfüreden. A bál „a magyar múlt egyik legrosszperülőbb időszakát, a nemzeti ébredés korszakát idézi meg”, amely már jó ideje lexikonban szereplő fogalommal vált (a Britannica Hungarica 1., 1995-ben kiadott kötetének 553. oldalán olvasható definíció szerint „hagyományos táncmulatság, a bál szépeinek megvilágosztásával egybekötve, eredete Balatonfüredhez kötődik. Az 1860-as évektől rendezik meg itt Anna napjához (július 26-ához) köthetőve”. *(Ez úgy pontos, hogy innenől rendezik meg rendszeresen, bálkirályt pedig 1862 óta választanak – a szerk.)*

E sorok írója 50 évvel ezelőtt, 1965-ben ilyenjárt, másodéves medikusként, évfolyamtársaihoz hasonlóan Szegeden nem kis drukkal és szorgalommal készült az orvosgyetem egyik legfontosabb záróvizsgája, az anatómiából esedékes szigorlat és több más vizsga sikeres letételére. Miután túl volt a tanév utolsó erőpróbájának számító anatómia szigorlaton, meglehetősen fíradtan, de diadalittasan bringája nyergébe pattant, és elindult haza, a szülői háza, a rendelővel egybeépült szolgálati lakásba, Bácsbokodra. Másnap mindjárt Bajára sietett, ahhoz a lányhoz, aki 1963 februárjában megígérte, és akit azon a nyáron oly nagyon vágyott „örökre elfigyezni”. Hogy a karikagyűrűk árát saját keresetből teremtesse elő, haladék nélkül műtősségügyi állást vállalt a bajai kórház Nőgyógyászati osztályán. (Annak a főorvosnak szíriai alatt, aki őt 1948-ban, 3 éves korában perforált vakbélgyulladás kapcsán sikerrel megoperálta, életét megmentette, ám lába-ozása napjaiban elzárkózott attól, hogy

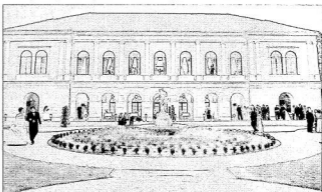
anya „kiskecskét” hozhasson a kórterembe, a betegség közelébe). A szép emléki főorvos úrnak, Kuhnrich és Kiss adjunktus uraknak, Hercegh tanársegédnek és az osztály első női sebészének, dr. Begyes Borbálynak segítségére volt ruja kívül a Baján jó ideje dr. Kántor János főorvosként ismert egykori medikus is. A nyári szünetben több héten keresztül műtősségként tevékenykedő orvosok az egyik pavilon fölötti manzárdban hajthatták álomra fejüket (ha tehetnék); váltott, három műszakban dolgozva éjszakai pótlékkal is gyarapíthatták szüneti jövedelmüket; esetenként műtőház beamoskodottan és beöltözötten „kampózhattak” is; egy ízben pedig egy nagyasztalt a doktorokkal együtt körülülve, azok társaságában kanalazhatták be életük máig talán leginomabb halászléjét, amellyel egy szerelmi beteg-hozzáértározó hálálta meg az osztály kiváló sebészének áldozatos munkáját. Ilyen körülmények közepette a karikagyűrűk ára is összegyűlt.

Sok más körülményre itt most nem kitérve: egy felteve örökre, megszüntült újság, a *Veszprém Megyei Napló* 1965. július 27-i számá-

Az ifjú pár az elfigyés idején

nak 4. oldalán *Anna-bál, Balatonfüred, anno – 1965* címmel egész oldalt betöltő képes beszámoló olvasható a 140. Anna-bálról. Ennek az oldalnak egyik, *Elfigyés tánc közben* c. cikke szó szerint az alábbiakról ad hírt: „Bocsnát, tánc úr – hajolt meg egy fiatalember és egy kislány a bál főrendezője előtt –, megkérhetnénk, hogy legyen tanácsmesternek titulálták, csak néha-néha álltak vele szóba, most elfigyést tanúknak kértek. – Igen, szívesen vállalom. Az asztalnál durran

Az Anna-bálkor mai helyszínre, a füredi Anna Grand Hotel

a pengésápolak, mohón habalk az ital, és etől az éjszakaiól kezdve menyasszony, vőlegény a bajai 20 éves Sövéri Éva és a szegeci harmadéves orvostanulmányozó Péter Árpád. A bál, a fűre Anna bál, 1825 óta immár ki náfa hányadkor, ismét egybekapcsolit két fiatal életet.

Tempus fugit – az idő szalad... Az 1965. évi, 140. Anna-bál óta közel 50 év telt el; közel vagyunk a „fűre Anna-bál anno 2015”-höz! Az egykor „menyasszony-vőlegény”-párból kétyermekes-őnmokás „anya-apa”,

ill. „nagy-mama-nagy-apa” lett. 2016-ban aranylakodalmuknak néznek elébe. Köztük életük máig nagy-nagy adománynak élik meg, hogy „anno 1965” eljegyzésük azt az bálon tarthatták, amelyről a megszállt őjság 4. oldalának bevezető sora íy lelekeremően tudósítanak: „A szűkek mélyén szerelmesen, bódítón szonged két sző, bárhogy telnek az évek, évtizedek, változnak a szokások, nem veszté fűnyéből Anna-bál. Magához hűz, lenyűgöz, igéző tíze megperzel. Egy éj szereltem. Egy éj vídánóság, S tanú csak a múltón

nél vilódó Bolaton. Egy sző csokor, illatos vlrág az egész...”

B sorok írójának kívánása: a Bajai Honpolgárt olvasó „kislányok” és „fiatalemberek” közül legyen minél többnek része abban, hogy eljegyzésük, így, valamely következő fűre Anna-bálon ünnepejel! Rá fűl évszázaddal aztán érezzen készteretést, és legyen lehetősége is arra, hogy életre szőlő címényének emlékéit a Bajai Honpolgár majdnai olvasóival megosztassa!

dr. Péter Árpád

Budapest ostromának bajai mellékhatása

■ A második világháborúban a keleti hadszíntéren 1943 első felében döntő fordulat következett be. 1943. február 2-án a 6. német hadsereg Szatimrádnál megsemmisült, a Vörös Hadsereg a tavasz folyamán fokozatosan hátrébb szorította a német csapatokat. A Wehrmacht még 1943. július 5–15. között a karsuki csatában megpróbálta visszavenni a kezdeményezést, de a világháború egyik legnagyobb páncéloscsatájában a szovjetek győzték. Innenőtül kezdve a német és a velük szövetségese csapatok egy év alatt kiszorultak a Szovjetunó területéről. A Vörös Hadsereg előrenyomulása ugyan időnként lelassult, megállt, de 1944 első felében a tisztán lőő emberek számára egyértelművé vált, hogy a Híradmák Birodalom elvesztette a világháborúban, a német csapatok és a fogyasztó csatlósállamok elkecseregett védekezése csak elodázhatta a bukást. A Vörös Hadsereg 1944-ben fokozatosan foglalta el Magyarország területét. A Wehrmacht Magyarország védelmi vonalát – Karola-vonal és Margit-vonal – épített ki, emellett stratégiai jelentősége volt a két védelmi rendszer között fekvő Budapestnek. 1944 őzén a politikai helyzet és a hadi helyzet így alakult, hogy a magyar főváros Hitler november 23-án erőknek nyilvánította. 1944 októberében a 2. és a 3. Ukrán Front csapatai – Szatim parancsára – megpróbálták tetsenőt elfoglalni Budapestet, de ez nem sikerült, így a szovjet hadvezetés máj november elején elrendelte a város bekerítését, és hosszabb ostromra készült. Budapest ostromának pontos időtartamát nehéz meghatározni, az első támadások az október 29-én indított szovjet offenzívára végkifejletéknél november 2-án történtek, de ezt a német-magyar szövetségese csapatok sikeresen megállították a köztér kerületében. November folyamán a 2. és a 3. Ukrán Front csapatai a magyar fővárost, a szovjet hadvezetés december elején döntött Budapest nagy erővel történő ostromáról és minél gyorsabb bevételeiről.

Az ostrom hivatalosan 1944. december 26-án kezdődött – november elejétől folyamatosan zajlottak kisebb csatározások az elővárosokban és a peremkerületekben, a 3. Ukrán Front tízezeres december 5-étől rendszeresen löte a várost –, de a szovjet csapatok ekkorra teljesen körülzárták Budapestet; és 1945. február 13-ig tartott. A Budapesti csatában résztvevő katonák létszámáról nem maradtak fenn pontos adatok, mindent egybevetve közel 150 ezer szovjet és közel 70 ezer német-magyar katona vőta meg a csatát. A budapesti csatát a Vörös Hadsereg egyik legnyitósabb támadás ostromának tartották már a korabeli híradások alapján is, az azóta előkerült források pedig csak megerősítették ezt. A harcokban számtalan katona halt hási halált és sebesült meg.

A sebesültek ellátásában a szovjet hadsereg a nyugati mintáktól eltérő rendszert alkalmazott. Az 1853-56-os krími háborúban a harcoló felek katonáinak orvosi ellátása katasztrófális volt. Az itt szerzett tapasztalatok alapján az orosz hadvezetés egyedi úton oldotta meg a harcoló csapatok közvetlen egészségügyi ellátását. II. Sándor cár több katonai akadémián is előterbe helyezte a katonai felolser-képzést. Az 1904-05-ös orosz-japán háborúban a rendszer meglepően jól teljesített – a tábori egészségügyi hálózat sokkal jobban működött, mint az orosz hadsereg és a tisztikar –, az új típusú sérülésekkel szemben (elsősorban repeszalutatók) a csataterén dolgozó felolserok is hatékonyan dolgoztak. A rendszer a háborús körülmények között jól vizsgázott. A Szovjetunó Vörös Hadseregére bökülte a cári hadsereg approbénáját: a hadsereg méretéhez képest nagyon kevés volt az orvos, gyakorlatilag az arcvonalától távolabb elhelyezkedő katonai kórházakat is alig tudták felöltetni a megfelelő számú és képzésű személyzettel, ezért a hadszínterektől – az első vonalak – lehetőleg távol tartották a jól képzett orvosokat. A harcoló csapatok mellett az erre a célra kiképzett –

egészségügyi végzettséggel, de nem orvosi diplomával rendelkező – katonai felolserok dolgoztak. A harci cselekmények közelében tevékenykedő felolserok szabványosan elsősegélyben részesítették a sebesülteket, majd az ápolók segítségével az arcvonalól távolabb létesített hadikórházakba szállították őket. A komolyabb beavatkozásokat a hadikórházakban végezték el. A rendszernek több előnye és hátránya is volt. Kétszeten előnynek mondható, hogy egy ezrednél több, a harctéri sérülésekre felkészített felolser is dolgozott, így a katonák gyorsabban kaphattak azonnali segítséget. (A 20. század első felében egy harctéri sérülés gyógyíthatósága szempontjából lényegesebb volt az időtényező, mint az ellátás szakszerűsége!) A rendszer hátrányának számított, hogy a felolser nem orvos, ezért ellátása sokkal felületesebb, mint egy orvosi. A német és angol-szász fegyveres erőknél a katonai orvos is az első vonalban tevékenykedett a felolserok, szanitések mellett; de ha elalulták, akkor egységes egészségügyi ellátás nélkül maradt.

Az előrenyomuló Vörös Hadsereg a meghódított területeken hadikórházakat sorít hozta létre. Buján 1945 januárjában alapították a 68 385-ös számú szovjet katonai kórházat, amely a Budapest ostroma során megsebesült katonákat látta el. A kórház felolsereléséről Bajának és a Baja környéki településeknek kellett gondoskodniuk először önkéntes beszojgnyálták, majd ha ez nem vezetett eredményre, akkor katonai rekvirálás útján. A szovjet hadsereg a bajai városi kórház – ma Szent Rókus Kórház – épületét foglalta le a katonai kórház számára. Az erre vonatkozó katonai utasítás ugyan nem maradt fent, de 1945 januárjában a szovjet városparancsnok „kéresemek” megfelelően a városi kórházat új helyre kellett költöztetni. A bajai szovjet katonai kórház felolserelésének bejgyítésére vonatkozó városi iratok és hírdetmények sorozatában több dühmozási és iktatási pontatlanság is található, de az a korszak-

ra általánosan jellemző. A szovjet katonai parancsnokság „kérelmei” a városházán adta le, amelyet a polgármester utasítására hirdetőnyélként – plakát formájában kinyomtatva – kifüggesztettek és kidobolták.

Az első két hirdetőnyelben a katonai kórház alapvető felszereléseinek – konyhai eszközök és evőeszközök, valamint ágynevelő – összegyűjtéséről kellett gondoskodni a városnak. A beszolgáltatott tárgykért semmiféle ellenszolgáltatás nem járt.

„33/22 1945. jan. 22.

Baja város polgármesterétől.

102/1945. polgm. [polgármesteri] szám.

Hirdetőnyelv

Értesítem a város községét, hogy a 68.395. sz. [számú] katonai kórháznak 2000 darab kére, villára, kandalló és ugyanannyi – lehetőleg – mély tányérra, s legalább 40 db nagy lábasra van szüksége.

Felhívom a város lakosságát, hogy nélkülözhető evőeszközök, tányérvét és lábasát azonnal hozza be a városházára a 44. sz. szobába. Kérem, hogy minél nagyobb számban hozza a kért dolgokat, mert csak így tudjuk elejét venni a katonai összezeredéseknek.

Baja, 1945. január hó 20-án.

Dr. Takáts Endre s.k.

A város vezetője.

Meghívratve:

1945. jan. 20-án és 21-én.

Virág”

„33/21 1945. jan. 22.

104/1945. polgm. sz.

Hirdetőnyelv

Az orosz katonai parancsnokság utasítására értesítem a város községét, hogy a Budapest felszabadításánál meggyebesült és tömegesen városunkba érkező szovjet katonaság részére 3000 ágycs kórház felszerelésre van szükség. Felhívom a város jószívu községét, hogy valamiképpen nélkülözhetetlen párnát, lepedőt és takarót ajánlja fel az emberbaráti célra. – A beszolgáltatás a városházán történik a 44 sz. szobában a mai napon. Halogatásnak helye nincs, mert sikertelenség esetén a katonaság háziról házra járva szedi össze világítás nélkül az összes ágynevelőt.

Baja, 1945. január 21.

Dr. Takáts Endre s.k.

A város vezetője.”

A konyhai felszerelések és evőeszközök beszolgáltatása egyszerűbbnek bizonyult, erről több felszólítás és hirdetőnyelv nem található a fennmaradt iratok között, de az ágynevelővel egészen más volt a hely-

zet. 1944/45 tele meglehetősen hideg volt, emellett jelentős fűtőanyaghiánnyal is számolni kellett a városban, így a városi lakosság nehezen adta oda saját tartalék ágynevelőjét a szovjet katonai kórháznak. Dr. Takáts Endre polgármesternek csak sokadik felszólításával és a katonai rekvirálással való fenyegetéssel sikerült elérnie a kért kórházi felszerelés összegyűjtését.

„33/25 1945. jan. 25.

108/1945. polgm. szám.

Hirdetőnyelv

A 3000 ágycs katonai kórház felállításához szükséges ágyfelszerelést a mai nap folyamán kell előállítanunk. – 1000 db-ot itt a városban szedünk össze, 2000 db-ot pedig a környező falvakban. Mivel a város községe érthetetlen közönyt tanúsít kérelmemmel szemben, kénytelen vagyok erre vonatkozólag a városparancsnoknak jelentést tenni, hogy katonai fegyveres erővel történjék meg a kívánt ágynevelők és evőeszközök összeszedése. Ez esetben azonban az esetleg előforduló erőszakoskodásért magamról a felelősséget elhárítom. – A beszolgáltatás a mai nap folyamán történik a városháza 44. sz. szobában.

Baja, 1945. január hó 22-én.

Dr. Takáts Endre s.k.

A város vezetője.”

„33/30 1945. febr. 3.

Baja város polgármestere.

130/1945. polgm. szám.

Hirdetőnyelv

Ismétlenül és utoljára kérem a város lakosságát, hogy az újonnan felállítandó 3000 ágycs hadikórház részére párnát, takarót,

1/ pontja már a kórház működése közben felmerült hiányosság pótlásáról szól.

„33/44. 1945. febr. 6.

Baja város polgármesterétől.

164/1945. polgm. szám.

Hirdetőnyelv.

1/ A szovjet katonai kórháznak bővekre van szüksége. Felhívom a város lakosságát, hogy nélkülözhető bőgréti hozza be azonnal a városháza 44. sz. szobába.

2/ A kereskedelmi tanú körépiskola tanulói számára a tanítás megkezdődik 1945. február hó 5-én, hétfőn délelőtt 11 órakor a Mészáros László u. 19. szám alatt.

Baja, 1945. február hó 4-én.

Dr. Takáts Endre s.k.

A város vezetője.

Meghívratve:

1945. febr. 4.

Virág.”

A bajai szovjet katonai kórház működéséről semmiféle adatunk nincs, mivel az ott kezeltett iranyag teljes egészében a Vörös Hadsereg tulajdonát képezte, így a kórház felszámolásakor a Szovjetunióba került. Kórházi ápolási naplót nem sikerült selejteni, azaz feltételezhető, hogy az alapdokumentumok ma is megvannak valahol egy oroszországi levéltárban. A kórházban elhunyt szovjet és szövetséges katonák egy részét hazaszállították szülőföldjükre, és ott temették el őket, másik részük itt maradt Baján, őket a Déri-kerítés, az erre a célra kijelölt helyen temették el.

Sarlós István

Mély megrendüléssel értesültünk arról,

hogy lapunk régi munkatársa, a Bajai Honpolgár korábbi (1997-2004) főszerkesztője, Baja Város Díszpolgára, városunk kulturális életének kiemelkedő alakja,

BÁNÁTI TIBOR

életének 90. esztendőjében,
2015. június 22-én elhunyt.

Szerkesztőségünk együttérzését fejezi ki az elhunyt családjának, emlékéit tisztelőket megköszönük.

Nyugodjék békében!

(Bánáti Tibor méltóságos szepetemberi szülinapján tértek vissza.)

Egy bajai lány Helsinkiben 1. rész

A Bajai Honpolgár olvasói korábban az évtizedekig ott élő Dobai Tamás írásai révén már betekintést nyerhettek a finnországi (vidéki) mindennapokba. Sajnálatosan korai halála miatt a beszámolóik sora megszakadt, ám szerencsénkre a távoli északon élő bajaiak sora gyarapodott, és egyikük arra is kényszerült mutatkozni, hogy rendszeresen beszámoljon északi nyelvoktatónk körében eltitolt időszakáról. A szerző, a Baján mindenki által csak Katikéként ismert SIMOR KATALIN családjában van már hagyománya a lapunkban publikálásnak; apai nagypapja, Simor (Schadt) József a korai időkben többször is írt a Honpolgárnak. Írásunk szerzője a III. Béla Gimnáziumban megszerzett érettségi után előbb a budapesti Corvinus Egyetemen tanult, majd Finnország felé vette az irányt. Sorozatának első darabján a múltán magasztalt finn oktatási rendszerben szerzett tapasztalatairól számol be, de a későbbiekben az északi mindennapok és ünnepek is terültre kerülnek. (M. J.)

■ Régóta dédelgetett álomom volt, hogy Finnországban éjlek. A rövid Erasmus-ösztöndíjas felév Helsinkiben csak felerősítette ezt a vágyamat, így az első adandó alkalommal, az alapszakos diploma megszerzése után kitérőttem. Elsősorban tanulni jöttem, így először erről írok rövid beszámolót.

Üzleti tanulmányok a finn fővárosban, egy svéd iskolában

A helsinki *Hanken School of Economics* mesterszakos hallgatója vagyok 2013 ősz óta. Előtte 2011-ben az Erasmus-program révén töltöttem ugyanabban az intézményben fél évet. Úttörőnek számítottam, hiszen az itteni koordinátor elmondása alapján én voltam az első diák, aki a Corvinusról a Hankenre jött tanulni.

A nemzetközi hírnevű üzleti iskola a svéd anyanyelvűeknek egyik fő továbbtanulási célpontja, de persze finnül is az előszeretettel jelentkezők ide mind szakmai, mind nyelvtanulási szándékkal, hogy svéd tudásukat tökéletesre csiszolják. Noha a finn népességnek a svéd kisebbség mindössze 5%-át képezi, a svéd továbbra is hivatalos nyelv Finnországban, és mind a mai napig biztosított a hivatali ügyintézés svéd nyelven a svéd anyanyelvűek számára. Ugyan-így az utcáktól, buszmegállók és minden fontos információ megjelenik mindkét nyelven, és az általános iskolában legalább három évig tanulják a diákok a svéd nyelvet. Természetesen lehetséges svéd tanítási nyelvű intézményekbe járni óvodás kortól egészen egyetemig, így előfordulhat, hogy olyan finnbe botlik az ember, aki nem tud folyékonyan finnül társalogni, mert egész életében a svédet használta.

A Hanken alapszakjain is svédül folyik az oktatás, de a mesterszakokat angolul hirdetik meg. Ez egyrészt azért van, hogy a helyi diákok elsajátítsák az angol szakmai nyelvet, másrészt, hogy nemzetközi szinten is vonzó legyen az iskola. Az intézmény három alappillére a kiemelkedő kutatási

fókusz (arányaiban többet publikálnak a Hanken munkatársai, mint a nála jóval nagyobb Aalto egyetemen), az üzleti világgal ápoltt szoros kapcsolat (amely a végzett diákok álláskeresését hivatott támogatni), és az egyre erőteljesebb nemzetköziesedés (alapszakos hallgatóknak kötelező a külföldi tanulmányi felév, és folyamatosan növekszik a más országokból érkező diákok és tanárok száma). Finnországban teljesen ingyenes a közoktatás, ennek köszönhetően nagyon sok a külföldi diák. A Hanken hét mesterszakja sok ázsiai és európai hallgatót vonz, utóbbiak az Erasmus-program keretében alapszakokról is jönnek, hiszen az angol nyelvű kurzuskinálát már azon a szinten is kitűnő.

Amikor elkezdtem a nemzetközi menedzsment és stratégia mesterszakot 2013 szeptemberében, tizen voltunk. Korlátozott létszámmal indulnak a szakok, és nem is kezdli el mindenki a programot azonnal – például munkahely, kötelező katonai szolgálat vagy éppen másik egyetem miatt. Érdekes módon a mi szakunkon nincs egyetlen svéd anyanyelvű diák sem; a fennek mellett német, kínai, vietnami és egy magyar (jómagam) diák tanul. Az iskola két campusán (Helsinki és Vuosa) összesen csak 2600 diák tanul, így más a légkör, mint a nagy egyetemeken. Két év alatt elég jól meg lehet ismerni a folyosókon visszaközönszönő arcokat, az ebédlő meg néha egy nagy társalgóvá változik.

Aktív tanulás – a finn oktatási módszer vezényszava

Maga az oktatás nagyon más rendszerben zajlik, a Corvinushoz képest jóval kevesebb tantárgy van, az órákat tömbösítik. Míg otthon tíz tárgyat is volt egy szemeszter alatt, itt négy az átlagos. Az első két hónapban egy-egy tárgyat hallgattunk csak, ami persze intervizu tanulást jelentett, de a változatos feladatok révén érezhetően többet is sikerült elsajátítani az anyagból: beszámoló a feladott olvasmányokból, szóbeli feladatmegoldás, csoportmunka, pre-

A professzornak adott házi munkakészlet

zentáció, záró beszámoló dolgozat – mintha csak egy vizsgára kellett volna felkészülni a kurzus végén. Sokkal egyszerűbb így az adott témára koncentrálni, és a terhelést is másként éltém meg. A harmadik hónaptól két tárgy óráit hallgattak felváltva, ami nem tűnik soknak, de az elolvasandó cikkek eléggé kitöltötték mindannyiunk idejét.

A legszembevetőbb különbség a magyar és a finn hozzáállás között, hogy a finn oktatók sokkal aktívabb szerepet szánunk a hallgatóknak, bátorítják őket, hogy kérdezzenek és szóljanak hozzá, így a frontális órák helyett sokkal inkább beszélgető fórumok alakulnak ki, ahol a tanár majdhogynem facilitátorként (*jobbárműveszt, beavató* – a szerk.) vesz részt, persze a témátartás biztosítása mellett.

Karlsruferi könyvtár

A lexikális tudásunk is sokat bővült, de a feladat soha nem az elmélet visszakérdezését jelentette, hanem a tanultak alkalmazását: azt kellett bizonyítanunk, hogy megértettük a cikkben olvasott vagy az órán tárgyalt problémát. Véleményem szerint épp e gyakorlatiaság miatt lenne nehezebb egy vizsga keretén belül számonkérni az anyagot. A záró beadandónál rendszerint egy, a témához kapcsolódó valós esetet kellett keresni, és a helyzetet elemezni. Így történt, hogy az internetet bújtam olyan órák után kutatva, amelyek vállalati színhelyét más kultúrájú országba nemrég helyezte át (vagy át helyezni készült), és e döntésnek a központ-leányvállalat kapcsolatra gyakorolt következményeit próbáltam feltárni. Egy másik alkalommal azt elemeztem két csoporttársammal, hogy a Nokias globális termelési hálózatának irányítása milyen kihívásokat rejt magában, és a vállalat felelőssége meddig terjed a nemzetközi ellátási láncban. Az egyik professzor pedig azt kérte, hogy a záró dolgozatban a saját tanulási folyamatainkról számoljunk be. Ez a fajta reflektálás teljesen új volt számomra, de a jegyzeteim és a beadandók alapján sorra vettem, hogy melyik órán mit tanultam, és tulajdonképpen akkor értettem csak meg, hogy mi volt a hetemes kurzus fő mondanivalója. A stratégia különböző irányzatairól beszélünk, és bár tudtam követni az órákat, csak a végső beadandó írásában nyert érzelmet, hogy mit akart megtanítani a professzor. Már a kurzus elején szimpatikusnak találtam az említett stratégia professzort, szakmailag és emberileg is. Biztos voltam benne, hogy őt szeretném szakdolgozati konzulensnek, amire szerencsémre szívesen vállalkozott. Közben nagyon jó állást ajánlottak neki Kanadában egyik legjobb egyetemén, amit elfogadott, így decemberben a több hóna-

pos közös munka után búcsúznunk kellett. Nagyon hiálás voltam neki a rám szánt idő miatt, így a „köszönöm” mellé egy csomag házi mézeskalácsot is mellékeltem. Jó volt látni a mosolyt az arcán, amikor megpillantotta a legelső darabot...

A kurzus elején kiosztott szilabuszba már beleírták, hogy mindenki mást tanul és visszmajd magával az órák után, és az egyéni interpretációk különbözősége és azok megvitatása a kurzus lényege. Ez teljesen ellentétes a Magyarországon tapasztaltakkal, ahol jellemzően ugyanazokat a gondolatokat és tényalapú tudást próbálják a diákok fejébe belevenni. Természetesen belátom, hogy kell egy alapvető tudásintézet, amelyre építeni lehet, de minthogy a magyar rendszerben tizenhat évig a lexikális tudást építve tanulunk, nagyon jó egy másik szemléletmódot is megtapasztalni. Szintén nagyon szerencsés a finn tanévbeosztás. A szemeszter két negyedévre bomlik, amelyeket egy-egy vizsgahét követ. Mivel egyszerre csak néhány kurzust vesz fel a hallgató, egy hét alatt könnyen le lehet vizsgálni a vizsgaköteles tárgyakból (már ha éppen van olyan), a többinek pedig a vizsgahét előtt már vége van. Szeptembertől december közepéig tart az első félév, így karácsonykor nem kell a könyveket bújni nyolc-tíz vizsgára készülni, mint korábban otthon. Az adventi időszakban a karácsonyi készülődés a könyvtárt is áthatja, minden évben „fát állítanak” a selejtezendő könyvekből.

Egy hónapos téli szünetet élvezhetnek a diákok, mert a tavaszi félév csak január utolsó hetében kezdődik, és május közepéig már véget is ér. A hosszú nyári szünetet egyébként a diákok többsége munkával tölti, de nyári program keretén belül is sokan vesznek fel órákat, hogy a nyári

bónopokra is kapjanak diák támogatást az államtól. A többletített órákat és a tanév beosztását könnyű megszokni, az aktív tanulás is testiszig; és a csoportos feladatok is nagyon tanulságosak, nem pusztán szakmai értelemben, de kultúrák közötti kommunikációs eltérésekre is felhívják a figyelmet.

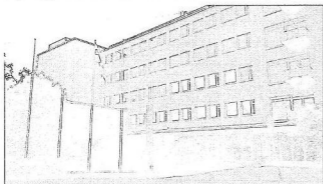
Az iskola rugalmas, és a diákokért van

Előre szokatlan volt a nagyon közvetlen tanár-diák kapcsolat, a tegeződés, és az hogy a hallgatókat egyenrangú félként kezelik. Többször megkérdeztek, melyek az elvárásaink az adott kurzussal kapcsolatban, és ahol van mozgáster, ott próbálnak a diákokhoz igazodni. Ez a rugalmasság is abszolút újdonság.

A finn felsőoktatási intézmények közötti megállapodás értelmében a diákok szabadon áthallgathatnak másik egyetemek óráira, ha a sajátjuknál nem elérhető a számukra szükséges kurzus. A mi szakunkon kötelező legalább hat kreditet szerezni nyelvi kurzusokból, de a Hanken – svéd iskola lévén – nem mindig kínál finnórákat. Megnéztem más egyetemek kurzuskínálatát, kiválasztottam a nekem tetszőket, és egyszerűen tudtam iratkozni a Helsinkii Egyetem finn nyelvtanfolyamaira. A Hankenen elfogadták, hogy finnból szeretném megszerezni a nyelvi krediteket, ráadásul a tanfolyamaimat a kötelező hat krediten túl is fizették. A finn vizsgák után mindig bemutatam a vizsgabizonyítványt, és ezzel a kreditek jóváírása is biztosított volt. Most ott tartok, hogy egy svéd iskolából kapok diplomát, amelyen minorként szerepel a finn másik egyetememen végzett kurzusokból.

Nemcsak a tanárok, az adminisztratív személyzet is nagyon diákcentrikus. Az iskola karrierörödjája is segítőkész, külön programokat szerveznek a hallgatóknak, ahol vendéglátóadók adnak tippeket önéletrajz és motivációs levél megírásához, valamint állásinterjúra való felkészüléshez. Külön ösztöndíj is van a hallgatók szakmai gyakorlathoz való segítségéhez. Nagy könnyebbséget jelent, hogy a diák fizetés nélkül szakmai gyakorlatot is elvégezhet, mivel az iskolától kapott támogatásnak köszönhetően mégsem marad anyagi támogatás nélkül. Emellett szakdolgozati témával is lehet kutatási ösztöndíjra pályázni.

Előfordult, hogy adminisztratív akadályba ütköztem finn kurzusra való jelentkezésnél vagy szakmai gyakorlatos ösztöndíj-jelölés kapcsolatban, de minden esetben azt tapasztaltam, hogy az iskola a diák érdekeit tartja szem előtt, és amennyire csak lehet, próbálnak rugalmasak maradni.

Nem a kisléje a vörös: a Hanken Egyetem Helsinkiben

„A kása nem étel, a tót nem ember” – Tamás Ágnes könyvéről

■ Tanszember számára az egyik legnagyobb boldogság, ha egykori tanítványa sikeréről értesül. Márpedig e sorok írója ezúttal nem maundlat kívánlál, hiszen a most bemutatandó könyv alkotója legelő gimnazista tanítványai közé tartozott, majd amikor diplomája megszerzése előtt tanítási gyakorlatot kellett végeznie, szakvezetőjének ismét régi történelmetemlékeit választotta. Persze már utóbbi esemény óta is sok idő fejtelt a Dunán; a bajai származású és a városához azóta is ezer szállal kötődő Tamás Ágnes azóta bölcsészdoktori fokozatot szerzett, s ma a Szegei Tudományegyetem megbecsült munkatársa. Egy dolog azonban biztosan nem változott gimnazista kora óta; bármibe fogott is bele, azt a rá jellemző precizitással és alapos-sággal végezte. Nincs ez másként első önálló szakkönyve kapcsán sem, amely több évről kutatómunka után elkészített doktori munkájának foglala.

Am a *Nemzetiségek görbe tükörben*. A 19. századi nemzetiségi szerzőtípiak Magyarországon c. könyve nemcsak a szerző iránt valamiféle elfogult bajnoki szemlére lehet érdekes olvasmány. Olyan témával (a magyarországi nemzetiségek megjelenése a magyarországi és monarchiabeli életpályákban) foglalkozik ugyanis, amely egyrészt teljesen újszerűvé teszi vállalkozását, másrészt az eleve szakkönyveségű bocsai régióban különösen izgalmas lehet, hiszen itt a nemzetiségek és kultúrák együtt (vagy egymás mellett?) élése a mai napig természetesen. Az Osztrák-Magyar Monarchia azonban a különféle nemzetiségek igazi gyűjtőhelye volt, és önállóosági törekvések, nemzeti ébredések, illetve az államilag nemzeti erők adót választ a kisebbségi kérdést a dualista

államalkatát egyik legégetőbb problémájává tették, bár megoldani nem sikerült azt. A 19. század második fele ugyanis a magyar nacionalizmus feléledésének időszaka is volt, s az uralkodó élt az „egy nemzet” eszméjében hitt, a kisebbségek kultúráját pedig alacsonyabb rendűnek tekintette. Bármennyire szvesen is sándorok volna le az asztalról a nemzetiségek ügyét, a kérdés mégis „beune volt a levégőben”, foglalkoztatta a közvéleményt, és ez a kor humoros sajtójában is tükröződött. Ez az időszak ugyanis a magyar sajtótörténet fontos korszaka is: a rádió, televízió, mozi, internet előtti időszakban az írott sajtó volt a legfontosabb információforrás, és tömegével jelentek meg a különböző politikai irányultságú, eltérő tematikájú, különböző olvasói rétegeket megcélzó sajtóteremtők, kizárt életpályák, viccelők egész sora is. Persze maga a típus és annak ma már jellegzetes műfajai (karikatúra, gúnyrajz, paródia, pamflet, gúnyvers stb.) is nagyreszt ebben az időben formálódtak ki anélkül, hogy a jelenségek egyfajta illentama létező volna.

A szerző munkája során 1860 és 1899 között kiadott életpályákat vizsgálta abból a szempontból, hogyan is jelentek meg a Monarchia nemzetiségi, különös tekintettel a dualizmus korának néhátny, a kérdés tekintetében fájatlyos eseménye (horvát-magyar kiegyezés, Memorandum-ster stb.) idején. A vizsgált lapok a kezdetben *Jókat Már* által szerkesztett *Az Őstörök*, a *Bolond Miska*, az osztrák *Figaro*, a *Borsszem Jankó*, a *Luzak Mátty* és a *Herók Péter*. (A Bolond Miska neve a bajai olvasóknak szert lehet különösen kedves, mert ennek szerkesztője is gyankori szerzője városunk jelszólta, a költő *Tótó Kálmán* volt.) Ezek között egyaránt találunk kormánypárti és ellenzéki szemléletű folyóirat, ám a nemzetiségek ábrázolásában inkább csak ányalati különbségek figyelhetők meg közöttük, hiszen a kormánypártok és az ellenzék közötti törésvonalak elsősorban nem a nemzetiségi kérdés tekintetében húzódtak.

A Monarchia számtalan nemzetisége természetesen eltérő súllyal szerepelt a lapok hasábjain, a „problémák” kisebbségeknek (szerb, szlovák, román) pedig megjelenésük is tükrözta társadalmi megféléstiket. A megjelenítés alapját többnyire a többségi magyar társadalomban él, olykor tudatosan is téplált szerzőtípiak jelentették. Népképek, nemzetekkel kapcsolatban természetesen ilyenek a mai napig létezők, elég csak a „hákarékos” stótkora, a „postos” németekre, a „hídeg” skandinávokra vagy a „szemvedélyes” olaszokra gondolni. A Monarchia különböző etnikai csoportjai közötti kapcsolatok révén ezek akár erősödtek is,

íleg, ha az uralkodó nemzet nem is akarta igazán megismerni a kisebbségi kultúrákat, s szükségszeresen csak elnyolvi képet alkotott róluk. A viccelapok ábrázolásai nagyreszt ezekre a szerzőtípiákra játszanak rá, és erőstik is azokat, bár a korszakban az államilagosságok csakély változása is megfigyelhető. A 21. századi olvasó számára pedig elég furcsa lehet, hogy a korban még hírből sem ismerték a „politikai korrektség” fogalmát, így egyes ábrázolások mai szemmel nézve rendkívül bántónak tűnhetnek. A szerzőket példái (fő exportcikkük miatt) nem rikkán sertes, a „tudatlan” szlovákokat (tótokat) majom alakjában jelenítették meg a karikatúrákon, míg a románok ismertetőjele a hosszú, ápolatlan haj, a jellegzetes kacama, a bocsor és a zeke voltak, pedig a 19. század végén már az „oláhok” nagy része sem így öltözködött. (A karikatúrák magyar szereplői jellemzően polgárosultabb öltözetet viseltek, ezzel is jelezve kultúrájuk magasabbrendűségét.) A 19. század végének tiszadalmában egyre fontosabb gazdasági szerephez jutó zsidóság ábrázolására értelesszeresen még nem vetül rá a holokauszt árnyéka. Velük kapcsolatban elég sok dehumanizált (emberi tulajdonságától megfosztott) ábrázolás kapott teret, pl. péka, ördög, esziszóniszó, ravasz róka, majom kísé-ében vagy ilyen jelzőkkel említve jelentették meg őket, különbséget tette a zsidó nagyrágás-ús és a jelezve galicjai bevándorlók között.

Ezekre az ábrázolásokra természetesen rávetültek az aktuálpolitikai témák, továbbá a súlyos tragédiákkal terhelt közelmúlt emlékei is; a románokhoz és szerbekhez fűződő képzettársítások nem választhatók el az akkor még nem olyan távoli 1848-49-es időszak népiértárátl és brutalitásától. A példázás mozgalmakhoz ekkortájt közeledő szlovákok állandó kísérő-eleme a drótos (jellemezben tótok által öltöt mesteriség) és a jellegzetesen tót magyar nyelvű-és ábrázolás. Mindkettő megmutatkozott a szlovák nemzeti törekvéseket kipeleggerző gúnyversben (Borsszem Jankó, 1868): *„Hej derk tót zember! Pogya muszka hardonyi/ Zessnok, zissnok, jól malatnak/ Nem kell többet drotoznij/ Lest mi nekünk szj szorogányi/ Zessnok, zissnok, hej szlovánok! / Nem kell többet drotoznij/ Uj szlovánokny, uj nadrogi/ Cseh pinazsoka, borovicska/ Kóvár dicsók, kapusnyog. / Hej derk tót zember! Nem fog többet drotoznij/ Zessnok, zissnok, hej szlovánok! / Nem kell többet drotoznij!”* A szlovákokat politikai követelésük, orosz, majd cseh orientációjuk miatt Az Őstörökben, és a Borsszem Jankóban „háltáranak” tekintették, akik magyarelétes, rossz hazafiak, bár az antiszemitá beállítottságú Herók Péter megértőbb velük (1848-as szereplőket is kiemeli), s a magyar kormányt

induló „zsidóbarát” politikájáért kirokotatja, mintsem a szlovákok elleni fellépései miatt. A drótostól figurája azonban pozitív összefüggésben is megjelenik: a szlovák származású miniszter, *Borusz Gábor* a Borszem: Jankó egy karikatúráján például úgy jelenik meg, mint akinek az időlegesen megromlott horvát-magyar egységet jelképező edényt kellene összefofoztania. A szerbeket többnyire vérszomszjas tekintettel, harcias testtartással ábrázolják, népelüküket pedig Az Űstökös 1890-ben így foglalja össze: „A szerbek: *Mánámagyarai val-rizsük, aszerb tövisekkel.*” Tamás Ágnes könyve számos szempont-

ból (képi ábrázolás, öltözék, étel-italok, névadás, állandó szereplők, beszélő nevek, nyelvtanászlati ábrázolás, nemzetiségi politikások/vezetők megjelenése stb.) vizsgálja meg a nemzetiségek ábrázolását a kor humoros sajtójában; megállapításait képes és szöveges dokumentumok sokaságával támasztja alá. Ezekből nemcsak a dualizmus korának egyik kulcsproblémájáról tudunk meg sokkal többet, de a kialakuló magyar tömegsajtóról és a korabeli magyar népeléletről átláthatóan is. A Monarchia időszakait nagy nemzeti felbuzdulások olykor hajlamosak vagyunk afféle tejjel-mézszel folyó Kánaánnak látni. Bár az

élelapok a dolog természetéből adódóan egy korszak valóságát olykor elferdítve, mikor felságyaltva („göbbe tükörben”) mutatják meg, arra nézve mégis adalékokkal szolgálnak, miért fájulhatott odáig a helyzet, hogy az 1910-es években a magyarországi kisebbségek jelentős része jövőjét már nem a dualista monarchia keretei között képzelte el. (*2015. évi Nemzeti Emlékeztető Nap Magyarországon. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2014. 394. oldal, ára 2990 Ft.*)

Mayer János

A 20 éves halfőző népünnepély

■ *Pump Károly* neve Baja város 20-21. századi fotótörténetének mára tagadhatatlanul egyik brandjévé vált. A fotóművész 40. évét átvélő életmű-kiállítását 2014-ben a Nagy István Képtárban rendezték meg, ahol a bajai múzeum egy ízig-veérg kortárs fotográfus négy évtizedes alkotói tevékenységét reprezentáló gyűjteményes fényképkollekcióit tárt az érdeklődő közönség elé.

Az összefoglalást azonban – természetesen – *Pump Károly* sem tekintette egyben pályája lezárásának is. A még sok meglepetést tartogató alkotóművész, Baja város díszpolgára 2015. július 10-én, pénteken adja át Baja város közönségének legújabb kompozícióját, a Halfőző Népünnepély 20 éves évfordulójára készített jubileumi fotóoroztatát. A Petőfi hídon 17 órakor nyíló monumentális szabadtéri kiállítással egy időben bemutatják az 1996-ban indult sajtós, bajai fiesztáról készült tünepi kötetet is, melyben *Pump Károly* fotóit *Fercsik Róbert* polgármester köszöntő szavai, *Szentiványi Gábor* korábbi nagykövet visszaemlékező gondolatai, *Radnóti Miklós* halfőző mester haláslétreceptje s a Tűr István Múzeum európai híri hagyományos duna halászati gyűjteményének bemutatása kísérik.

Kovács Zita
múzeumigazgató

